

magazin istoric

Apare din aprilie 1967

DECEMBRIE 2020

magazin istoric

Apare din aprilie 1967

DECEMBRIE 2020

SUMAR

decembrie

2020

4 O boală ce ne roade
C. BACALBAȘA

DIN BĂTRÂNI SE POVEȘTEȘTE...

5 În astă seară,
bucurie mare
Z. CĂMĂRĂȘESCU,
R. SUȚU, R.R. ROSETTI,
N. PETRAȘCU,
D. CLUCERU,
V. EFTIMIU,
T. ARGHEZI

12 Moș Crăciun...
la feminin
F. DOLGHIN

14 Care aur?
Cel despre care vorbesc
arhivele ruse și sovietice
Cum a ajuns Tezaurul
B.N.R. la Moscova
I. SCHIPOR

19 Click, like, share,
twittering, blogging
Cum s-a schimbat
fața jurnalismului
T. STĂNESCU-
STANCIU

22 Comuniștii
români
se opun Marii Uniri
A. SPÂNU

27 La arme!
Organizarea militară
a românilor din Banat
în 1918
R. PĂIUȘAN

32 Case, oameni,
locuri
Albumul
„Craiova de altădată“

33 Când nu crezi ce-ți
spune globul de cristal
De ce nu au fost ascultați
cei care au prezis
prăbușirea comunismului
A. POP

EXCLUSIVITATE

38 Nu există
reformatori fericiți
Despre M.S. Gorbaciov
V. L. MUSATOV

43 Un filopolon lucid
Miron Costin
C. CHELCU

ISTORIE ȘI FILM

48 Shogun
AL. BULEI

magazin istoric

Anul LIII – serie nouă – nr. 12 (645)
decembrie 2020

www.magazinistoric.ro

e-mail: mistoric1967@yahoo.com; mistoric@gmail.com

Revista figurează în baza de date EBSCO, din S.U.A.

I Cărțile de rugăciune medievale cuprind și calendare, în care fiecare lună este ilustrată cu o miniatură. De obicei, pentru decembrie imaginea reprezintă munci și preocupări specifice lunii respective. O carte de rugăciune realizată probabil la Bruxelles, în jurul anului 1520, în stilul Maestrului lui Carol al V-lea, face excepție. Pe pergament, artistul a surprins, în peisajul înghețat al iernii, o bătaie cu bulgări a unor copii bucușori de zăpada căzută. Dar nu toată lumea se joacă: în fundal continuă munca. Pentru o clipă însă, artistul ne propune să ne descrețim frunțile și să uităm de grijile zilei

2 Împărăteasa Marie-Louise (1791 – 1847), fiica cea mare a împăratului Francisc I al Austriei, a devenit a doua soție a lui Napoleon I în 1810, pentru a întări Tratatul de la Schönbrunn între Austria și Franța, după înfrângerea celei dintâi în bătălia de la Wagram. Francezii nu au iubit-o (mai ales că mai decapitaseră o austriacă cu 20 de ani în urmă, pe Maria-Antoaneta), iar ea, după căderea lui Napoleon, nu l-a urmat pe fostul împărat în exilul din insula Elba, ci s-a întors acasă, la Curtea de la Viena, pentru a-și proteja fiul, pe Napoleon al II-lea (1811 – 1832). Pictura, datată 1813, este semnată de François Gérard, supranumit „pictorul regilor și rege al pictorilor“

3 Cetatea Camenița, aflată astăzi în Ucraina, era supranumită „Poarta spre Polonia“. A reprezentat principala apărare a acestui stat în perioada medievală și premodernă împotriva amenințărilor dinspre sud, în principal, otomani și tătari. A fost aprig disputată între aceste puteri regionale în secolul al XVII-lea, fiind o posesiune otomană între 1672 – 1699

4 Pictură japoneză realizată de Kano Naizen (1570 – 1616), ce reprezintă o navă comercială portugheză. Pe atunci, denumite *kurofune* („navile negre“) în japoneză și *nau da prata* („navă de argint“) sau *nau do trato* („navă de comerț“) în portugheză, erau cele mai mari nave de pe glob. Erau construite din lemn de calitate din India, nu din lemn european, și circulau pe ruta comercială dintre Goa – avanpost comercial portughez în India – și Japonia

Revistă editată de
**FUNDAȚIA CULTURALĂ
MAGAZIN ISTORIC**

Președinte fondator
CRISTIAN POPIȘTEANU
(1932 – 1999)

Președinte de onoare
DIMITRIE G. STURDZA

Consiliul științific:
academician **DAN BERINDEI**,
academician
IOAN-AUREL POP,
academician
VICTOR SPINEI

Redactor-șef
Dorin Matei

Consilier editorial
Florentina Dolghin

Redactori:
Andrei Oprea,
Alexandru Pițigoi,
Theo Stănescu-Stanciu

Corectura
Georgeta Apreotesei
Machetare
Monica Șerban

Difuzare
Gheorghiu Puiu Anghel

Consilieri:
Ioana Ursu,
Radu Ion Popescu,
Haralambie Voicilaș

București, Piața Valter Măcăineanu, nr. 1 – 3,
sau strada Victor Eftimiu, nr. 2, etaj III,
camerele 11–14, Sectorul 1, Oficiul poștal nr. 15,
Căsuța poștală 15 – 702, Cod 010155, Telefon:
021.312.68.77

DE CE NU SUNTEM UNIȚI?

CONSTANTIN BACALBAȘA

Nu o dată gânditorii români își vor fi pus întrebarea: de ce în decursul veacurilor neamul românesc nu s-a putut reîntregi?

Unii istorici – precum domnul Xenopol – văd în Munții Carpați o piedică. Munții, după părerea domnului, sunt o barieră despărțitoare, Carpații au împiedicat unirea românilor într-un singur stat, Carpații au contribuit ca statul român să nu devie o putere de sine stătătoare. Mi se pare că argumentul e subred.

Dacă Carpații au putut fi o piedică pentru unirea Principatelor Dunărene cu Ardealul, de ce am pierdut Bucovina, de ce am pierdut Basarabia, de ce Muntenia și Moldova, departe de a se uni, s-au războit crâncen începând de la epoca lui Ștefan cel Mare? [...]

Ceea ce a împiedicat realizarea unui stat puternic compus din toți românii, compact așezat între mare, Nistru și Tisa, au fost luptele din năuntru, războaiele civile, rivalitățile dintre diferitele provincii române, cu alte cuvinte lipsa solidarității naționale. Boala care a ros naționalitatea română în decursul veacurilor, începând imediat după domnia strălucită a lui Mircea cel Bătrân și până la noi, a fost boala de care suferim și astăzi. Clasa cărmuitoare vecinic s-a certat pe înțâietate și niciodată nu a înțeles că Țările Române se duc de răpă și își pregătesc mormântul dacă unirea nu adoarme urile și discordiile.

Ceea ce ilustrează încă și mai bine această nenorocită patimă a sfâșierii între frați e faptul că cei mai geniali dintre domnitorii Principatelor, în loc să lucreze pentru unirea cel puțin a Moldovei cu Muntenia, și-au întrebuințat energia ca să se sfâșie și să se slăbească unii pe alții. Marele Ștefan cel Mare a inaugurat seria marilor războaie

contra Munteniei, iar Matei Basarab și-a întrebuințat mare parte din puterile sale pentru a se sfâșia cu Vasile Lupu. Unde ar fi fost astăzi neamul românesc dacă cele două principate, cu granițele lor de atunci, ar fi fost strâns unite împotriva tuturor dușmanilor?

Priviți halul în care ne aflăm astăzi și înțelegeți mizeria trecutului nostru istoric. După sute de ani de înge-nunchiere și de supunere la toate umilințele, după înjosi-rea nemaipomenită la care

au fost supuse Principatele pe ale căror tronuri, puse la mezat, s-au suit tot soiul de aventurieri [...], după pierderea Bucovinei și a Basarabiei și după înfrângerea militară de la 1916, iată-ne la apogeul năzuințelor noastre. și în loc să ne înălțăm sufletele până la înălțimea evenimentului uriaș ce s-a petrecut, reluăm firul ticăloșiilor istorice și iarăși începem lupta de competițiuni pentru putere și de suprimare a adversarilor.

Băgați de seamă: am reluat munții și Dobrogea pierdute, ne-am putut reîntregi cu Basarabia și Bucovina, am proclamat unirea cu Transilvania și cu Banatul, dar toate aceste minuni îndeplinite ca într-o noapte feerică n-au în preocuparea noastră mai multă importanță decât oarecare fapte diverse. Ziarele noastre consacră oarecare rânduri distractive variației produse în viața noastră publică de unele achizițiuni teritoriale, apoi își consacră imediat tot talentul, toată energia, tot focul, toată vloga acestor foarte importante lupte interne menite să ne facă ridicoli și odioși în toate noile provincii românești ce au venit la noi. și aceasta se întâmplă numai pentru că în această țară lipsește astăzi ceva ponderabil care, cu legea în mână, să pună pe fiecare la locul lui.

(Adevărul, 7 ianuarie 1919)

52 „Pacificarea“
româno – ungară
văzută de la Berlin

*Rapoartele diplomatice
ale lui Raoul Bossy*

O. TRAȘCĂ

57 Pe urmele
lui Nicolae Milescu

*Acum 70 de ani plecau
în China primii studenți
români*

A.-E. BUDURA

62 Liliacul,
între Dracula și Batman

G. ROȘU

65 Milenii, secole
și o lună într-o pagină

66 La aniversară
*Institutul de Istoria Artei
„G. Oprescu“*

A.-S. IONESCU

70 Duelul orgoliilor
*Mareșalul Pétain
îl demite pe Pierre Laval*

D. MIHALCEA

**AVANPREMIERĂ
EDITORIALĂ**

75 Freddy Mayer
cucereste
„Fortăreața Alpi“

E. LICHTBLAU

80 Emanoil Mihăilescu
și Rugul Aprins

M. VASILEANU

84 Un Machiavelli
la Curtea Elisabetei I

M. MANEA

**HOOVER
INSTITUTION**

88 Comitetul
Național Român
între Nicolae Rădescu
și Constantin Vișoianu

RUBRICI

64 Pentru biblioteca
dumneavoastră

83; 89; 90
Blitz... Concurs;
Rebus; Dialog

91 Munca unui an

Copii cu Steaua în București, gravură din 1842

CRĂCIUNUL DIN

„Unde sunt zăpezile de altădată?” Întrebarea revine în amintirile și însemnările despre Sărbătorile de iarnă de acum un veac, la fel ca și observația că acestea nu mai sunt ce au fost odată. Dar erau – așa cum sunt și azi – un prilej fericit ca să se strângă familia. Vă oferim un grupaj de astfel de amintiri.

Crăciun, așteptat cu atâta nerăbdare! Crăciun, pregătit în fierberea ultimei săptămâni! Crăciun, cu bucurii multe și cu multe obligații!

Aproape de Ajun, începeau copiii să umble cu colindele, cu steaua. Ne pomeneam pe seară, la geamurile „marchizei”, cu o ceață de băiețași cu căciuli țuguiate, cântând pe nas: „Steaua luminează, și adeverează, / Că în astă se-a-a-ră, / Bucurie ma-a-arc, / Bucurie ma-re.” Ne repezcam în antreu, luând din fugă șalul pe umeri, că

striga Herberth [gubernanta fiicelor Zoci Bengescu, doamnă de onoare a reginei Elisabeta] după noi. Ne bătea inima speriată, să nu cumva să fie Vicleimul. Nu știu de ce ne înspăimânta atâta Vicleimul, căci nu-l văzusem niciodată de aproape. Ne-o fi speriat vreodată un actor din ceata Vicleimului, costumat în Irod, în

țap sau în arap! Personaje ciudate ce se legau de trecători. Duceau o cutie cu păpuși care jucau „cu, sau fără perdea”, dar pe la casele bune nu mai erau primiți. Își făcuse Vicleimul o reputație proastă și noi, când îl vedeam de departe, nu știam cum să trecem trotuarul și să fugim mai repede. Până ajungeam acasă, ne temeam de el, cu toate că avea grijă Vasile [Fărtatu, sergent de poliție aflat în serviciul lui Zoe Bengescu] să-i alunge chiar pe colindători, căci nu prea erau gologani de împărțit prin casă. Se și făcuse obiceiul să nu se mai primească nici Steaua, de frica

„derbedeilor”. Într-un târziu, bieții băiețași, care veneau cu Steaua pe sub ferestre să cânte pentru Nașterea Mântuitorului, erau gonți din toate curțile și cu încetul se pierduseră vechile datini, până când le-a reînviat „Oficialitatea”.

Tot în apropierea Sărbătorilor, mama era foarte ocupată cu alcătuirea listei săracilor de ajutorat. Regina împărțea ajutoare în bani, lemne și îmbrăcăminte. Fuste calde, ciorapi de lână, ghete și broboade. „Coniță – venea Vasile la ușă –, se roagă Chiriachița Văduva să n-o uiți

tați cu lemnele”. Moș Ion, tăictorul nostru de lemne, adunat de mine de pe stradă, se ruga de o pereche de ghete pentru baba lui. Unul câte unul, toți petiționarii mamei se adunau în fiecare dimineață în ușa bucătăriei noastre din curte, ca să mai amintească încă o dată mamei să nu-i uite de Crăciun. Mama vedea cu groază cum se lun-

gea zilnic lista și colonelul Brociner, casierul de la Palat, se plângea că *monsieur Basset* [administratorul Casei Regale] strânge șurubul la ajutoare, de parcă ar da din buzunarul lui.

In seara Ajunului, mama se ducea la Cotroceni, cu regele, regina și toată Curtea care-și primea în seara aceea darurile regale. Așteptam cu nerăbdare întoarcerea ei, ca să ne povestească ce jucării au primit prinții cei mici și ce daruri au primit ea și ceilalți invitați. Darul ei era întotdeauna o bijuterie mai puțin importantă decât aceea a doamnei Mavrogheni [Olga,

Cu plușorul, pe Bulevardul Elisabeta

Prima mențiune a pomului de Crăciun coboară în anul 1521, în arhivele orașului Sélestat, din Alsacia (Magazin istoric, nr. 12/2013). În piața publică a tronat atunci un brad împodobit, simbolizând arborele biblic al cunoașterii. Obiceiul și-ar avea sorgintea în așa-numitele „mistere”, un soi de piese de teatru cu subiecte religioase, foarte populare în secolul al XIV-lea, care se jucau pe parvisul din fața bisericilor, mai ales în Alsacia, în perioada de sfârșit a anului. Bradul era adesea folosit în aceste reprezentații, împodobit cu mere, în scena ispitei lui Adam și a Evei, pentru a simboliza arborele vieții.

Oamenii și-au dorit la un moment dat să aibă în casă propriul arbore, pentru a-i celebra pe Adam și Eva la 24 decembrie. Și astfel bradul, din exteriorul bisericilor, a ajuns în interiorul căminelor, decorat cu mere, portocale și hostii (azimă). În 1605 un anonim își nota în jurnal: „La Crăciun, la Strasbourg, se împodobesc brazi în saloane. Se agață în ei trandafiri, mere, hostii, dulciuri”. Obiceiul a prins, impunându-se în Germania, Austria și estul Franței în veacul al

XVIII-lea, mai târziu în Statele Unite.

În Franța, primul pom de Crăciun oficial a fost așezat în grădina Palatului Tuileries în decembrie 1837, sub influența prințesei Hélène de Mecklenburg, soția ducelui d'Orléans. Vreme bună în urmă încercase să introducă obiceiul prințesa palatină, cumnata lui Ludovic al XIV-lea (1638 – 1715). Din copilărie era fascinată de minunatul brad de Crăciun înălțat în piața publică din Hanovra ei natală. A vrut să facă același lucru la Versailles, dar consilierii regelui au refuzat acest „obicei prea german”. Abia după înfrângerea din 1870, din războiul franco-prusac, și după migrarea alsacienilor, Alsacia revenind atunci Germaniei, bradul de Crăciun a cucerit definitiv întregul Hexagon.

În Anglia primul brad de Crăciun a fost împodobit în 1841, la castelul Windsor, la insistența soțului reginei Victoria, prințul Albert, originar din Germania (Magazin istoric, nr. 8/2008). De la Curte, obiceiul s-a extins în mediile burgheze și în cele mai modeste, la sfârșitul veacului al XIX-lea.

În Italia și Spania, țări profund catolice, tradiția și-a făcut loc mai greu, fiind percepută ca protestantă, adică păgână. ■

Altădată Crăciunul era o mare sărbătoare pentru ieșeni. Datinile strămoșești erau respectate în întregime lor și erau o adevărată plăcere pentru ieșeni pomii de Crăciun cari se organizau în casele din Iași, unde toți cei ce asistau își găseau un dar și unde era întotdeauna câte ceva și pentru cei nevoiași, cărora li se trimiteau bani, haine, încălțăminte și ceva bunătăți ca să-și mai îndulcească traiul.

Apoi, mai erau și vestiții olteni, cari tocmai pe atunci se stabiliseră în Iași, venind în mare număr din Oltenia, și cari cu ocaziunea Sfințelor Sărbători se îmbrăcau în frumosul lor port național, cu cămeși și ȋtari albi ca omătul – omăt care pe atunci era nelipsit în timpul Sărbătorilor de iarnă –, cu bondițe cusute în fluturi, cu brâc roșii și căciuli țurcănești în cap. Veneau pe la curțile bocești și jucau dansurile lor naționale, chiuind și cântând, făcând în acelaș timp diferite mișcări cu bețele ce le aveau în mână. Mai erau și irozii, dar nu irozii de astăzi, cari nu sunt decât o slabă copie a celor de altădată. Costumele lor erau frumoase și curate, iar mireasa întotdeauna era o fată drăgălașă, îmbrăcată într-un frumos costum național; mirele, un flăcău chipeș, cu căciula ștrengărește la o parte; apoi irozii toți în frumoase costume copiate din biblie și chiar și tradiționalul evreu avea glume hazlii, ce produceau un răs general. Toți

la un loc erau întovărășiți de doi sau trei tineri cari acompaniau dansurile cu armonicile lor.

Nu era casă mai avută unde să nu se facă un pom, serbare la care luau parte nu numai copii, ci și oameni mari. La vechea societate Turn-Verein regulat era un frumos pom, împrejurul căruia se adunau colonia germană din Iași și mulți români, petrecându-se de minune, într-o caldă atmosferă prietenească.

Un frumos pom de Crăciun a fost în casele marelui Kogălniceanu, în strada cu același

nume, unde actualmente se află direcțiunea Orfelinatlui de Război și unde locuia sora sa, d-na Lucia Liteanu, căsătorită în urmă cu Leon Bogdan. Tot ce Iașul a avut mai distins s-a adunat la această serbare. Pomul era așezat în sala rotundă, cu fereștele înspre o frumoasă grădină, pe locul căreia s-a clădit astăzi o anexă a orfelinatlui. Jucările frumoase pentru copii, lumânări de toate culorile, bombițe și nuci aurite și argintate, roșcovi și smochine, cutiuți elegante cu bomboane fine de la Darinet și Poitevin, precum și alte multe bunătăți. Dar nici cei mari nu erau uitați!. Pentru fiecare era câte o atenție, care însă costa destul de scump, în obiecte de artă și altele. O orchestră cânta pe o estradă și toți se veseleau. Când, deodată, răsturnându-se o lumânare de la pom peste o perdea de la fereastră, perdeaua

Cu Vicleimul

luă foc și grație unui băcș de vreo 12 ani, defunctul Gheorghe Lătescu, fiul fostului prefect de poliție, care smulse repede perdeaua, se repeziră ai casei și stinseră focul. Petrecerea n-a mai putut continua în sara accia. Copilașii speriați nu mai voiră să intre în sala unde era copacul. Această serbare cu accidentul focului a rămas multă vreme în mintea ieșenilor.

(Rudolf Suțu, *Iași de odinioară*, vol. II, Viața Românească, 1928)

POVEȘTILE STRĂBUNICILOR

prima doamnă de onoare a reginei Elisabeta] fiindcă, de Crăciun, îi plătea regele și chiria. În fiecare an se gândea cu strângere de inimă, oare nu i-o suprima acel surplus *monsieur Basset*?

Mama n-avea niciun ban de prisos ca să poată face și dânsa „cadouri” la toată lumea, ca doamnele celelalte. Ducea acadele de zahăr ars și șerbeturi făcute de madame Jacobson, care era foarte mândră de renumele pe care i-l aduseseră aceste cadouri. Mama eticheta cu grijă borcanele și le împărțea de acasă: șerbetul de cafea, pentru *S.M. Le Roi*, șerbetul de trandafiri, pentru *S.A.R. La Princesse Marie*, și așa mai departe. Aveau un succes mult mai mare decât darurile convenționale; chiar azi îmi mai pomenește Elisabeta de șerbetul de smeură dăruit de mama la pomul de Crăciun. Dar, murind madame Jacobson, a dus secretul șerbeturilor pe lumea cealaltă!

I dată cu pomul soseau și darurile reginei. Erau multe și frumoase, de toate felurile pentru toată lumea. Trimitea și rezerve pentru prietene și guvernantele prietenelor care s-ar putea găsi la pom. Cărți frumos legate, fotografii iscalite, cadre, cutii etc. Pentru noi jucării, dar ce jucării! Într-un an ne-a trimis o etajeră cu o umbrelă mare de pânză cum au femeile din piață la Brașov. Pe rafturile etajerei erau coșulețe cu fel de fel de zarzavaturi și fructe, de ai fi jurat că sunt adevărate, și un cântar cu greutate. Altădată ne-a trimis o prăvălie cu stofe din care puteam face rochii la păpuși, rochii pe care le lucram la Sinaia în zilele de ploaie. Paturi cu dulap și lavabo, mașină de gătit, bufet cu veselă, casă cu mobilier complet și cu sonerie la ușă! Grajd cu animale, din care-mi aduc aminte o vacă, pe care o puteam mulge, laptele venea turnat printr-un căpăcel din spate! Un castel clădit pe o stâncă, la poalele căreia se adâncea un lac, și când suflai printr-o țevă mică se ridica un *jet d'eau* din mijlocul lacului. Îmi plăcea la nebunie castelul acela, dar nu prea ne lăsa Herberth să ne jucăm cu el, ca să nu ne udăm. Păpuși, urși de stofă, în fine fel de fel de jucării cum nici nu visam să primim!

Peste o zi, când totul era gata, după ce se legase de o prăjină buretele pe care avea să-l

aibă Vasile în grija lui în caz de incendiu, ne linișteam. Seara la masă, eram numeroși. Când se deschideau ușile salonului, pomul strălucea sub podoaba lui scânteietoare. Lumânările sfârâiau încălzind bradul, ce-și răspândea în casă mirosul său de Crăciun.

Mama începea să împartă darurile: „De la Moș Crăciun pentru Marie Negruzzi” – musafirii în cor făceau „Aaah!” –, „De la Moș Crăciun pentru Floricica – Aaah!” – Și așa mai departe, până treceau cu toții, luându-și pachetul de la Moș Crăciun care, în casa noastră, era o regină cu părul alb ca și el, dornică de a fericii, în acea zi de sărbătoare, de la copii și musafiri până la cel mai umil servitor.

Fascinanta vitrină cu jucării
(fotografie de Iosif Berman)

După ce cântasem *O, Tannenbaum*, după ce jucasem piesa în fața unei asistente indulgente și înduioșate, după ce mâncasem pe săturate din cutia japoneză, plină de bomboane de la Riegler, trimisă de conu Iancu Kalinderu, sărutam toată lumea și mergeam să ne culcăm. Nu puteam dormi, tot cu gândul la jucăriile primite și... la petrecerea celor mari. Zvâcniturile sângelui în tâmpile îmi sunau pe pernă. „Când o să stau și eu până la miezul nopții? Când o să fiu mare?” Nu știam că vremea nu întrecă, curge repede, tot mai repede, și rămâne în urmă pomul de Crăciun, cu lumânările stinse, în camera întunecată, unde nu mai intră cei ce ți-au înveselit copilăria, fiindcă au lăsat locul altora ca să-l aprindă.

(Zoe Cămărășescu, *Amintiri*,
Editura Vitruviu, 2001)

In ajunul Crăciunului, când am pornit în patrulare, ce să vezi pe câteva poteci! Toți puendrii de brazi tăiați! Retezați de la pământ parcă de o mână nevăzută! Câteva vârfuri mai semețe, de brazi mai mititei, și ele retezate înspre noi! Mi-am dat seama numaidecât că era isprava dușmanului ca să-și facă pomi de Crăciun în tranșee.

Ei o să petreacă cu pomi și lumânări – ne ziceam noi –, iar noi cu teologul Pârvan.

Dar ce să vezi scara! Ne-am adunat pe batalioane în spatele postului de comandă al batalionului 2, într-o spărtură de mușchi. Pe coastă un brad de cinci picioare înălțime era gătit numai în hârtii colorate și cu lumânări aprinse până în vârf. Era atâta frumusețe în bradul falnic, gătit cu panglici colorate de hârtie și plin de luminițe, că am rămas uimiți!

Bunul nostru comandant de regiment ținuse să nu-și uite copiii, care se purtasera atât de vitejește, și ne făcuse și nouă un pom de Crăciun. De crăci erau agățate pachete de tutun, pachete cu țigări, lulele de pământ, amnare, câte un briceag pe ici și colo, covrigi, mere, nuci polcite și altele.

Locotenentul Turceanu, aghiotantul regimentului, care se îngrijise de făcutul pomului și nu ne spusese nimic, făcea pe Moș Crăciun, cu

barba lungă, gârbovit. El a început să împartă ostașilor tutunul, merele și darurile din pom. Pe ici pe colo mai da și câte o mică ceartă la cei mai leneși.

În liniile dușmane s-au tras câteva rachete colorate și se auzeau bine cântecele de Crăciun. Se făcuse o pace de câteva ceasuri, fără s-o cerem, în prăznuirea zilei celei mari.

Pe-nnoptat, ca să răspundem grijei comandantilor noștri, s-a făcut un cor pe trei voci și-am pornit să cântăm Ajunul, la bordul comandantului nostru de regiment și-a comandantilor de batalioane. Cu datinele noastre din sate, cu Steaua, Vicleimul, cu daruri, cocoțați pe cai albi, de la mitraliere. Se vede că comandantul nostru știa ceva, că ne-a primit cu covrigi, nuci și vin cald.

Și așa am trecut noi Crăciunul pe frontul Vrancei, sub adăpostul pândarului, departe de ai noștri; dar cu sufletele toți laolaltă, în același cuget, cu același gând și dragoste către Țară, rege și șefi!

(Dinu Cluceru, *Povești de pe front. 1916 – 1917*, Institutul de Arte Grafice „Eminescu” S.A., 1935)

Mi-aduc aminte de un ajun de Crăciun, când șeful nu venise pe la redacție toată ziua. Semn bun. Însemna că voi vedea, seara, întreaga sumă de doi lei: cifră impozantă și absolut necesară pentru sărbătorile ce se vesteau cu zăpezi abundente și foame tânără. Dar bietul director se vede că nu găsise cotidiană subvenție, fiindcă n-a dat prin Pasajul Maca nici după aprinsul lămpilor.

Am plecat să îl caut pe Calea Victoriei, unde știam că umblă, *in extremis*, foarte repede pe lângă marginea trotuarului, de la Capșa, la Continental, în căutarea mecenatului salvator.

Îl pândeam și cu, alergând cu ochii-n patru, zgribulit în mantaua de liceu, cărcia îi scosesem fireturile galbene, sub căciulița neagră, creță, cu care salutăm respectuos câte un confrate matur.

Pe Calea Victoriei, în dreptul „Capșei”

Ningea repede, fulgii danțau în jurul luminilor portocalii ale lămpilor cu petrol, în jurul becurilor verzui cu gaz aerian.

Sunau zurgălăii săniilor, iar în vitrinele aburite scânteiau jucării, Moș Crăciuni, cărți luxoase, prăjituri și mezeluri, mai ales mezeluri... Forfoteală... sănii... cupeuri... doamne cu pachete, domni gălăgioși, treceau toți.

(Victor Eftimiu, *Portrete și amintiri*, Editura pentru literatură, 1965)

Strâns legată de amintirea pomului de Crăciun este aceea a marelui număr de telegrame și de cărți de vizită ce primeau și expediau părinții de Anul Nou. Era atunci obiceiul de a scrie sau a telegrafia rudelor și de a trimite cărți de vizită tuturor cunoscuților pentru a le ura un an bun. Din ferire, acest obicei nu se mai practică azi pe aceeași scară; telefonul a contribuit mult la această scădere.

(Radu R. Rosetti, *Mărturisiri*, vol. I, Colecția Convorbiri literare, 1940)

Ea treia zi de Crăciun, aproape de aprinsul lumânărilor. Prin străzile alăturate încep să răsun glasurile cristaline ale colindătorilor. Pe ferestrele luminate ale casei se vede, din timp în timp, câte o umbră întretăind lumina. Stăpânii casei, conu Costache, căruia-i mai zic copiii și Proorocu, și coana Ileanuța, cu cei doi copii mai mari, fuseseră dimineața la biserică, la Sf. Nicolai, ascultaseră smeriți sfânta liturghie. În camera de la mijloc, masa este întinsă cu scaune de paie pe lângă ea, cu tacâmuri și cu o pomieră mare de cristal, plină de mere și portocale aduse de departe. Deodată se aud zurgălăii unei sănii afară, făcând ocolul ogrăzii și trăgând la scară. Coana Ileanuța se scoală în picioare și privește pe geam. Doi musafiri deschid ușa. Cumătrul Vasile Mănăstireanu, vecin de suhat, om scurt și gros, și coana Tinca Mănăstireanca, cu rochia ca cenușa, cu o fundă roșie la gât. După ei, sania coanei Săftica Dobrovici, care le botcase copilul cel mare, cu bărbat-su, Ivănică. Copiii sărută mâna, sunt sărutați și primesc cadou câte un ban de argint. În sfârșit, sosește pe jos și Marghiolița, nepoata lui conu Costache. Cucoanele se hiritesc, urându-și ani mulți și fericiți, și se așează pe scaune și își vorbesc de ale gospodărici, de ce au tăiat de Crăciun – o mulțime de vietăți casnice –, de murături, de cloștile puse în primăvară. După ce sorbiră un pahar de drojdie, coana Ileanuța le zise: „Ia poftim, boieri, la masă, că vi s-o fi pus soarele drept inimă cu gerul de afară!“ Ei se apropiară de masă, se așezară încet, desfăcând șervetele, în vreme ce o farfurie mare, cu sărmăluțe, împrăștiind aburi, e pusă drept la mijlocul mesei. Cucoanele își fac semnul crucii, unele întorcându-se spre icoane.

Dar n-apucară bine să-nceapă a îmbuca și se ivește la fereastră o stea cu clopoței cântând: „Stea frumoasă, luminoasă/ De la Dumnezeu trimasă“. Apoi alta, cu *Trei crai de la Răsărit* și o a treia cu *Florile dalbe*. Conu Costache își făcuse grămăgioara de gologani din care trimete

Colindători (fotografie de Nicolae Ionescu)

câte doi – trei colindătorilor. Când vin însă băieții pisaltului Grigore, sunt chemați înăuntru să cânte. Glasul lor fraged și dulce li se pare lor că vine din înălțimi, prevestind parcă ceva nedeslușit. E într-adevăr în cântecul lor îngeresc, în candoarea cuvintelor lor: „Mititel și-nfățeșel/ Fașa-i dalbă de mătase/ Scuticel de bumbăcel/ Legănel de aurel“ un farmec mistic, care li se pogoară în suflete ca o rază de fericire sfântă. În plenitudinea mulțumirilor, după ce pun la cale și purcelul fript cu mărul în gură și feliile de cozonac moldovenesc cu stafide roșii și mici, fără sămbure, și crescut cât snopul – orgoliul gospodinelor – și după ciocniri de pahare cu vin roșu de Nicorești care aduce a vioarele, simt nevoia cântecelor de lume și, la un semn al lui conu Costache, Marghiolița își drege glasul și-ncepe să cânte, acompaniindu-se cu chitara, ținându-i isonul încet conu Costache, melodia nostalgică de tinerețe: „De-aș fi, iubito, gingașa floare/ Ce crește-n vale, lângă pârau/ Mi-aș da și roua și mândrul soare/ Pe-o rază dulce din ochiul tău“. Ea-i transportă pe toți. N-or fi având și oamenii aceștia suferințele lor, neplăcerile lor, tristețile lor? Desigur, da. Dar credința în Cel de Sus îi întărește. Fiecare e mulțumit de soarta lui. Viața li se pare frumoasă, pașnică, senină. E un Crăciun al credinței, al credinței vii și sfinte.

(N. Petrașcu, *Icoane de lumină*, vol. II, Tipografia Bucovina, 1938)

GRYLA, BABUȘKA, BEFANA ȘI ARIE

Gryla și soțul ei pe străzile din Islanda, unde deja nu mai sperie pe nimeni

*Snegurocika
(pictură de Viktor Mihailovici Vasnetov,
din 1899), ajutorul de nădejde al lui Ded Moroz,*

*Befana, din folclorul italian,
este darnică, oferă dulciuri copiilor*

*Mătușa Arie, cu măgărușul ei, Marion,
este un spirit justițiar, premiază sau pedepsește*

FLORENTINA DOLGHIN

Moș Nicolae, Moș Crăciun, Moș Gerilă, cu toții aduceau daruri copiilor, care îi așteptau mai puțin ca pe prieteni și mai mult ca pe niște judecători ai comportamentului lor. Adică mai mult cu frică, cu stânjeneală, decât cu bucurie. Poate pentru că erau numai bărbați? Unde sunt totuși femeile în frumoasele și magicele povești de iarnă?

Crăciunul, ca și clarul lunii, scocul morii, opinca și celelalte articole literare de senzație patriarhală, aparține unui fost material uzat, de pe vremea când călătoreai bine, te ospătai ieftin și leul, imens și greu, întrecea pe piață cursul actual al lirei sterline. Zăpada rămâne în povești și se vinde în cutii de carton, în magazinele de jucării. A murit odată cu pitorescul instrument al lopeților de lemn. Nămeții au trecut în fabula zmeilor și țurțurii decorativi ai streășinii mai figurează în pictura epocii. Copiii recenți, când li se povestește lumea de stalactite a lunii lui decembrie, își fac cu ochiul, convinși că părinții s-au ramolit. Crăciunul se face azi sub umbrelă și a devenit ziua cu lapovițe mari a întregului an. Dar fiindcă zici, ne facem că te credem: din povestire tot iese un pom și apar câteva cadouri. Admitem cadrul bănesc al moșului cu sacul în spinare și fiorul artificial că vine, vorba ta și a mamei mari, din munți: ni se pare că pe piscuri se află ceva alb, care ar putea să fie un pretext de zăpadă. Dar nu se găsesc și balene la Ecuator și Pici Roșii prin Statele Unite? și nu

*Fetele lui Iosif Berman
trag cu ochiul
la împodobirea bradului*

vezi că lupii și urșii sunt de bumbac și că poți dormi noaptea în pat cu ei, fără măcar să sufle? Ursul de pădure, hei, știm noi ce-i ăsta: mormăie dintr-o peliculă de gutapercă, lipită pe niște foaie mici de lemn, pe care fabricantul le-a cusut în burtă. N-am văzut noi cum se fac urșii în serie, la Botosani?

Am cumpărat o sanie acum cinci ani, ca să le dau copiilor drumul pe valea de zăpadă. De cinci ani plouă valea, toată iarna. Anacronică, sania stă în pod și, ridicul, șeful familiei evocă zăpezi și arată fotografii... din Elvetia.

Ne mai rămâne noțiunea Crăciunului cu zăpadă și a zăpezii. Când vor mai trece câteva rânduri

de Crăciunuri cu zeamă de ploaie, o să dispară și noțiunea, ca rostirea unei limbi defuncte, căutată cu comparația și raționamentul. Și o să rămână vorba ironică la generațiile imberbe, de câte ori își va mai aduce aminte ceva că a străbătut un câmp alb troienit, în sania cu un cal cu clopotel: Astă e din ăia cu zăpadă.

Peste 20 de ani ne vom ruga de Dumnezeu:
dă-ne un fulg de zăpadă...

Crăciunul nu se va mai sărbători decât la cinematograful și la teatru, atât timp cât și acest ultim contemporan în viață al zăpezii, căzut în lingoare și încolăcit de vipera de celuloid a filmului, va mai putea să subsiste. Poate că numai o subvenție de stat să mai poată salva puțin prestigiul zăpezii, numindu-se un regizor, care să ne-o aducă în vagoane, din Alpi, distribuind-o pe străzile principale și în pungi.

(Tudor Arghezi, în
Realitatea ilustrată,
an IV, nr. 204,
25 decembrie 1930)

Lapoviță, în față la Universitate

Arhivele din Federația Rusă adăpostesc documente esențiale pentru istoria Tezaurului României evacuat în două tranșe la Moscova, în timpul Primului Război Mondial. Nu toate sunt încă accesibile, dar cercetătorul care dorește să le studieze poate descoperi date lămuritoare pentru a înțelege cum s-a decis evacuarea (am văzut în episodul anterior că a fost inițiativa rușilor și s-a făcut sub presiunea lor). Vom afla din acest episod și din cele care vor urma care a fost soarta Tezaurului după venirea la putere a bolșevicilor.

TEZAURUL ROMÂNIEI LA MOSCOVA. ARGUMENTE DIN ARHIVELE RUSE

Dr. ILIE SCHIPOR

În ciuda promisiunii făcute de Lenin că bunurile și Tezaurul evacuate la Moscova vor fi înapoiate poporului român după „răsturnarea contrarevoluției românești”, se pare că această condiție nu este considerată la Moscova ca fiind îndeplinită nici după 50 de ani de comunism

La scurt timp după victoria Marii Revoluții Socialiste din Rusia (25 octombrie 1917), ca urmare a tentativei eșuate a bolșevicilor de a prelua puterea pe frontul românesc (9 decembrie 1917), a dejucării atentatului bolșevic împotriva generalului Dmitri Grigorievici Șerbacev (21 decembrie), a dezarmării „revoluționarilor” din trupele ruse cantonate în Iași (22 decembrie), a începerii negocierilor de pace dintre Rusia și Puterile Centrale de la Brest-Litovsk (22 decembrie 1917) și a adoptării deciziei Guvernului de la Iași de a curăța teritoriul Moldovei de trupele ruse bolșevizate (27 decembrie), relațiile dintre Regatul României și Rusia Sovietică s-au înrăutățit brusc.

In Islanda, de Crăciun, Gryla își oferea o masă bună. Această ființă gigantică locuia în munți, în Dimmuborgir, „castelul tenebros” cu ziduri din lavă, și îi mânca pe copiii neascultători. În apropierea sărbătorii, ea cobora în sate pentru a-i prinde și a-i devora. Snorri Sturluson (1179–1241), cel mai important scriitor scandinav al Evului Mediu, vorbește cu groază despre Gryla în cartea sa *Edda*, tradusă și în românește: „Creatura cu trei capete și 15 cozi căra 100 de saci în care putea ține 20 de copii!”. Pe lângă ea, Muma pădurii, sperietoarea copiilor din basmele noastre, este un personaj șters. Grylei îi plăceau și bărbații. Și pe ei îi mânca, cu aceeași plăcere. A avut trei mariaje. Din aceste căsătorii s-au născut 13 gnomi abjecți. Hoți de copii, pentru a-i servi pe tavă mamei lor, ei au inspirat frică și au semănat panică veacuri la rând.

Neîndoindu-se că lungile nopți de iarnă ale Nordului sunt cele care au furnizat asemenea monștri, troli și ființe supranaturale. Cu timpul însă, Gryla a devenit o femeie grasă, arțăgoasă și grotescă, subiect de bancuri și ironii pentru islandezi, formulă sigură de alungare a spaimelor trăite de predecesorii lor.

În Rusia, mica zână a zăpezii, Snegurocika, și Babuška îl însoțeau pe Ded Moroz (Moș Gerilă), ca să-i fie de ajutor. Bătrân, cu barbă albă și haină călduroasă roșie, bordată cu blană albă, el străbătea în lung și lat imperiul țărilor, în sania plină de daruri. Snegurocika, despre care în basme se spune că este când fata, când nepoata lui Ded Moroz, purtând diadema tradițională, decorativul *kokoșnik*, o rochiță albă sau albastră, cu paiete strălucitoare, contrasta evident ca vestimentație cu Babuška. Dar Babuška a rămas pentru totdeauna în inimile rușilor. Ea este un fel de Babuška Crăciun, perechea lui Moș Crăciun. Legenda spune că în seara nașterii Domnului, trei străini au întrebat-o care este calea Stelei polare. Indicându-le sudul, casa ei a înghețat deîndată. Babuška, zâna născuților, și-a înțeles greșala și, negăsind urma celor trei magi, s-a răscumpărat aducând jucării și pâine neagră pentru ei în căminele oamenilor. Și a promis să o facă an de an.

Befana, personaj din folclorul italian, este o vrăjitoare în zdrențe, care umblă în noaptea de 5 ianuarie pe la casele copiilor cuminți, cărora le aduce caramelle, bomboane și alte dulciuri, dar și pe la casele celor obraznici, cărora le lasă

niște bomboane făcute din cărbune. Le pune în șosetele agățate de ei lângă sobă sau la ferestre. Această vrăjitoare binevoitoare, ce vine călare pe o mătură, un fel de Baba Cloanța, poartă asupra ei o pungă plină cu bani și un sac cu bomboane, cadouri și cărbune. Este un personaj de pe vremea când Roma era păgână – legat de cultul lui Janus, zeul cu două fețe, și de Strenia, zeița sănătății –, celebrat de Anul Nou, când romanii își ofereau unii altora cadouri în onoarea celor două divinități. Befana a fost asimilată apoi de religia creștină. Se spune că trei bărbați, bine îmbrăcați, au bătut la poarta casei ei într-o noapte geroasă de iarnă. Befana le-a arătat drumul, dar a refuzat să-i urmeze. Plină de remușcări, a plecat după o vreme să-i caute cu o bocceluță pe umeri, în care pusese prăjiturile și fructe uscate, dar nu le-a mai găsit caravana. Necăjită, a oferit dulciurile copiilor pe care i-a întâlnit pe drumul de întoarcere, apoi a venit în căminele lor an de an în noaptea de 5 spre 6 ianuarie, de Epifanie.

Babuška rușilor și Befana italianilor par a avea o origine foarte asemănătoare, dacă nu chiar comună.

Nici sfântă ca Sfântul Nicolae, nici bărbosă ca Moș Crăciun, Mătușa Arie este o zeiță care aduce cadouri de Anul Nou copiilor din ținuturile Montbéliard și Belfort (estul Franței, în Franche-Comté) și Ajoie (cantonul elvețian Jura). Prezența ei este uncori asociată cu Juno, supranumită Aeria, soția zeului roman Jupiter, sau asimilată Freyei, soția zeului germanic Wotan (Odin). Alteori este ultima fiică a druizilor care, la fiecare sfârșit de an, la solstițiul de iarnă, străbătea cu pași mari pământurile unde răsunau cântece care însoțeau culesul vâscului. Sau se mai spune că Mătușa Arie era un personaj reîncarnat, „buna contesă” Henriette de Montfaucon-Montbéliard (1385 – 1444), căsătorită cu contele Eberhard al IV-lea de Württemberg, și el un cavaler protector al săracilor. Zeiță bună în căminele oamenilor, Arie era vrăjitoare în peștera unde locuia. Dar în exterior avea grijă să meargă bine cuptoarele de pâine și le proteja pe tinerele fete. Din veacul al XIX-lea Arie începe să aducă și cadouri de Anul Nou. În noaptea de Crăciun coboară de la munte călare pe măgarul ei Marion, ai cărui clopoței atârnați de gât îi adorm pe copii. Dimineața copiii ascultători descoperă daruri și dulciuri, așezate într-un soi de cuib, iar cei obraznici un ciur de măgar și o vergea înmuiată în oțet. ■

9.00 seara, zi în care soldați ruși au intrat – violând extra-teritorialitatea – în localul Legației pentru a proceda la arestarea mea, precum și a personalului Legației.

Făcut în două exemplare, la 2/15 ianuarie 1918, în închisoarea Fortăreței Petru și Pavel (Bastionul Trubețkoi). Constantin Diamandy [Urmează partea finală a documentului, redactată în rusă – n.n.]

Prezentul proces-verbal a fost redactat de:

comandantul Bastionului Trubețkoi KUDELKO [semnătura olografă]

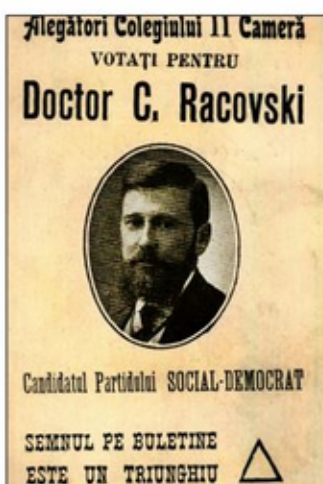
președintele Comitetului de Supraveghere TITOV [semnătura olografă]

funcționar al cancelariei TARUNIN [semnătura olografă]

Or. Petrograd, Fortăreața, 2 ianuarie 1918“.

La 13 ianuarie 1918, Consiliul Comisariilor Poporului a transmis României o Notă diplomatică în care se stipula: „1. Toate relațiile diplomatice cu România sunt rupte. 2. Tezaurul în aur al României, care se găsește la Moscova, nu va mai putea fi obținut de oligarhia română. Consiliul Comisariilor ia asupra sa toată răspunderea pentru păstrarea acestui fond, pe care îl va remite în mâinile poporului român“.

Apoi, Consiliul Comisariilor Poporului a analizat – la punctul 11 al ședinței din 15 ianuarie 1918, Procesul-verbal nr. 47 – „Raportul Comisi-

Afișul candidatului Cristian Rakovski, din partea Partidului Social-Democrat din România la alegerile pentru Cameră

ci pentru înăbușirea contrarevoluției române“ (*Protocoloalele*, pp. 209, 211, 218, 219, 247, 290), document prin care semnatarii (președintele Comisiei, Gheorghe Cicerin; membri: A. Voronski, F.I. Kulea, M.G. Bujor, A. Jeleznikov, Viliam Spiro, C. Rakovski, Brașevan și alți trei cu semnături indescifrabile, secretar: V. Șenșev) au propus: „1) Să se creeze, la Chișinău, un Colegiu autonom superior ruso-român în problemele românești și basarabene, format din reprezentanți ai organizațiilor locale revoluționare, aflate pe pozițiile Puterii Sovietice, ca de exemplu: Rumcerod [Comitetul Executiv Central al Sovietelor de deputați soldați, marinari, muncitori și țărani din Comitetele Frontului din România, Flota Mării Negre și Regiunea Militară Odessa – n.n.], Sovietele de

deputați muncitori și țărani din întreaga Basarabie și din orașul Chișinău, Partidul Social-Democrat Muncitoresc din România, Partidul Social-Democrat Muncitoresc din Moldova și alte organizații; 2) să delege neîntârziat la alcătuirea ei următorii tovarăși: Cristian Gheorghievici Rakovski, Mihail Gheorghievici Bujor, Mihail Manuilovici Brașevan, Viliam (Vladimir) Bergardovici Spiro, Alek-sandr Konstantinovici Voronski, Fedor Ivanovici Kulea (Poliarnîi) și, de asemenea, Anatoli Grigorievici Jeleznikov, cu împuterniciri având următorul conținut: «Dețină-

Gheorghe Cicerin

torul documentului, tov. ..., se numește de către Consiliul Comisariilor Poporului în calitate de comisar-organizator în problemele ruso-române, în sudul Rusiei»; 3) Să se alocă Colegiului Superior – pentru necesitățile enumerate

În ultima zi a anului 1917, V.I. Lenin, N.V. Krîlenko și N.V. Podvolski au redactat și semnat „Ultimatumul adresat Guvernului Românici de către Consiliul Comisariatului Poporului“ (*Protokolî zasedanii Soveta Narodnîh Komissarov RSFSR, noiabr 1917 – mart 1918*, Protocoalele ședințelor Consiliului Comisarilor Poporului, noiembrie 1917 – martie 1918, Moscova, ROSSPEN, 2006, p. 458; în continuare: *Protocoalele*).

În seara zilei de 31 decembrie 1917, ministrul Românici și alți șase membri ai reprezentanței Românici la Petrograd au fost arestați, eliberarea acestora făcându-se, ca urmare a intervenției Corpului diplomatic acreditat în capitala Rusiei, abia la 2 ianuarie 1918 (*Magazin istoric*, nr. 8 – 9/2012).

Câteva detalii inedite ale acestui fapt fără precedent în analele diplomației sunt prezentate în Procesul-verbal redactat, în rusă și franceză, la 2 ianuarie 1918, în localul Fortăreței Petru și Pavel: „Noi, KUDELKO – comandantul Bastionului Trubețkoi, TITOV – președintele Comitetului de Supraveghere și TARUNIN – funcționar al cancelariei, am procedat la eliberarea următorilor membri ai Ambasadei Regatului Românici [formulara din document; era Legație]: dl. ambasador Diamandy; colonelul Palada – agentul militar al Românici; dl. Arion – secretar I; comandorul Drăgănescu –

Constantin Diamandy,
ministrul României în Rusia

membru al Misiunii Militare; Zarifopol – secretar II; locotenent Craiu – membru al Misiunii Militare și curierul Madison.

La eliberare, reprezentanții Legației Românici au fost informați despre faptul că s-a primit – de către comisarul Fortăreței Petropavlovsk, de la Sovietul Comisarilor Poporului – comunicarea nr. 1 din 1 ianuarie 1918, cu următorul conținut: «Ministrul și toți ceilalți membri ai Legației Românici care au fost arestați se eliberează, notificându-le acestora că ei trebuie să întreprindă toate măsurile pentru eliberarea militarilor ruși împresurați și arestați pe front».

La eliberarea arestaților lor români capturați, acestora li s-a comunicat că respectiva declarație [de punere în libertate – *n.n.*] este semnată de Ulianov [Lenin],

președintele Sovietului Comisarilor Poporului, și de N. Gorbunov – secretar și este stampilată.

Pe procesul-verbal, ministrul [Românici] a consemnat următoarele:

[textul notificării lui C. Diamandy este redactat, olograf, în franceză și este tradus – pe aceeași pagină – în limba rusă – *n.n.*]

La 2 ianuarie 1918, la orele 10.00 dimineața, șeful Bastionului Trubețkoi a venit să îmi citească o comunicare a comandantului Consiliului Comisarilor Poporului, având nr. 1 din 1 ianuarie 1918, privind faptul că punerea în libertate a personalului Legației Regale a Românici este condiționată de unele măsuri ce ar trebui luate de Guvernul Românici pentru eliberarea trupelor ruse care sunt încercuite și arestate pe Frontul românesc.

Eu am răspuns că nu accept ca punerea mea în libertate să fie legată de orice fel de condiționare și că ne aflăm în situația unei presiuni, chiar de natură violentă, fiind vorba de infracțiuni la adresa dreptului internațional, iar eu voi refuza în mod absolut să tratez chestiuni de stat atâta timp cât voi fi arestat.

În urma acestei declarații, eu am părăsit – însoțit fiind de colonelul Palada, de dl. Arion, de comandorul Drăgănescu, de dl. Zarifopol, de locotenentul Craiu și de curierul Madison – celula 59 pe care eu am ocupat-o încă din 31 decembrie 1917, orele

Vladimir Aleksandrovici Antonov-Ovseenko

Socialiste Ruse a Sovietelor salută primul Guvern Socialist Româno-Basarabean al Sovietelor, format din tovarășii... [numele lor nu este indicat – n.n.], exprimându-și bucuria față de sporirea rândurilor revoluției cu un nou aliat socialist; Guvernul Muncitoresc-Țărănesc Rus pune la deplină dispoziție a acestuia [Guvernului Socialist Româno-Basarabean al Sovietelor – n.n.] întregul fond de aur existent și toate bunurile fostului guvern regal român aflate pe teritoriul Republicii Ruse a Sovietelor“ (*Protocoloalele*, pp. 232 și 244).

Din motive neexplicate (în dosarul ședinței SNK din 18 ianuarie 1918 nu sunt redată discuțiile purtate înainte de adoptarea hotărârilor luate), propunerea a fost respinsă.

In supoziție rezonabilă ar fi aceea că noii conducători de la Petrograd erau încrezători în posibilitatea reușitei revoluției române, dar – în același timp

– ei cunoșteau deja cât de util putea fi Tezaurul bancar al României pentru echilibrarea bugetului vlăguit al Rusiei sovietice. Într-o astfel de perspectivă ar putea fi înțeleasă decizia Guvernului Muncitoresc-Țărănesc al R.S.S. Ruse de a nu se angaja oficial în retrocedarea integrală a Tezaurului României.

Peste încă o zi, la 19 ianuarie 1918, la punctul 7 din ședința Consiliului Comisariilor Poporului (Protocol nr. 51), s-a analizat (la solicitarea lui Rakovski și Bujor) „Problema finanțării revoluției române cu suma de 10 milioane ruble“ și s-a hotărât analizarea acestei probleme de către Colegiul Financiar (*Protocoloalele*, pp. 232, 244 și 247).

La 17 februarie 1918, Lenin i-a trimis o telegramă lui Vladimir Aleksandrovici Antonov-Ovseenko (comandant, din 6 decembrie 1917, al Frontului revoluționar de sud pentru lupta cu contra-

revoluția), în care îi preciza cunoscutului revoluționar ucrainean și rus, care avea să devină, în martie 1918, comandant suprem al trupelor sovietice din sudul Rusiei: „Bogatele depozite ale Guvernului României trebuie să fie păzite extrem de strict pentru a fi predate în siguranță poporului român după răsturnarea contrarevoluției românești“ (*Culegeri de texte leniniste*, vol. XXXVI, Moscova, 1958, p. 28).

La 25 mai 1918, Gheorghi Vasilievici Cicerin, comisar al poporului pentru Afaceri Străine al R.S.F.S. Ruse, și Cristian Gheorghevi Rakovski, președinte al Sovietului Comisarilor Poporului și comisar al poporului pentru Afacerile Străine al R.S.S. Ucrainene, au adresat guvernelor României și celorlalte state beligerante o declarație comună în care se preciza: „Guvernele muncitoresc-țărănești ale Rusiei și Ucrainei își declină orice răspundere față de soarta viitoare a diferitelor valori aduse pe timpul guvernului țarist în Rusia și care aparțin guvernului român, Băncii Naționale Române, altor bănci românești, precum și moșierilor și capitaliștilor români“. În acest fel, autorităților de la Moscova li s-au alăturat noii decidenți sovietici înstăpâniți la Kiev, care au devenit copărtăși la sechestrarea și destinul Tezaurului României evacuat în Rusia în 1916 – 1917.

(Va urma)

mai sus, din fondurile Consiliului Comisarilor Poporului – cinci milioane de ruble; 4) să se trimită, în același timp cu ei, un detașament de marinari și soldați revoluționari sub comanda comisarului tov. Jelezniakov; acestui detașament îi va fi încredințată misiunea de a furniza – într-unul dintre punctele sigure din sud – fondul Trezoreriei de campanie a armatei de pe Frontul românesc, a ordonanțelor de plată pentru Flota Mării Negre, precum și a sumelor menționate mai sus, necesare Colegiului Superior“ (*Magazin istoric*, nr. 8/2011).

V.I. Lenin și Vladimir Bonci-Bruевич

Pe acest document există următoarele rezoluții: „Să se ia cele cinci milioane din banii românești confiscați la Moscova. [Semnat:] Președintele Consiliului Comisarilor Poporului, V. Ulianov [Lenin]“, respectiv „șeful Consiliului Comisarilor Poporului, Vlad[imir] Bonci-Bruевич. Cele cinci milioane de ruble luate se acoperă din Fondul român confiscat. Protocol nr. 47, punctul 11“.

Un alt document, anexat procesului-verbal nr. 47, are următorul conținut: „Către Departamentul Trezoreriei de Stat, lui Dmitri Petrovici Bogolepov. Stimate tovarășe, Consiliul Comisa-

rilor Poporului a hotărât, în ședința sa din 15 ianuarie, să alocă cinci milioane de ruble din fondurile Trezoreriei de Stat pentru Colegiul Superior Român în problemele românești și basarabene. Comunicându-vă această hotărâre a Consiliului, vă rugăm să luați măsuri urgente pentru efectuarea, cât mai rapidă, a acestei alocări, ținând seama [de faptul] că un milion este de dorit să fie dat în bancnote românești“.

La 16 ianuarie 1918, Lenin a semnat ordinul către Departamentul Trezoreriei Statului privind transferarea – conform Hotărârii Consiliului Comisarilor Poporului (SNK)

din 15/28 ianuarie 1918 – către Colegiul Superior pentru problemele ruso-române a sumei de 5 milioane ruble și împuternicirea prin care M.G. Bujor, Cristian G. Rakovski, Mihail Manuilovici Brașevan, Viliam (Vladimir) Berngardovici Spiro, Aleksandr Konstantinovici Voronski, Fedor Ivanovici Kulea (Poliarnii) și Anatoli Grigorievici Jelezniakov („matrozul“ Jelezniak) erau desemnați de către SNK „comisari-organizatori privind problemele ruso-române în sudul Rusiei“.

Pentru pregătirea adecvată a doritei victorii a revoluției bolșevice în

România, Consiliul Comisarilor Poporului (care a început finanțarea efectivă a acesteia) a mai analizat – la punctul 3 al ședinței din 18 ianuarie 1918 – „Propunerea lui Cicerin – Ornatski «Privind adoptarea de Consiliul Comisarilor Poporului a unui Decret special privind recunoașterea și acordarea sprijinului moral pentru viitorul Guvern al României (cu ocazia deplasării în România a lui Rakovski și Bujor)»“.

Inițiatorii acestui act de diplomatie internaționalistă au redactat și un text-manuscris cu următorul conținut: „Guvernul Muncitoresc-Țărănesc al Republicii

pra importanței a ceea ce el numea noul „produs electronic“ și recomanda ca „*The Post* să o ia înaintea tuturor!“, a durat destul de mult ca procesul să se pună în mișcare. Peste trei ani a fost achiziționat domeniul *washingtonpost.com* și s-au făcut primii pași pentru lansarea unei ediții digitale.

Bătrâna Europă, mai conservatoare prin definiție, a privit mult timp reticent ceea ce se întâmpla pe continentul pionierilor de altădată. Planul de afaceri pentru anul 1996, de pildă, al foarte cunoscutei publicații britanice *The Guardian* a acordat prioritate ediției tradiționale tipărite, iar colegii de breaslă de la londonezul *The Times* înclinau mai degrabă să-i dea crezare editorului Simon Jenkins, conform căruia „internetul își va avea cele câteva ore de glorie pe prima scenă și apoi va trece în penumbra presei de mână a doua“.

Diversificarea dispozitivelor inteligente și, mai ales, creșterea accesibilității lor în rândul mării mase a populației, combinată cu utilizarea din ce în ce mai frecventă a canalelor de *social media* au determinat ca schimbările să devină de neocolit. Căci, să recunoaștem, câți dintre noi mai deschidem astăzi un ziar obișnuit?!

În căutare de informații, conform celor mai recente sondaje, în jur de 40% din populația lumii accesează Twitter sau Facebook în detrimentul canalelor tradiționale de presă.

S-a modificat inclusiv percepția asupra lecturii în sine a știrilor, subliniază specialiș-

tii: de la acțiunea pasivă din trecut (confortabila canapea, de unde puteai să urmărești tolănit jurnalele televizate sau să răsfoiești gazeta preferată) s-a trecut în doar zece ani la una în continuă mișcare. Astăzi cei mai mulți dintre noi căutăm printr-un *click*, dăm *like* sau *share*, răspândim *twitttere* sau scriem bloguri: o nouă limbă, o nouă cră!

Chiar dacă tinerii consumă oarecum la fel de multă informație ca și celelalte categorii de vârstă, o fac într-un mod cu totul diferit: practică *snacking-ul*, termen cu care expertul olandez Irene Costera Meijer a încercat să definească procesul prin care ei navighează prin aplicații, siteuri web sau canale de *social media*.

Cititorii de astăzi – demonstrează specialiștii de la Ericsson, în *The Future of Journalism in a networked society* (Viitorul jurnalismului într-o societate interconectată) – ajung să afle informații sau să citească istorii de viață, creându-și eroi sau, din contra, dușmani, prin mijloace de negândit cu doar câțiva ani înainte: în detrimentul unui site

de canal de știri tradițional, marea majoritate accesează Facebook, Twitter sau alte surse de *social media*. Iată dificila provocare cu care a început să se confrunte noua generație de editori: cititorii par să acorde din ce în ce mai mare crezare prietenilor virtuali, să le urmărească și adeseori să le aprecieze postările, părăsind astfel siteurile de știri. Se crează și o problemă la nivelul întregii societăți,

De la stânga la dreapta: de aici, din zețarie, începea viața publicațiilor, ale căror texte erau culese, literă cu literă, de tipografi, pentru a ajunge la cititorii care le lecturau comod, așezați pe canapea; azi litera tipărită este înlocuită cu biți, iar cititorul se transformă într-un dependent de dispozitivele mobile și de informațiile pe care nu le mai ordonează și controlează pentru acuratețe acel personaj care, cel puțin în teorie, avea pregătirea necesară pentru a-i oferi știri verificate: ziaristul

CUM AU SCHIMBAT JURNALISMUL SOCIAL MEDIA ȘI DISPOZITIVELE INTELIGENTE

THEO STĂNESCU-STANCIU

La începutul anilor 2000, unul dintre directorii celei mai importante companii producătoare de software din lume considera că ne apropiem de sfârșitul presei tradiționale: „Este doar un mort care încă mai umblă...”!

Aproape două decenii mai târziu, anul 2019 avea să devină un nou reper în transformarea radicală a mass-mediei. Pentru prima dată în istorie, costurile publicității digitale le-au depășit pe cele tradiționale, reprezentând mai bine de jumătate din totalul cheltuielilor media din întreaga lume. Iar ceea ce se încasează din publicitate determină și bugetul unei publicații...

Trecerea de la tipul de presă definit prin tipar și difuzare la cel digital, mobil și de tip platformă – în opinia profesorului de Comunicare Politică Rasmus Kleis Nielsen – reprezintă fundamentală schimbare. Și asta s-a petrecut în doar 30 de ani, de când britanicul Tim Berners-Lee a inventat ceea ce numim, din 1989 încoace, *World Wide Web*, totalitatea siturilor/documentelor și informațiilor de tip hipertext legate între ele, care pot fi accesate prin rețeaua mondială de internet.

Aceste ultime trei decenii au fost marcate și de încercări, ocazii ratate, nu de puține ori pași greșiți sau lecții învățate pe ultima sută de

metri – cam așa vedea istoria presei din această perioadă o cunoscută ziaristă americană de la *The New Yorker*, Jill Lepore. Cel mai adesea, pentru marii jucători din domeniu, companiile de presă importante, schimbările au fost greu de implementat. Conform analizelor lui Lepore, chiar dacă un oficial de la *Washington Post* atrăgea atenția, încă din 1992, într-un raport intern, asu-

Tim Berners-Lee

Participarea României la Primul Război Mondial și realizarea Marii Uniri au presupus și numeroase acțiuni informative și contrainformative, despre care s-a scris mai puțin. O carte aflată în curs de apariție la Editura Militară despre informații, propagandă și contraspionaj în Transilvania, Ungaria și Banat (1918 – 1920) se ocupă de aceste aspecte. L-am rugat pe autor să scrie, pornind de la acest volum, textul care urmează.

MAREA UNIRE ȘI INTERNAȚIONALISMUL PROLETAR

ALIN SPÂNU

Aderenții transilvăneni la ideile socialiste făceau parte, în mare majoritate, din secția română a Partidului Social-Democrat din Ungaria. Activitatea celor din Ungaria și a celor din Transilvania a început să se diferențieze la finalul Primului Război Mondial, ducând la o inevitabilă sciziune.

Cei din arealul românesc au trimis 150 de delegați la Adunarea de la Alba-Iulia, care au votat Unirea cu România. Cei din Ungaria, „care în timpurile grele au stat departe de mișcarea muncitorească, acum s-au declarat nemulțumiți și, în nechibzuiala lor, au convocat o adunare la Budapesta, unde au de gând să pongrească pe acci ce întotdeauna au fost alături de popor și au luptat pentru dezrobirea lui” – se spunea într-un document al unioniștilor, la 11/24 decembrie 1918. Urmarea este că la 13/26 decembrie 1918 are loc constituirea Grupei Comuniste Române din Ungaria și Ardeal. La cumpăna dintre ani (31 decembrie 1918 – 1 ianuarie 1919) se

ține Congresul Frațiunii Socialiste Internaționale Române din Ungaria, care adoptă două rezoluții: prima contesta Unirea Transilvaniei cu România, iar a doua critica Partidul Social-Democrat Român din Ardeal pentru că „nu corespunde cerințelor socialismului și muncitorimii internaționale”.

O variantă mai elaborată aparține lui Iosif Jumanca,

lider social-democrat unionist, care în ianuarie 1919 a explicat cum au decurs evenimentele ce au afectat unitatea mișcării. La finalul anului 1918, liderii se aflau în cumpănă. „și ne-am gândit atunci: poporul românesc din Ungaria veacuri de-a rândul a fost obiala stăpânilor maghiari. Chiar și noi, socialiștii, nu eram asupriți numai ca clasă inferioară, ci și ca români. Asuprirea asta de veacuri n-a rămas fără urmă în sufletul poporului român, care abia aștepta momentul de-a se elibera și de-a se scăpa de vechii săi stăpâni. Încercarea grabnică a Guvernului maghiar de a da poporului drepturi în momentul din urmă nu mai poate avea niciun efect și vechea

Bela Kun (în centru, cu o hârtie în mâna stângă) și Tibor Szamuely (în dreapta lui)

și ea nu este legată numai de credibilitatea informațiilor culese din social media, ci și de diversitatea sau relevanța acestora.

Încetul cu încetul, consideră specialiștii, companiile media vor găsi o modalitate de a lucra împreună cu platformele media. Așa cum, de pildă, se întâmplă deja în spațiul nordic, unde un site de știri suedez folosește Facebook pentru a câștiga cititori.

În ceea ce îi privește pe jurnaliști, afectați nu numai de schimbarea mentalității vizavi de găsirea știrii în sine, ci, mai ales, în ultimele luni de pandemie, de restricțiile privind mobilitatea, ci s-au mișcat mai rapid, găsind noi modalități de a-și face auzită vocea. A apărut astfel Substack, o platformă online care oferă spațiu de publicare și infrastructură, susținând apariția constantă de buletine informative pe bază de abonament. Dispar constrângerile tiparului tradițional, cele impuse de colectivele redacționale și, mai ales, se reduc semnificativ costurile.

O altă nouă tendință s-a impus, de asemenea, în ultima perioadă: *self-publishing* – auto-publicarea de către autor, fără a mai fi implicat un editor consacrat. Dacă în trecut acțiunea era privită ca o dovadă de vanitate personală și, implicit, de lipsă de talent, astăzi a devenit un exercițiu uzual, practicat de mulți. E interesant de știut, de pildă, că inițial, romanul care a făcut atâta senzație după ecranizarea din 2015, *Fifty Shades of Grey* (Cincizeci de umbre ale lui Grey), aparținând lui E.L. James, a apărut ca un e-book auto-publicat.

Au răsărit, în mod firesc, și companii menite să-i ghideze pe autori, pentru ca aceștia să ajungă cât mai rapid să-și îndeplinească visurile. „Asistăm la o nouă formă de democratizare – explica unul dintre cofondatorii

unei asemenea noi afaceri –, și asta datorită în primul rând revoluției digitale. O democratizare prin care autorul se transformă, devenind în același timp și propriul antreprenor în procesul de publicare“.

Și nu numai companii: Mark Dawson, avocatul ce a părăsit sălile de judecată, transformându-se într-un popular autor de romane *thriller* (cele mai multe avându-l ca erou principal pe John Milton, un asasin profesionist), a demonstrat nu numai că s-a impus în noua

branșă prin forțele proprii – cele 17 romane ale seriei Milton fiind autopublicate –, ci și că poate să îi ajute și pe alții să o facă, găzduind podcastul *The Self Publishing Show*.

La rândul ei, chiar și poezia (considerată de mulți o artă literară desuetă) și-a făcut loc în noile formule de comunicare: au apărut așa-numiții *insta-poeți*, noua generație de autori care au redefinit poezia (după cum titrează

un site de specialitate), generând dezbateri în jurul celor mai populare teme actuale. Iar rezultatele au fost spectaculoase: potrivit unui studiu din domeniu, 12 dintre 20 cei mai vânduți poeți ai momentului sunt *insta-poeți*.

Un exemplu perfect ar fi Rupī Kaur, o canadiană ale cărei versuri despre dragoste, pierderi, traume fizice sau psihice, feminism sau imigranți se vând în milioane de exemplare, traduse în peste 40 de limbi. După unele estimări, opera ei a ajuns la un moment dat să surclaseze în vânzări *Odiseea* lui Homer!

Deocamdată, din păcate, nimeni nu cunoaște numărul de autori care își publică singuri opera și nici nu s-a făcut un calcul exact al impactului pe care acestea îl au asupra cititorilor. Este cert însă că pășim în viitor: cum va arăta el și în domeniul publicațiilor, rămâne de văzut... ■

O imagine pe cale de dispariție: un stand cu ziare

serviciu de curieri speciali.

Imediat se inițiază demersuri pentru înființarea unui regiment revoluționar, așa că, la 27 martie 1919, în oficiosul *Glasul poporului*, a apărut următoarea chemare: „Oare nu vreți voi, aceștia ce vorbiți românește, să avem cinstea înființării unui

batalion, al celui dintâi batalion roșu român din Ungaria? Veniți cu toții să vă înscrieți la biroul românesc din Buda, I, Lovarda Utca, nr. 1, care este deschis în fiecare zi de la 9 până la 12, înainte de prânz”. Biroul era gestionat de Kagan/Goldman,

Eugen Rozvan (primul din stânga);
al doilea din dreapta Lucrețiu Pătrășcanu

iar în scurt timp primește deja 320 de voluntari. Instrucția o face Gogu Grigore, iar șeful detașamentului este locotenentul Buta. La final (mai 1919) sunt trimiși pe frontul ceh sub comanda lui Iosif Vrabie, care se remarcase în timpul revoluției

din Linz (Austria), iar Buta rămâne pentru instruirea noilor voluntari. „Cei porniți pe frontul cehoslovac unul nu s-a mai întors, afară de Iosif Vrabie”, menționează un raport ulterior.

Bela Kun este informat de Kagan/Goldman despre „situația disperată” generală din Ardeal

și o comunică lui Troțki și Rakovski. Răspunsul vine de la Lenin (18 mai 1919) și este scurt: „Suntem încredințați că proletariatul Ungarici, cu toate greutățile uriașe, își va menține și întări puterea. Salut Armata Roșie a Muncitorilor și Țăranilor din Ungaria, care

Mihai Guiu reprezintă un exemplu de dăruire și patriotism dezinteresat. Bănățean, notar până în 1914, este recrutat în armata austro-ungară și trimis pe frontul rus. A căzut prizonier, însă s-a alăturat cauzei românești din prima clipă.

La 21 iulie 1918 a fost trimis în Rusia cu o misiune specială. A înlesnit tranzitarea spațiului rus către Franța (via Finlanda) a lui Octavian Goga, Sever Bocu și inginer Dobrovici (delegat al B.N.R.). El a fost cel care i-a alertat pe reprezentanții Băncii Naționale aflați la Moscova că se pregătește confiscarea Tezaurului B.N.R.

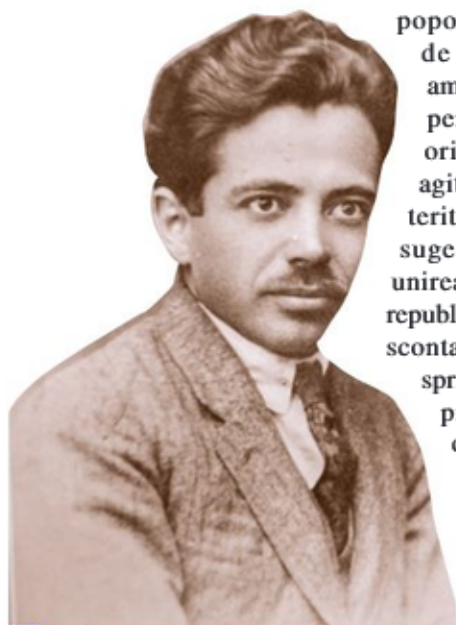
Ajunge apoi la Sibiu și este recrutat de Eugen Bianu, șeful Subinspectoratului de Siguranță din Transilvania, care îl trimite în misiune între bolșevicii maghiari. Își dă silința să pară credibil și reușește. În septembrie 1919 a revenit din Ungaria și s-a prezentat la Consiliul Dirigent – Resortul Interne, unde a depus

acte justificative privind sume de bani care aparțineau Băncii naționale austro-ungare (39 milioane coroane) și Episcopiei greco-catolice din Oradea (peste 500.000 coroane), preluate ulterior de armata română din Budapesta.

Din octombrie 1919 Guiu a fost trimis, din nou, în misiune specială în Rusia, de unde a revenit în ianuarie 1920, „aducând un rezultat frumos”, apreciat de directorul Eduard Ghica, șeful Direcției Poliției și Siguranței Generale. Altă misiune începe în martie 1920, în Polonia, Germania și Austria, de unde s-a întors cu „prețioase informațiuni”. Pentru meritele sale a fost angajat în Directoratul de Interne al Transilvaniei ca funcționar.

În urma reclamațiilor la adresa lui Mihai Guiu cum că ar fi fost un periculos bolșevic, Curtea Marțială a Corpului 7 Armată deschide o acțiune împotriva sa. La 27 februarie 1925 completul prezidat de colonelul Constantin Dona a decis în unanimitate nevinovăția lui Mihai Guiu la toate capetele de acuzare.

Guiu nu și-a scris memoriile și s-a stins într-un anonim nemeritat.

Iosif Jumanca

Ungarie istorică trebuie să se ruineze. Țara aceasta, bazată până acum pe temelii putrede, a murit deja și zadarnice sunt toate străduințele partidelor democratice maghiare de a-i mai insufla viață. Între asemenea împrejurări și văzând pilda tovarășilor noștri cehi, slovaci și italieni din vechea monarhie austro-ungară, care toți s-au pus în serviciul unității naționale a lor, am hotărât și noi, Comitetul Central, a intra în Consiliul Național Român ca, pe baza dreptului de liberă dispoziție a popoarelor, să contribuim și noi la înfăptuirea revendicărilor poporului românesc. La insistențele venite din Ungaria de a se opune unirii cu România, cei din Transilvania au decis că „ar fi fost un păcat de neiertat din partea noastră, căci am fi atras astfel asupra mișcării socialiste întrecăgă urgie a

poporului român pătruns de idealul național și am fi făcut cu neputință pentru timp îndelungat orice mișcare liberă de agitație și organizație pe teritoriile ocupate“. Nici sugestia de a condiționa unirea doar cu o Românie republicană nu a găsit ecoul scontat. S-a mers pe ideea sprijinirii și reprezentării proletariatului pentru ca ulterior „să facem din mișcarea muncitorească un factor determinant în viața de stat a României de mâine“.

Pe de altă parte, serviciile de informații românești aveau propria versiune despre comuniștii români din Ungaria. Germanii răsăriseră odată cu revoluția bolșevică din Rusia, căci la Budapesta se aflau „mai mulți dintre cei certați cu justiția“, dintre care unii aveau și principii socialiste. Principiile se modifică, așa că românii aderă la cele bolșevice ruse. Pentru instrucțiuni și sprijin îl trimit pe Mihai Guiu la Petersburg, să ia contact cu Lenin și Troțki. Acolo primește 21 milioane de ruble și doi tovarăși (Heinrich Kagan/Goldman și Ghibici) cu care să acționeze pentru „a declara la Budapesta republica sovietelor“. Revin în Ungaria (decembrie 1918) și primul pas este înființarea Cercului Cultural Român, transformat după două luni în Secțiunea social-comunistă română din Ungaria. Apare și organul de presă *Steagul*

roșu (administrator Heinrich Kagan/Goldman).

Bolșevicii români au încercat sensibilizarea Conferinței socialiste de la Berna (3 – 8 februarie 1919) „împotriva sălbăticiilor și vandalismelor comise de guvernării români împotriva mișcării socialiste din România“. Se descriu „atrocitățile“ comise de armata română în Ardeal și Banat, „care îngrozește orice minte de om de cele ce făptuiește pe unde trece ea“. În final, se solicita sprijin pentru Republica Socialistă Independentă a Ardealului și Banatului, constituită după model elvețian.

În martie 1919 se trece la alcătuirea unei noi creații politice, Partidul Social-Comunist Român din Ungaria, cu ziarul oficial *Revoluția socială*, care reprezintă „adevărată acțiune bolșevică“. Kagan/Goldman începe să-l frecventeze zilnic pe Bela Kun, de la care primește sarcini și misiuni. Tot atunci vine din Rusia, din partea lui Lenin, românul Iosif Seidel, cu 15 milioane de ruble și o voluminoasă corespondență „pentru propaganda în România“. Între sarcinile trasate de Lenin se aflau: crearea unei unități militare intitulată Regimentul Internațional Roșu de români; înființarea unui cerc de recrutare pentru Garda Roșie la Oradea; trimiterea de emisari în Transilvania și „o vic propagandă în Vechiul Regat“; înființarea unei edituri care să tipărească volume, broșuri, ziare și manifeste comuniste; organizarea unui

Gheorghe Cristescu (cu pălărie)

(pentru că au votat Unirea Transilvaniei cu România), dar aveau aspirații comuniste. Majoritatea membrilor de partid erau maghiari, unii „amărăți” de starea de asediu care nu se mai ridica, iar alții, chinuți de persecuțiile continue la care au fost supuși, „și-au pierdut sentimentele lor naționale”.

Tot în aceea perioadă, liderul socialiștilor transilvăneni Ioan Flueraș se afla și el la Moscova și a prezentat situația mișcării muncitorești din Transilvania și Banat din ultimii ani. Explica rațiunea colaborării cu Partidul Național Român și a votului pro-România. Intențiile au fost parțial reușite, iar unele propuneri s-au regăsit în Rezoluția Adunării de la Alba-Iulia. Au eșuat în calendarul respectării reformelor și în împiedicarea persecuțiilor contra socialiștilor și comuniștilor, fapt pentru care au rupt alianța. Avea în plan, la viitorul congres, o „contopire” cu Partidul Socialist din Vechiul Regat și recunoaște că 55 – 60% dintre muncitori sunt de origine maghiară, același procent fiind înregistrat

Germaniei spre România. Căci, în urma evenimentului petrecut ascară față de mine la ședința Executiviei Internaționalei, prezența mea în Rusia poate fi neplăcută, de aceea voiesc a pleca urgent”.

Altă ruptură se produce între liderul socialist român Gheorghe Cristescu și Cristian Rakovski, acum premier al Ucrainei bolșevice. Primul afirma că în drum spre Moscova s-au întâlnit la Harkov, unde Rakovski „a criticat unele dintre acțiunile noastre”. Datele erau exagerate pentru că au fost transmise de curieri „lipsiți de obiectivitate”. Alți curieri veniți din Rusia nu erau cunoscuți de român și de teamă să nu fie agenți provocatori nu au primit decât date ne semnificative. După respingerea punctuală a unor critici (în număr de cinci) s-a trecut la condițiile de afiliere la Internaționala Comunistă (în număr de 21). La final, Rakovski a propus și nominalizarea Comitetului Central, deși aceasta era sarcina viitorului congres al partidului. În timpul discutării listei de 15 membri, Rakovski

a propus un tovarăș care, în opinia lui Cristescu, „era destinat pentru acțiunea conspirativă”. Discuțiile contradictorii au continuat, iar românii nu au fost de acord cu „punctul de vedere preconcept al tovarășului Rakovski”, care a refuzat și semnarea procesului-verbal, spunându-le să-și rezolve problemele „în mod definitiv” la întoarcerea acasă.

În final, Rozvan și Cristescu au acceptat necondiționat cele 21 de puncte pentru afilierea la Internaționala Comunistă, precum și executarea solicitărilor venite de la Moscova, chiar dacă nu erau de acord cu ele. Ambii au avut apoi de suferit pentru că au exprimat opinii naționale. În 1926 Cristescu este exclus din partid. După 1944 face „cunoștință” cu închisorile comuniste, ca unul care a trădat... „prințipiile”. Va fi reabilitat de Nicolae Ceaușescu (1965) și a trecut la cele veșnice opt ani mai târziu. Astăzi trupul său se odihnește în cimitirul Bellu, panteonul moșierilor, burghezilor și militarilor, împotriva cărora Cristescu a luptat o viață întreagă. Rozvan a avut o soartă mai tristă. Exclus din partid (1929), s-a dus în U.R.S.S. să-și caute dreptatea (1931) și a rămas acolo, cu loc de muncă și cazare asigurate. Asta până în 1937, când a devenit un nume pe o listă cu indezirabili, așa că a fost arestat, judecat și condamnat. Anul următor era executat, iar reabilitarea, venită după câteva decenii, nu i-a mai folosit. ■

se întărește. Pacea groaznică a Antantei mărește încă spiritul solidarității cu puterea Sovietelor. Ieri trupele ucrainene au învins pe români și au trecut Nistrul. Trimit salutul cel mai cordial d-tale și tuturor tovarășilor unguri“. În afară de saluturi, din Rusia bolșevică nu vine niciun ajutor militar, doar bani și îndrumări propagandistice.

În zilele de 8 și 9 iunie 1919 comuniștii români organizează o conferință, unde discursurile au fost mobilizatoare și pline de angajamente. În pofida aparențelor de unitate ideologică și atașament organizatoric, discrepanțele și nemulțumirile ies la iveală. Un vorbitor e tranșant când spune că locul românilor nu e în Partidul Socialist Ungar, „câtă vreme șovinismul maghiar nu a dispărut încă cu totul din acest partid. Să nu uităm că noi, românii, suntem tratați în mod vitreg de tovarășii unguri“. Altul îl susține și arată că în conducerea Ungaricii se află și social-democrați „șoviniști, care aveau ca deviză «Nem, nem, soha! [Nu, nu, niciodată, legat de deciziile Tratatului de la Trianon – A.S.]»“. Propune păstrarea unui partid comunist român, care să fie pregătit să precia conducerea Ardealului după eliberare. Un altul arată că românii au dreptul la un partid politic, dar ungurii „vor să ni-l tăgăduiască. Și tovarășii noștri nemți și iugoslavi se plâng de aceeași constrângere din partea tovarășilor unguri, care vor să-i împiedice să deschidă școli nemțești sau sârbești în

ținuturile cu populație nemțescă sau sârbească. Deci, să fim cu băgare de seamă“. În urma dezbaterilor se propun două rezoluții și se adoptă o moțiune, care să fie înaintată decidenților unguri. Prima rezoluție cerea tratament egal, întrucât în aprilie 1919 un ordin al Guvernului îi menționa doar pe germani și ruteni cu dreptul de a-și alege sfaturi cercuale districtuale în zonele cu populație majoritară.

Între timp, Tibor Szamucly, președintele Tribunalului revoluționar, dispune arestarea românilor care nu vor să se înscrie în Garda Roșie. Prin urmare, s-a înființat un Tribunal revoluționar constituit din români (Kagan/Goldman președinte, Sava Damian vicepreședinte, Mihai Guiu secretar), care să îi judece pe români. Mărturiile atestă că aceștia au arestat și condamnat „cu nemiluita românii muncitori“ din fabricile aflate în jurul Budapestei sau din minele de la Pilisvörösvár și Tatabánya (circa 3.000). După ocuparea Budapestei de armata română, comuniștii români s-au refugiat în Austria.

În țară, în zilele de 15 și 16 august 1919, are loc Congresul Partidului Socialist din Transilvania și Banat, desfășurat la Cluj, ocazie cu care mișcarea se redenumeste Partidul Socialist din Ardeal

și cooptează unguri și germani. Își declară atașamentul față de Internaționala a III-a și adoptă o rezoluție care accentuează că, pentru un nou sistem social, „e necesară propaganda continuă a ideilor socialiste, organizarea și lupta politică și economică a muncitorimii, precum și întrebuințarea tuturor mijloacelor apte pentru grăbirea sau servirea dezrobirii proletariatului“.

Eugen Rozvan, unul dintre liderii socialiști, a explicat la Moscova (noiembrie 1920) că a fost greu să colaboreze cu ungurii, întrucât aceștia aveau o atitudine „categoric oportunistă și șovinistă“. În paralel, funcționa și un Partid Socialist din Banat, care colabora cu mișcările omoloage din regiunile României. Cu tot elanul și masa de manevră importantă numeric, în țară nu au existat acțiuni „energice“ antiguvernamentale. Rozvan a recunoscut că muncitorii industriali români „sunt relativ puțini“, cu conducători compromiși

Ioan Flueraș

mobilizat cu gradul de căpitan în rezervă în armata austro-ungară și trimis, pe perioada războiului, la Cracovia, în Polonia, pentru a fi îndepărtat de locul său de baștină și de populația românească, asupra căreia avea o mare influență. În ultima parte a războiului, căpitanul Aurel Cosma a fost transferat în garnizoana Timișoara și numit comandantul lagărului de prizonieri din armata română, situat în afară de oraș, în Pădurea Verde.

Otto Roth

Discursul de la Cazinoul militar

Conform scenariului pregătit în ziua anterioară, în dimineața de 31 octombrie 1918, conducătorul comitatului Timiș, prim-comitele Korosy, a primit o telegramă de la Budapesta din partea Consiliului Național Maghiar, prin care se cerea ca administrația locală să recunoască autoritatea Consiliului Național local ce urma să se constituie în aceeași zi. În consecință, prim-comitele a convocat o întrunire la Primărie pentru orele 10 dimineața, la care l-a invitat și pe liderul organizației locale a P.S.-D., Otto Roth, și pe liderul local al partidului lui Karolyi Mihaly, viitor prim-ministru al Ungariei, dr. Kalman Jakobi, care au hotărât convocarea, în aceeași zi, la orele 16.00, a consiliului orașenesc, în vederea constituirii Consiliului Național Maghiar local. În același timp, tot la orele 10.00, a început și demonstrația muncitorilor maghiaro-germane din oraș, organizată de secția social-democrată locală.

La această demonstrație, cu o participare puțin numeroasă, ținută în piața

Primăriei orașului, a luat cuvântul Otto Roth, care a anunțat răsturnarea vechiului Guvern de la Budapesta și sfârșitul Primului Război Mondial, declarând că se atașează politiciii noului Guvern maghiar, condus de contele Karolyi. În cadrul aceleiași cuvântări, liderul social-democrat a proclamat înființarea unei republici a Banatului. După terminarea manifestației organizate de Otto Roth, acesta s-a deplasat la Cazinoul militar, situat în aceeași piață a orașului, ca să anunțe proclama-

rea republicii bănățene și ofițerilor din armata monarhiei dualiste adunați acolo.

În sala mare a Cazinoului militar din Timișoara, generalul Hordt, comandantul garnizoanei și al corpului de armată austro-ungar din oraș, a anunțat pentru orele 11.00 o întrunire a tuturor ofițerilor. Cei prezenți, în număr de aproximativ 700, nu cunoșteau motivul pentru care au fost convocați, după cum nu-l cunoșteau nici ofițerii de naționalitate română, printre care și căpitanul în rezervă Aurel Cosma.

La această adunare, comandantul garnizoanei a dat citire telegramei împăratului Carol, prin care acesta recunoștea prăbușirea monarhiei dualiste și dădea tuturor ofițerilor și soldaților din armata monarhiei dezlegarea de jurământul militar. Telegrama arăta și că fiecare popor din monarhie își putea constitui consilii naționale conform aspirațiilor proprii. Lecturarea telegramei împăratului a produs stupefacție în sală, ofițerii fiind total derutați.

În acel moment de derută și-a făcut apariția în sală, deși nu era ofițer activ, nici în rezervă, Otto Roth, care s-a îndreptat spre tribuna adunării prezidată de generalul Hordt și locotenent-colonelul Bartha.

Împăratul Carol I al Austriei

ORGANIZAREA MILITARĂ A ROMÂNILOR TIMIȘORENI ÎN TOAMNA ANULUI 1918

Prof. univ. dr. RADU PĂIUȘAN

Imagine aeriană a Timișoarei din acele vremuri

Concomitent cu formarea Consiliului Național Român Central (C.N.R.C.), care avea să dezvolte o adevărată revoluție națională, a izbucnit la 30 octombrie 1918 revoluția din Ungaria. C.N.R.C., format la paritate din șase membri ai Partidului Social-Democrat și șase ai Partidului Național Român, și-a mutat sediul, la 2 noiembrie 1918, la Arad.

Constituirea C.N.R.C. a fost semnalul declanșării acțiunii de formare a consiliilor naționale pe întreg teritoriul locuit de români, în Banat, Crișana și Maramureș. În data de 3 noiembrie C.N.R.C. a lansat circulara „Spre orientare”, în care s-a cerut ca „în fiecare comitat să se constituie un consiliu național român comitatens, afiliat C.N.R.C.-ului”, iar „fiecare consiliu național român comitatens să înființeze de urgență în toate comunele comitatului secții comunale ale consiliului național român comitatens”. În același timp s-a constituit în mod oficial, la 11 noiembrie 1918, un for central al gărzilor naționale din întreg Banatul și din Transilvania. Aceasta deoarece, concomitent cu înființarea consiliilor naționale comitatense, s-au constituit și gărzii naționale românești în marca majoritate a comitatelor și a comunelor. Alături de consiliile naționale, ele aveau un rol precumpănitor în preluarea administrației locale din mâna vechilor autorități.

Date despre activitatea consiliului național militar din Timișoara deținem puține, deoarece actele emise de acest consiliu au fost distruse de

ocupația străină a Banatului în perioada 17 noiembrie 1918 – august 1919.

La Timișoara și în județul Timiș era o situație foarte complicată, explozivă, generată de problemele mari cu care se confrunta zona. Ca urmare a nemulțumirilor popu-

lației împotriva regimului dualist, a avut loc la 6 octombrie 1918 o mare manifestație populară. Participanții au dărâmat statuile unor generali austrieci amplasate în oraș.

Conducătorul românilor din Timișoara și din comitatul Timiș era Aurel Cosma, președintele organizației comitatense a Partidului Național Român. Acesta, ca și alți intelectuali, fusese

Aurel Cosma

consiliului, membrii săi au fost contactați de ofițeri germani și sârbi pentru a le cere sfatul în problema constituirii propriilor consilii naționale. După ce s-au sfătuit cu membrii consiliului român, au trecut și ei la formarea consiliilor proprii în scopul promovării intereselor lor naționale și, în special, pentru garantarea ordinii și liniștii publice.

Sesizând diversunile promaghiare ale lui Roth, încă din ziua de 31 octombrie 1918, românii bănățeni n-au acceptat să colaboreze cu acesta, ci și-au luat soarta în propriile mâini.

Alături de conducerea P.N.R. din Timișoara, care forma în mare parte și Consiliul Național Român, s-a aflat întreaga populație românească a orașului și a județului. Astfel, vestea că la Timișoara se petrec evenimente hotărâtoare pentru români s-a răspândit în satele din jur. Țăranii români s-au deplasat în număr de câteva mii la Timișoara ca să sprijine Consiliul Militar Român, creat atunci. Lor li s-a alăturat populația din cartierele românești ale orașului: Fabric, Maier și Mehala, umplând practic arterele principale.

Această manifestație românească a fost și o replică la proclamarea așa-zisei republici bănățene, care încerca să-și creeze o gardă republicană, după modelul celei din capitala Ungariei, din populația maghiară a orașului și din soldații întorși de pe front. Dar, în masa imensă a românilor care veniseră în Timișoara pentru a sprijini Consiliul lor militar, gardiștii maghiari se pierdeau.

Constituirea gărzilor naționale românești

În acest timp, membrii Consiliului Militar Român din Timișoara au hotărât să extindă organizarea națională a românilor și asupra civililor, deci a populației românești în totalitate. În consecință, căpitanul Aurel Cosma a convocat

Bartha Albert

pentru orele 17.00, în aceeași zi, o întrunire a membrilor consiliului din oraș și din județ, în sala restaurantului „Kronprinz”. Întrunirea s-a desfășurat într-o atmosferă de entuziasm popular deosebit, sala fiind arhiplină, iar în fața sălii era adunată o mare mulțime de români. În cadrul întrunirii, căpitanul Cosma, președintele Consiliului Militar Român, a propus transformarea acestuia în Consiliul Național Român, acesta fiind mai reprezentativ, cuprinzând alături de militari și populația civilă a orașului și comitatului. Consiliul trebuia să aibă o structură

mixtă, militară și civilă, iar în aclamațiile celor prezenți s-a hotărât aprobarea propunerii. Consiliul Național a cuprins pe lângă membrii Consiliului Militar frunțași ai românilor din oraș și județ: avocat dr. Pompiliu Ciobanu, avocat dr. Ion Doboșan, protopopul Ion Oprea, avocat dr. Gheorghe Adam și comerciantul Dimitrie Blaj.

Una dintre principalele probleme discutate în ședința Consiliului Național Român din Timișoara a fost, la propunerea locotenent-colonelului Miron Șerb, cea a constituirii gărzilor naționale românești în toate localitățile județului. Aceste gărzi trebuia să sprijine activitatea consiliilor naționale române locale care se vor forma în județ la preluarea administrației județene și orașenești, precum și comunale, în sensul realizării unității naționale, și să mențină ordinea, paza avutului public și personal. S-a hotărât totodată alegerea unui comitet executiv al Consiliului, format numai din ofițeri. Acesta trebuia să se ocupe și de problemele civile și de cele militare. În fruntea comitetului a fost ales tot căpitanul Aurel Cosma, iar ca membri: Sebastian Brândușa, dr. Ioan Popovici, dr. Lucian Georgevici, dr. Titu Mălai, dr. Sever Barbura, dr. Justin Nemeth și Vasile Eremiciu. În urma întrunirii, foștii membri ai Consiliului Militar au devenit membri ai comitetului executiv al Consiliului Național Român. Căpitanul în rezervă Lucian Georgevici a fost numit de comitetul executiv în funcția de comandant al gărzilor naționale românești, care urma să se formeze pe

Roth, conform înțelegerii din ziua anterioară cu locotenent-colonelul Bartha, urma să proclame și aici republica bănățeană și să ceară ofițerilor din garnizoana Timișoara supunere față de acesta și față de Guvernul din Budapesta. În discursul său, Roth i-a informat despre evenimentele de la Budapesta, le-a prezentat instrucțiunile noului Guvern maghiar și hotărârile manifestației socialiste ținute anterior în fața Primăriei, îndosebi privind proclamarea republicii bănățene, pledând pentru constituirea și la Timișoara a „sfatului poporului”, după modelul celui din Budapesta.

Cuvântarea lui Otto Roth a produs în rândurile ofițerilor manifestări de stânjenală și indecizie; niciunul dintre cei prezenți nu a ripostat și nici nu a aplaudat.

Inițiativa căpitanului Aurel Cosma

Sesizând diversitatea maghiară, căpitanul Aurel Cosma, președintele organizației comitatense Timiș a P.N.R., participant și el la adunare, a exprimat cu hotărâre punctul de vedere al românilor bănățeni. El a declarat că nu poate primi propunerile lui Roth, românii

având alte aspirații, și că a venit momentul ca românii să-și ia în mâinile lor soarta. A cerut ofițerilor de naționalitate română să părăsască sala Cazinoului militar și să-l urmeze în altă parte, unde să se organizeze.

Ofițerii de naționalitate română, în totalitate, l-au urmat pe căpitanul Aurel Cosma, părăsind sala Cazinoului militar. Ei s-au deplasat în sala mică a restaurantului „Kronprinz” din apropiere, unde, la propunerea liderului lor, au trecut la constituirea Consiliului Național Militar Român, format numai din ofițeri. Au ales ca președinte pe căpitanul Aurel Cosma.

Din consiliu mai făceau parte: locotenent-colonelul Sebastian Brândușa, magistrat căpitan dr. Lucian Georgevici, avocat locotenent-colonelul Miron șerb, comandantul cercului de recrutare al armatei dualiste din Timișoara, căpitan dr. Ioan Popovici, magistrat căpitan dr. Sever Barbura, avocat dr. Titu Mălai, asistent de judecător la Tribunalul Militar din Timișoara, locotenent dr. Iustin Nemeth, avocat locotenent-colonelul Iosif Mustețiu și maiorul Murariu.

După constituirea acestui consiliu militar, membrii săi și-au îndepărtat însemnele armatei dualiste de pe uniformă, urmând să le înlocuiască cu cocarde tricolore românești. În cadrul aceleiași ședințe, s-a hotărât redactarea unei proclamații către românii din oraș și împrejurimi și către minoritățile existente în Banat. Proclamația a fost redactată sub forma unui comunicat în trei puncte: „1. Ofițerii și soldații români care se găsesc pe teritoriul comandamentului militar al Timișoarei declară astăzi

Consiliul Național al Ofițerilor și Soldaților constituit. 2. Noi declarăm că atitudinea noastră va fi întru totul conformă cu rezoluția marelui Sfat Național Român, la care ne atașăm cu credință neschimbătoare. 3. Mai declarăm, în sfârșit, că vom contribui în orice moment și cu promptitudine la

păstrarea ordinii interne și a liniștii”.

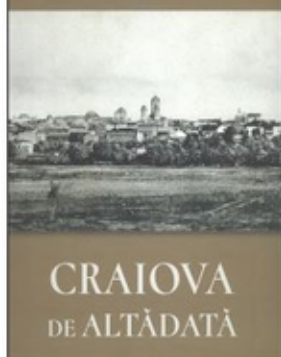
În cadrul aceleiași ședințe istorice, s-a propus ca acest consiliu militar să fie transformat într-un Consiliu Național Român, care să aibă un caracter politic și care să poată pregăti acțiunile necesare pe calea luptei pentru autodeterminare națională a românilor bănățeni. S-a mai hotărât ca a doua zi un delegat al consiliului, Iustin Nemeth, să plece la Arad, unde era sediul P.N.R., și să facă aici cunoscute cele întâmplate și realizate la Timișoara în ziua de 31 octombrie.

După încheierea ședinței de constituire a

Stradă din Timișoara, octombrie 1918

CRISTIAN ANDREI SCAICEANU

ISTORIA CRAIOVEI ÎN IMAGINI

„Craiova văzută din car este cel mai frumos oraș din lume“ – scria Marin Sorescu. Se referea probabil la Craiova de dinainte de cutremurul din 1977. Folosindu-se de pretextul distrugerilor provocate de seism, regimul comunist a demolat o bună parte a vechilor construcții, ce făceau farmecul orașului. Azi ele mai pot fi admirate doar în vechi fotografii sau cărți poștale. Acestea au fost adunate cu pasiune de domnul Cristian Scaiceanu între copertele unui frumos album, apărut la Editura Oscar Print și intitulat Craiova de altădată.

Imaginile sunt însoțite și de poveștile caselor sau locurilor, culese din documente de arhivă, volume de amintiri sau lucrări de specialitate.

Aflăm astfel că prima defilare a unei oștiri românești, creată în vremea Regulamentului Organic, a avut loc la Craiova, în 1831, pe locul unde astăzi se află Grădina Mihai Bravul. În secolul al XVIII-lea, acolo se afla maidanul Bengescu – Brăiloiu, numit astfel pentru că se găsea pe moșiile celor doi boieri. La jumătatea secolului al XIX-lea și-a schimbat denumirea în Cântarul de Piatră, pentru că acolo se descărcau carele cu piatră utilizată la pavarea străzilor. Tot în această zonă s-au desfășurat adunările populare prilejuite de vizitele domnitorilor A.I.I. Cuza și Carol I. Primarul Barbu Bălcescu, fratele revoluționarului Nicolae Bălcescu de la 1848, a demarat în 1875 lucrările de transformare a maidanului într-o grădină publică. Finalizarea lucrărilor s-a petrecut în timpul celui mai cunoscut primar al Craiovei, Nicolae Romanescu. Forma de astăzi a Grădinii Mihai Bravul o datorăm peisagistului francez Emile Pinard, care a întocmit proiectul de reamenajare în 1929.

Povești are și vechea gară din Craiova. Sosirea trenului în gară era anunțată de două clopote mari, suprapuse, lovite cu un ciocan: o dată când trenul trecea de al treilea canton dinainte de Craiova, de

două ori pentru al doilea canton și de trei ori pentru ultimul canton de dinainte de sosirea în gară. Un alt clopot, aflat lângă ușa de acces spre peron, vestea plecarea trenului. Cum călătorii din trenurile de noapte au protestat, deranjați că erau treziți din somn, clopotul a fost înlocuit cu un... corn, în care sufla un angajat al căilor ferate. Pe peron exista și un cuier în care erau agățate perne ce puteau fi închiriate de călătorii care doreau să doarmă în tren.

Pe lângă poveștile clădirilor pe care le illustrează, cărțile poștale au și povești scrise pe ele. Astfel, pe o carte poștală ce înfățișa o vedere parțială a Craiovei, trimisă de profesorul de istorie Vasile Mihăilescu fostului coleg de facultate Constantin Giurescu, apare și întrebarea despre un eventual Giurescu junior, adică despre Constantin C. Giurescu, tatăl celui de al treilea istoric al familiei, Dinu C. Giurescu.

Volumul are și trei anexe: Lista editurilor și atelierelor fotografice care au editat cărți poștale cu imagini din Craiova, Harta județului Dolj, realizată de Institutul cartografic „Unirea” din Brașov, în 1928, și un plan al orașului Craiova, din *Ghidul drumurilor din România*, Editura Cultura Națională, 1928.

Un album elegant, cu imagini și povești despre Craiova de altădată.

D. M.

Vedere generală a orașului, la 1900

teritoriul comitatului Timiș.

Pentru întemeierea gărzilor naționale românești în întreg comitatul, s-a hotărât să fie solicitați ca voluntari toți militarii români din armata fostei monarhii, care nu fuseseră încă demobilizați, cu armamentul și muniția de care dispuneau. Alte arme și muniții români nu aveau de unde procura, pentru că în fruntea garnizoanei Timișoara se afla locotenent-colonelul Bartha, numit de Guvernul de la Budapesta comisar guvernamental al Banatului.

Bartha, care dorea menținerea Banatului în granițele Ungarici, nu accepta înarmarea gărzilor românești, care urmăreau să preia administrația Banatului și unirea acestuia cu România. De astfel, peste câteva zile, locotenent-colonelul Bartha a fost numit ministru de Război în Guvernul de la Budapesta tocmai pentru meritul de a se fi opus mișcării de autodeterminare a românilor bănățeni. Funcția de comisar al Guvernului maghiar în Banat a fost preluată de Otto Roth.

În aceeași ședință s-a hotărât să fie trimis câte un ofițer român în fiecare plasă a comitatului Timiș, de unde să conducă organizarea gărzilor naționale conform ordinelor date de comandamentul din Timișoara. În același scop, urma să fie trimiși în satele bănățene tineri intelectuali, ca voluntari.

Au făcut să se cutremure tot centrul comercial din cetatea Timișoarei

După terminarea ședinței, întreaga mulțime s-a deplasat în piața unde se afla Primăria orașului, care de atunci poartă denumirea de Piața Libertății. Aici aștepta o mare mulțime de români, cărora li se alăturaseră și cetățeni de alte naționalități. „Toată suprafața pieței centrale din fața Primăriei și din piața Cazinoului

Lucian Georgevici

militar, unde se ținuse adunarea ofițerilor în dimineața aceleiași zile, tot spațiul era plin de români și de cetățeni care simpatizau cu noi și doreau să manifeste și ei alături de români pentru izbândă libertății. Toți erau nu numai curioși să trăiască cu vibranta emoție evenimentele revoluționare declanșate de români, dar erau mai ales pătrunși de sentimente de bucurie că s-a sfârșit războiul.“ În fața mulțimii adunate, urcându-se pe o masă scoasă de manifestanți în fața Primăriei, Aurel Cosma a ținut un discurs în care a expus hotărârile luate în ședința Consiliului Național Român, nou înființat. Apoi,

în mod spontan mulțimea românilor a pornit într-un marș pe mai multe coloane pe principalele artere ale orașului, intonând cântece naționale românești și strigând lozinci prin care își exprima dorința de unitate națională.

Aurel Cosma jr., participant la aceste evenimente, scria: „Îmi vine și astăzi în minte viziunea din seara zilei de 31 octombrie 1918, când am făcut să se cutremure, prin marșul demonstrativ al românilor, tot centrul comercial din cetatea Timișoarei. Au fost clipe de mare entuziasm, când poporul nostru a arătat celor de altă naționalitate din oraș că românii, în număr surprinzător de important și puternic, dominau de fapt întregul peisaj etnic al municipiului și mai ales al satelor din împrejurimile Timișoarei.“

După constituirea sa, Consiliul Național Român din Timișoara a cooperat cu consiliile naționale ale celorlalte naționalități din oraș și județ, mai ales cu cele germane și sârbe, dar și maghiare în problema menținerii ordinii și păcii avutului public și personal.

La fel au procedat gărzile naționale românești din toate localitățile județului. În tot acest timp, ele au acționat permanent pentru realizarea principalului deziderat, unirea Banatului cu România. ■

Biblioteca Aman, carte poștală, iulie 1916, fără editură

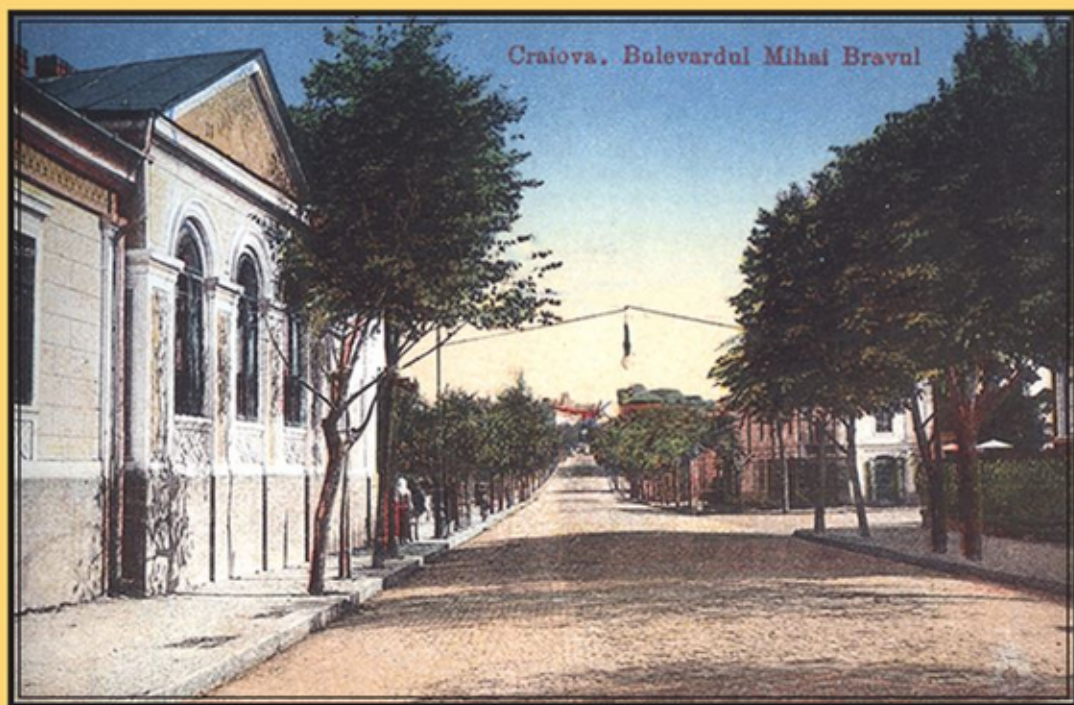

*Piața Nouă și Palatul Justiției, carte poștală, nedatăată,
Editura Socec et Co. S.A., București*

ALBUM ISTORIC

*Biserica Mântuleasa,
carte poștală,
nedatăată,
Editura I. Dumitrescu,
Craiova*

*Bulevardul Mihai Bravu, carte poștală, iulie 1923,
Editura Socec et Co. S.A., București*

*Clădirea Băncii Naționale, carte poștală, decembrie 1909,
Editura Depozitul Universal Șaraga, București*

Birt popular, fotografie tip carte poștală, nedatată, fără atelier

*Statuia lui Cuza Vodă, fotografie tip carte poștală,
nedatată, fără editură*

Gara, carte poștală, iunie 1904, Editura Ioniță M. Pleșșea

me ce pesimismul era văzut drept o garanție în sine a seriozității academice. Acest pesimism epistemic, în esența sa reasigurător, încuraja inacțiunea și împiedica orice schimbare de direcție sau modificare radicală de viziune privitoare la viitorul sistemului sovietic. În fapt, înseși caracteristicile structurale ale modelului totalitar – așa cum fuseseră ele definite și sintetizate în lucrarea, devenită clasică, editată de Carl Friedrich și Zbigniew Brzezinski (ce includeau, pe lângă cele cinci trăsături definitorii identificate anterior de Friedrich, și controlul centralizat asupra întregii economii) – ce garantau aprioric preeminența partidului-stat în raporturile sale cu societatea, sugerau reziliența și continuitatea sistemului comunist.

Prin urmare, viziunea „structurală” prevalentă în științele politice privitoare la totalitarism era aceea a unui fenomen specific secolului XX, materializat prin nazism, comunism și fascism (în versiunea Friedrich – Brzezinski) sau numai prin nazism și comunism (în versiunea Arendt), care prin politizarea, masificarea și controlul fără precedent al societății, a reprezentat „o nouă formă de revoluție”.

Încă înaintea abandonării anticomunismului strident al epocii McCarthy, câțiva sovietologi americani și-au făcut cunoscută public nemulțumirea față de

Vicepreședintele Richard Nixon îi prezintă liderului sovietic Hrușciov avantajele de care se bucură o gospodină americană care dispune de o bucătărie modern dotată

modelul totalitar. În opinia lor, una dintre ideile de bază ale acestui model, premisa pietrificării oligarhice, nu putea explica reformele liberalizante ale epocii Hrușciov. În lucrările

Un automat pentru apă pe o stradă din Moscova

O imagine tipică pentru sistemul socialist: coada

pe care le-au publicat pe parcursul unui deceniu (1961 – 1971), acești autori au făcut numeroase aluzii la pluralismul în creștere al sistemului sovietic. Însă cel care este considerat a fi dezvoltat și impus modelul pluralist sau revizionist în studiile sovietologice (numit așa întrucât sublinia pluralismul instituțional funcțional al sistemului

sovietic și se baza pe o abordare de sorginte revizionistă) a fost kremlinologul Jerry F. Hough. Hough a respins teza pietrificării oligarhice și dihotomia totalitarism versus democrație și a susținut că U.R.S.S. evolua către un anumit pluralism instituțional. În faptul că burocrații și alți „actori intermediari” exercitau o anumită influență în luarea deciziilor în sistemul sovietic, iar participarea politică a maselor, bazată pe mobilizare, precum și vectorii opiniei publice își făceau simțite propriile inputuri asupra sistemului, Hough vedea echivalențe funcționale ale pluralismului democratic. Astfel, în anii '70, atât în S.U.A., cât și în Europa Occidentală s-a

impus noul model pluralist sau revizionist, care a înlocuit în bună măsură modelul totalitar în studiile sovietologice. Dacă cel totalitar făcea dificilă imaginarea schimbării sistemice, cel pluralist, printr-o relativizare a diferențelor dintre regimurile democratice și comunist, atenua urgența luării în considerare a

ANTICIPAREA PRĂBUȘIRII COMUNISMULUI UN EȘEC PARȚIAL

ADRIAN POP

Consensul cvasi-unanim de care se bucura ideea durabilității sistemului totalitar sovietic, cum am văzut în prima parte a acestui articol, a exercitat o presiune însemnată asupra discursului academic. Simptomatice din acest punct de vedere sunt reacțiile ostile cu care s-a confruntat binecunoscutul sociolog Karl Deutsch când – în timpul unei conferințe organizate de profesorul american Carl Friedrich în martie 1953, la care a participat și Arendt – și-a expus motivele pentru care considera probabilă prăbușirea viitoare a regimului sovietic.

Karl Deutsch

Deutsch a subliniat faptul că instrumentele de control social și resursele logistice și tehnologice ale Guvernului sovietic pentru a

menține populația în cadrele ideologice procustiene ale reproducerii sistemului erau insuficiente. Atunci el s-a confruntat nu doar cu scepticismul majorității participanților la conferință, dar și cu reacțiile vehemente ale unora dintre ei, între care Arendt, care i-au reproșat lui Deutsch optimismul de care era impregnată această convingere. Episodul vorbește

de la sine nu doar despre riscurile marginalizării sau, mai grav, ale discreditării pe care și le asumau cei ce intrau în contradicție cu opinia dominantă, forțată prin consens, în comunitatea politologilor și sociologilor, dar și despre faptul că în studiile sovietologice, optimismul era privit drept sinonimul naivității academice și, prin urmare, discreditat, în vre-

„totalitarism“ pentru a desemna stalinismul, versiunea nouă a acestuia, reinterpretată și promovată de mișcările civice și intelectualii disidenți din „cealaltă Europă“, la sfârșitul anilor '70 și pe parcursul anilor '80, oferea o anumită deschidere epistemologică și practic-acțională către imaginarea unei societăți post-totalitare în Europa Central-Răsăriteană. Cu toate acestea, această nouă versiune a modelului totalitar nu viza neapărat depășirea totalitarismului, ci, mai degrabă, crearea unei societăți autonome paralele, acomodată constrângerilor sale structurale, care ignora însă, prin inițiativele sale, partidul-stat. Mai mult decât atât, chiar și acci disidenți care porneau de la premisa optimistă că prin acțiunile sale – deopotrivă raționale și moderate – societatea civilă ar putea produce în timp fisuri ale texturii controlului socio-politic totalitar al partidului-stat, nu s-au așteptat ca prăbușirea regimurilor comuniste să se producă atât de rapid.

Supraevaluarea PIB-ului sovietic și subevaluarea cheltuielilor sovietice de înarmare i-au făcut pe mulți

John K. Galbraith, reîntors dintr-o vizită în U.R.S.S. în 1984...

analști occidentali să minimizeze provocările cu care se confrunta Uniunea Sovietică. Estimările sovietologilor din anii '70, bazate adesea pe statistici sovietice trucate, apreciau PIB-ul sovietic ca reprezentând circa 60% din cel american. În plus, orientarea politică liberală de stânga a unei părți însemnate a sovietologilor anilor '70 – '80 submina capacitatea acestora de a accepta principial ideea că etatismul și planificarea socialistă ar putea eșua. În acest context – deopotrivă epistemologic și politic – nu este de mirare că eșecul anticipării prăbușirii comunismului s-a manifestat „fie prin neluarea

în considerare a unor tendințe generale de schimbare socială [...] fie, mai frecvent, prin neextragerea concluziilor din acestea, care în alte condiții ar fi părut evidente“. Câteva exemple sunt ilustrative în acest sens. Legat de prima situație, în 1982, politologul Seweryn Bialer își exprima convingerea că economia sovietică și sistemul politic sovietic nu vor intra în colaps. În 1984, reîntors dintr-o vizită în U.R.S.S., economistul John K. Galbraith aprecia că economia sovietică a făcut „un progres material mare“ și susținea că imaginea de ansamblu pe care a dobândit-o prin contactul nemijlocit cu oamenii de pe stradă era aceea a „unei prosperități stabile“. Iar în 1991, politologul sovietolog Jerry F. Hough avea numai cuvinte de laudă la adresa reformei economice din U.R.S.S. și a vitezei cu care aceasta se desfășura și considera că problemele politice ale Uniunii Sovietice fuseseră „exagerate grosier“ și că perspectiva dezintegrării Uniunii Sovietice ca țară nu e susținută de realități. Legat de cea de a doua situație, o estimare a CIA din februarie 1984 prognoza pentru restul

... susținea că imaginea de ansamblu pe care a dobândit-o prin contactul nemijlocit cu oamenii de pe stradă era aceea a „unei prosperități stabile“

necesității schimbării celui din urmă la nivel sistemic.

Teorile alternative care ambiționau depășirea modelului totalitar, precum teoria modernizării sau teoria convergenței, erau și ele, prin natura lor, reasiguratoare. Teoria modernizării postula faptul că în pofida caracterului lor represiv, regimurile comuniste au generat schimbări economico-sociale structurale în societățile tradiționale în care au apărut. În baza unei teorii dinamice a producției, unul dintre primii promotori ai teoriei modernizării, profesorul american Walt Whitman Rostow, identifica cinci etape de creștere economică a societăților: societatea tradițională: (*the traditional society*); pre-condiții pentru „decolare” (*the preconditions for take-off*); „decolarea” (*the take-off*); drumul spre maturitate (*the drive for maturity*); și epoca consumului de masă ridicat (*the age of high mass-consumption*). Prin urmare, după o serie de stadii pregătitoare, societățile de tip sovietic urma să se angajeze pe calea modernizării, ce avea să antreneze nu doar evoluții

structurale în plan socio-economic (dezvoltare tehnologică și urbanistică, creșterea nivelului educațional și salarial etc.), ci și în plan politic, determinându-le să devină gradual mai moderate și, în cele din urmă, să adopte – într-o măsură mai mare sau mai mică – democrația, sub presiunea convergenței a revoluției tehnico-științifice și birocratizării ce caracterizau modernitatea. În mod similar, teoria convergenței, conform căreia niveluri similare de dezvoltare industrială vor genera structuri și practici politice similare în Vest și în Est și că pe măsură ce deveneau mai dezvoltate, țările comuniste vor deveni mai democratice și mai tolerante, venea să o întărească și să o completeze pe cea dintâi. O variantă a teoriei convergenței, care a influențat puternic cercurile intelectuale americane către finele anilor '60, pe fundalul deziluziilor ce au marcat climatul politic și moral creat de războiul din Vietnam, a fost cea a echivalenței morale dintre S.U.A. și U.R.S.S., dintre capitalism și socialism. Ea încerca să acrediteze ideea potrivit căreia

S.U.A. și sistemul capitalist nu aveau de ce să pretindă că dețin monopolul superiorității morale în raport cu U.R.S.S. și sistemul comunist.

Către finele anilor '70, modelul totalitar a cunoscut o revenire spectaculoasă în studiile sovietologice, într-un context marcat, pe de o parte, de o mai clară distincție operată de politologi între regimurile autoritare și cele totalitare, iar, pe de altă parte, de avântul mișcării disidente în Europa Central-Răsăriteană în perioada ce a urmat semnării la 1 august 1975 a Actului Final al Conferinței pentru Securitate și Cooperare în Europa (C.S.C.E.) de la Helsinki (*Magazin istoric*, nr. 1/1999). Mișcările disidente post-Helsinki erau atrase de acele caracteristici ale modelului totalitar care sugerau că ar putea surveni o transformare din interior a regimurilor totalitare comuniste. În versiunea reinterpretată a modelului totalitar, îmbrățișată de disidenții din Europa Centrală și de Est, controlul totalitar al partidului-stat se rezuma la activitățile politice și economice formale organizate de acesta. În sfera

vieții private familiale și în cea a rețelelor informale personale, exista un spațiu intermediar de manevră, unde se putea coagula acțiunea colectivă – mai mult sau mai puțin autonomă față de partidul-stat – a societății civile. Paradoxal, deși născută din modelul totalitar fondator dezvoltat în anii '50 – '60 și neccitând să folosească sintagma

Cheltuielile pentru înarmare au grevat grav bugetul „U.R.S.S., bastionul păcii” (cum scrie pe panoul din dreapta)

Exclusivitate

MIHAIL GORBACIOV VĂZUT DE UN COLABORATOR

VALERI L. MUSATOV
(Federația Rusă)

Autorul acestor amintiri (născut în martie 1941), de profesie diplomat, fiu de diplomat (tatăl a fost ambasador în Guineea Bissau, Mali, Madagascar), și-a desfășurat munca, cum îi place să spună, între două piețe ale Moscovei, Staraia și Smolenskaia, unde se aflau sediile a două instituții emblematice, Comitetul Central al P.C.U.S. și Ministerul Afacerilor Externe. În cadrul amândurora s-a ocupat de relațiile U.R.S.S. cu țările socialiste din Europa de Răsărit, îndeosebi cu Ungaria, țară căreia i-a consacrat profesional 18 ani, în trei etape, din 1964, anul absolvirii studiilor la Institutul de Stat de Relații Internaționale din Moscova, până în 2006, anul încheierii misiunii ca ambasador al Federației Ruse la Budapesta (2001 – 2006).

În toată această perioadă, și-a făcut propriile observații, analize și aprecieri cu privire la oamenii politici de la vârful puterii, cu mulți dintre ei lucrând nemijlocit – ca Falin, Andropov, Primakov, Katushev, Șahnazarov (șah, cum îi spuneau colegii), Suslov, Ponomariov, Ligaciov, Șevardnadze, Iakovlev (unora fiindu-le prieten, altora doar coleg) –, și a călătorit mult cu misiuni diplomatice: Liban, Israel, Abu Dhabi, Cehoslovacia, Vietnam, Laos, Cambodgia, China etc. A fost de mai multe ori și în România. După pensionare a scris patru cărți de memorii și de analiză a transformărilor prin care a trecut țara sa, în urma cărora U.R.S.S. a încetat a mai fi subiect de drept internațional.

Federația Rusă este o țară adusă pe drumul democrației, scrie Valeri Musatov, dar cum, cu ce preț: cu conflicte în fostele teritorii (Nagorno-Karabah, Abhazia, Osetia de Sud, Transnistria, Tadjikistan, Baku, Sumgait, Fergana), cu mii de morți în aceste conflicte și aproximativ cinci milioane de refugiați, ca să nu-i mai amintim pe rușii care trăiesc în afara granițelor țării.

Relevantă pentru ce avea să urmeze este personalitatea lui Mihail Gorbaciov, despre care Valeri Musatov are opinia lui. Avem acordul autorului, obținut prin amabilitatea domnului Vasile Buga, de a publica o versiune a textului apărut în revista Novaia i noveciia istoriia.

deceniului opt al secolului trecut o creștere de doar două procente a PIB-ului și cheltuielilor militare, sublinia că pentru a stimula creșterea economică Uniunea Sovietică trebuia să-și sporească productivitatea, dar considera reduse șansele trecerii la implementarea unor reforme economice, precum cele preconizate de Gorbaciov.

Ialtă analiză a comunității de informații americane, din iulie același an, aborda problema implicațiilor politice ale problemelor economice cu care se confrunta Uniunea Sovietică. Experții americani în informații considerau că aceste dificultăți economice vor afecta sprijinul popular intern pentru susținerea regimului sovietic și rolul de donator al U.R.S.S. pentru statele satelit din Lumea a Treia și Estul Europei, dar ele nu vor atrage după sine nici colapsul economiei sovietice – despre care se credea că reprezintă un procent de circa 55% din cea americană –, nici ponderea ridicată a cheltuielilor militare în ansamblul PIB-ului – apreciată procentual a fi de 15% – și nici nu vor genera o agitație socială masivă în rândurile populației. La rândul său, o estimare a Consiliului Național de Informații din noiembrie 1985, deși aprecia corect că „U.R.S.S. este afectată de un complex de maladii interne care s-au agravat în mod serios la sfârșitul anilor 1970 și începutul anilor 1980“, avansa o concluzie opusă acestor premise: „După majoritatea standardelor contemporane, Uniunea Sovietică este un stat foarte stabil. În următorii cinci ani și pentru viitorul previzibil,

deficiențele societății nu vor periclita sistemul de control politic care garantează dominația Kremlinului, nici nu vor amenința economia cu colapsul“.

Este instructiv a adăuga că, ulterior, concluziile acestui raport i-au fost prezentate personal președintelui Reagan de trei dintre cei mai avizați kremlinologi ai CIA-ului, într-o întrevedere cu acesta în Biroul Oval de la Casa Albă. Textul sintetic pus la dispoziția președintelui, în întâlnirea din 13 noiembrie 1985, deși trecea în revistă câteva dintre provocările majore cu care se confrunta societatea sovietică, precum „alienarea, alcoolismul, abuzul de droguri, infraționalitatea, declinul încrederii în sistem și în conducere, renașterea religiei și a opoziției“ și exprima neîncrederea față de succesul planului gorbaciovist de refacere economică, apreciind că presiunile asupra economiei se vor accentua în următorii doi – trei ani, concluziona cronat: „Aceasta nu înseamnă că Uniunea Sovietică este pe cale să se prăbușească“.

Supraevaluarea rezilienței Uniunii Sovietice în epoca Gorbaciov era o eroare frecventă pe care experții în informații o împărtășeau cu majoritatea specialiștilor în studii sovietice ai epocii. În 1986, de pildă, Seweryn Bialer, deși evidenția corect slăbiciunile sistemului sovietic, aprecia că prin controlul centrului asupra periferiei, imperiul sovietic era în măsură să le surmonteze. Mai mult decât atât, majoritatea experților occidentali în sovietologie erau convinși că reformele inițiate de Gorbaciov vor rămâne cantonate strict

cadrlui regimului comunist. Diferențierile dintre diverșii analiști ai politicii Kremlinului erau doar de nuanță. În vreme ce gorbaciovienii entuziaști erau înclinați să sublinieze aspectele de schimbare, manifestând optimism în privința amplitudinii acestora, kremlinologii mai reticenți erau tentați să sublinieze aspectele de continuitate, prevalând ideea că „Gorbaciov însuși nu intenționează schimbarea sistemică“ ci, mai degrabă, „revitalizarea vechiului sistem“. O percepție ambivalentă similară domnea în rândurile experților comunității americane de informații, după cum o atestă Estimarea Națională de Securitate din aprilie 1989, intitulată „Politica sovietică față de Occident: Provocarea lui Gorbaciov“, care includea o secțiune distinctă denumită semnificativ „Dezacorduri“. În vreme ce unii dintre experții în informații ce participaseră la redactarea sa erau de părere că politica lui Gorbaciov semnală o regândire fundamentală a intereselor sovietice și a principiilor de bază ale marxism-leninismului, alții vedeau în aceasta doar o adaptare tactică a Kremlinului, determinată de dorința sa de a câștiga timp în înfruntarea globală dintre Est și Vest. Discrepanța dintre descifrarea corectă a tendințelor generale de evoluție/involuție ale sistemului sovietic și neextragerea concluziilor care se impuneau a continuat să se manifeste în rândurile experților în informații pe tot parcursul erei Gorbaciov.

(Va urma)

a contat pe infailibilitatea persoanei sale. Fără să întreprindă nimic esențial în domeniul principal, economic, unde oamenii așteptau de la reformele lui schimbări pozitive, în special îmbunătățirea nivelului și calității vieții lor, el a început să distrugă structura politică, respingând rolul conducător al P.C.U.S., care, cu toate defectele lui, era carcasa sistemului politic.

Mulți dintre oponenții lui Gorbaciov, dar și dintre susținătorii săi au făcut observația că activitatea lui politică, de om cu pregătire universitară, s-a desfășurat sub un excesiv optimism, o mare încredere în sine, influențată de o abilitate de aparat, căpătate în anii muncii în komsomol și în P.C.U.S., dar și de o naivitate de provincial. „Era o personalitate care nu se îndoia niciodată de succesul ei“, scrie cercetătorul ruso-american V. Zubok. Chiar și admiratorii lui Gorbaciov au remarcat că unele trăsături ale personalității lui au jucat un rol crucial în perioada înăsprii crizei, când trebuia repede identificat și realizat programul de acțiuni. În loc de asta, Gorbaciov oscila, ezita constant.

Observația prietenului Zdenek Mlynar

Relația mea cu Gorbaciov a fost destul de complicată. Ca adjunct al Secției Internaționale a C.C. am lucrat mult sub conducerea secretarului general, am pregătit împreună cu colegii materiale pentru tratativele duse de el, am participat la discuții cu partenerii străini din țările socialiste, l-am însoțit în multe vizite externe. Și nu ascund că în prima etapă a *perestroikăi* noi, membrii structurilor internaționale din cadrul aparatului C.C.,

eram foarte entuziaști, deși scepticismul și-a făcut repede loc, îndeosebi când au început schimbări inepete sub pretextul înnoirii.

Indiscutabil că Gorbaciov a fost un lider talentat și carismatic, a știut să fie un om fermecător. Dar în el încăpeau și vanitate, și dragoste de sine. Gorbaciov „se topea“ literalmente când îl laudau politicienii occidentali sau când oamenii strigau „Gorby!“, „Gorby!“. Mihail Sergheevici este un om vorbăreț, meșter la expresii înflorite, uneori cu două înțelesuri. Iubea puterea, dar în lumea socialistă nu i-a reușit nimănui să conducă fără partid și fără sprijin

popular. și nu i-a reușit nici lui Gorbaciov, care la sfârșitul carierei a rămas înconjurat de un mănunchi de oameni devotați, precum Cerniaev

[Anatolii Sergheevici, din 1961 a lucrat la Secția internațională a C.C. al P.C.U.S., în 1986 – 1991 asistent al secretarului general al C.C. al P.C.U.S., apoi al președintelui U.R.S.S. pe probleme internaționale, din 1992 consilier al Fundației Gorbaciov]. Cei apropiați ca idei, Șevardnadze, Iakovlev, Medvedev, s-au îndepărtat de el. O grupare întreagă de oameni politici, care au început *perestroika* lângă el, Rîjkov, Lukianov, Ligaciov, i-au devenit oponenți.

Și a mai existat și Raisa M. Gorbaciova, care a avut o înfrăurire puternică asupra soțului. Omeneste poți să înțelegi suferința lui Gorbaciov la pierderea soției-prietene în septembrie 1999. Cehul Zdenek Mlynar (a decedat în 1997), colegul lor de facultate și de an la Universitatea de Stat din Moscova, pe care în noiembrie 1989 l-am căutat, la indicația secretarului general, la Praga, și l-am ajutat să vină la Moscova, mi-a povestit că întâlnindu-se cu cuplul Gorbaciov în decembrie 1989, într-o Moscova în plină *perestroikă*, după o întrerupere de 22 de ani în relația lor de prietenie,

Mihail Gorbaciov
cu soția, Raisa
Maksimovna,
foarte tineri,
colegi de studii,
și în timpul vizitei
la președintele
Statelor Unite
Ronald Reagan

25 decembrie 1991. Moment decisiv:
Boris Elțin îi cere lui Gorbaciov
să proclame sfârșitul U.R.S.S.

În primăvara lui 1985, după moartea lui K.U. Cernenko, secretarul general al C.C. al P.C.U.S., a venit la putere un om politic tânăr și ambițios, M.S. Gorbaciov. Lucrase la Moscova din 1978, ca secretar al C.C. al P.C.U.S. pentru agricultură, iar după ce în 1980 a fost ales membru al Biroului Politic al P.C.U.S., a început să avanseze în diverse funcții de partid. Dădea bine în contextul bătrânilor din jurul lui. Alegerea lui ca secretar general, la 54 de ani, a fost privită cu speranță și de partid, și de popor, deși au existat și unele voci mai rezervate.

În dezbaterile actuale opiniile despre politica lui Gorbaciov sunt diferite. Unii consideră că ea nu a avut alternativă, că omul a avut dreptate când a început prăbușirea „socialismului real”, că bilanțul politicii lui era predestinat, pentru că socialismul era condamnat, că țara oricum trebuia să ajungă la ce a trăit ea și noi toți în 1991, că socialismul (modelul lui sovietic) a bătut în retragere, a suferit o înfrângere în întrecerea lui cu capitalismul, că în Războiul Rece au învins S.U.A. și Occidentul. Gorbaciov regretă până în ziua de azi șansele pierdute ale *perestroikăi* și nereușita ideii lui de creare în locul vechii Uniuni Sovietice a unei noi uniuni a republicilor pe baza unui tratat unional.

Multă improvizatie, multe ezitări

Mulți consideră că Gorbaciov n-ar fi trebuit să facă transformări atât de radicale. Că ar fi trebuit să se limiteze la un minim al lor, care să nu afecteze echilibrul dinamic al societății și al statului. Și îl evocă pe Andropov, care

vorbea despre o trecere precaută, treptată, la democrație a țării noastre. Societatea sovietică avea încă o rezervă de stabilitate, îi mai ajungeau vreo 10 – 15 ani (de altfel, a recunoscut asta chiar Gorbaciov mai târziu), iar în acest interval s-ar fi putut elabora temeinic reforme și trece inteligent la realizarea lor. După eșecul încercărilor de reformă din anii '60 și pomind de la experiența câștigată atunci, îndeosebi cu referire la Primăvara de la Praga, socialismul sovietic și răsărit-european din anii '80 avea încă o anumită capacitate să se reformeze în direcția socialismului democratic. Adepții trecerii la capitalism erau în minoritate. Dar înnoirea, crearea unor noi forme de organizare socială trebuia să se facă sub conducerea unei forțe politice cu autoritate sau a unei coaliții de forțe, treptat, fără dihotomia politicii de economie, fără „terapie de șoc” și cu sprijinul larg al populației. Gorbaciov însă, sprijinit de liberali rudimentari, a respins calca evoluției, legată de numele lui Andropov, considerând-o o „modernizare conservatoare”.

Mai există și opinia că *perestroika*, proiect socialist, a fost o sumă de idei corecte, dar a lipsit un program precis de acțiune, nu a existat un sistem de priorități, nu s-au avut în vedere realitățile internaționale. Și nici nu a existat o echipă capabilă, pricepută, pentru că înlocuirea cadrelor se făcea

haotic. La cârma *perestroikăi* Gorbaciov a sărit dintr-o parte în cealaltă, a improvizat mult, nu a avut un program clar, iar devenit președinte al U.R.S.S.

Cu un prieten
încă de pe băncile facultății,
cehul Zdenek Mlynar
(în dreapta),
venit la Moscova

Nu și-a apărut partidul

La 7 iulie 1989, după ce zburase de la Paris la București pentru întâlnirea cu conducătorii țărilor socialiste, ne-a convocat pe mine și pe R.P. Feodorov. În timp ce beam ceai – au participat și Raisa Maksimovna, și G.H. Șahnazarov –, la întrebarea noastră dacă nu trebuie să luăm măsuri mai aspre, poate chiar să facem apel la forță pentru a face ordine la noi acasă, secretarul general a răspuns tăios că în niciun caz el n-o să meargă pe această cale. Dar faptele reale stau mărturie că, temându-se de masive demonstrații de protest, Gorbaciov și-a dat acordul de două ori pentru intervenția trupelor la Moscova, în februarie și martie 1990. Legislația excepțională s-a elaborat cu ajutorul lui Gorbaciov. Folosirea forțelor armate la Vilnius, Tbilisi, Baku, Fergana s-a lăsat cu victime omenești, a provocat puternice proteste ale populației și a intensificat criticile la adresa *perestroikăi* și a lui Gorbaciov personal. În opinia mea, el nu a făcut față presiunii forțelor nici din opoziție, nici socialiste. Ca om de stat, om politic de vârf, nu a manifestat voință, curaj, patriotism și încredere în victorie. A ezitat permanent, a cedat, liniștindu-se pe sine, dar și pe tovarășii lui, că în politică soluția constă în centrism, în căutarea compromisurilor.

El nu și-a apărut partidul. La 23 august 1991, la ședința Sovietului Suprem, Elțin, în prezența lui Gorbaciov, cu un gest demonstrativ, a semnat decretul privind interzicerea activității partidului comunist. Mulți membri de partid au fost indignați de decizia sa de partid.

După încetarea existenței U.R.S.S., în noua Rusie Gorbaciov nu și-a mai găsit rostul. A încercat să creeze un partid social-democrat, la care se gândise el, în locul P.C.U.S., dar fără succes. Nimeni nu mai credea în el. Elțin s-a răzbunat pe ex-președintele U.R.S.S. până la capăt. Când can-

La Vilnius, în 1991, Gorbaciov a ordonat represiunea armată, dar nu a putut împiedica proclamarea independenței Lituaniei

celarul Kohl a vrut să intervină pe lângă Elțin în favoarea lui, afirmând că acesta trăiește în sărăcie, Elțin i-a arătat documentele cu cifra pensiei fostului președinte, vila, gărziile și alte privilegii. Mai târziu și-a construit pe Prospectul Leningradski un nou cartier general pentru Fundația Gorbaciov.

Înțeleg că este supărat pe Bush și pe alți lideri occidentali. El nu a înțeles că pe aceștia nu democrația sistemului sovietic, ci prăbușirea Uniunii Sovietice i-a interesat. L-a jignit îndeosebi primirea rece ce i s-a făcut la reuniunea „celor șapte” de la Londra, din vara lui 1991. Au aruncat mai bine de 100 de miliarde de dolari în războiul din Golful Persic, ar fi spus, iar pentru el, părintele *perestroikăi*, n-au găsit 20 de miliarde. Dar în 2008 a primit „Medalia Libertății” din mâna președintelui S.U.A., ca și un cec de 100.000 de dolari.

Analizând concluziv întreaga activitate politică a lui Gorbaciov, ea nu merită, în opinia mea, o înaltă apreciere. S-a vorbit despre evitarea confruntării, despre sfârșitul Războiului Rece, desigur, poziția conducerii U.R.S.S. a avut aici un rol important, dar să nu uităm că este vorba totuși despre înțelegeri bilaterale sovieto-americane. Or, acum se desfășoară un al doilea război rece. Discuțiile despre rolul lui Gorbaciov, despre răspunderea lui pentru prăbușirea U.R.S.S. vor continua. Există deputați în Duma de Stat care ridică problema judecării sale, dar atunci trebuie mers până la capăt și discutată și responsabilitatea lui Elțin. Este însă o variantă lipsită de perspectivă, pentru că de curând președintele V.V. Putin a participat la deschiderea Centrului Elțin de la Ekaterinburg. Și atunci apare și o întrebare simplă, cine a avansat numele lui Putin pentru postul de președinte al Rusiei?

(Va urma)

Strada, cu chitara și cu pancarta, punctează finalul unui stat

a fost uluit să vadă cât de singur era acest cuplu.

Gorbaciov și Mlynar au avut mai multe discuții despre *perestroika* (cehul fiind în timpul Primăverii de la Praga din 1968 secretar al C.C. al P.C. Cehoslovac, apoi, în timpul „normalizării” exclus din partid și silit să emigreze în Austria). Mlynar a subliniat necesitatea unor reforme economice profunde și a creșterii nivelului de trai, dar l-a îndemnat la prudență în ce privește distrugerea structurilor statale. El a fost prezent la depunerea jurământului de Gorbaciov în calitate de președinte al U.R.S.S. și, trebuie să o spun, nu a fost deloc entuziast cu privire la perspectiva politică ce se întrezărea. Mlynar și „Mișo”, cum îi spunea fostului coleg, au publicat o cărțică în 1995, care conține dialogul lor privind soarta socialismului. Titlul ei spune mult: *Nu există reformatori fericiți*.

Amânări, tăgădnări

În noiembrie 1986 am avut la Moscova o întâlnire de lucru cu liderii țărilor socialiste, dar am uitat că nu trebuie doar să „bifăm” în calendarul politic activitatea, ci să și realizăm cu consecvență acordurile. Cu multă muncă în 1988 – 1989 am reușit să punem la punct relațiile cu China, dar în iunie 1989 am fost aproape gata să condamnăm alungarea brutală, cu folosirea tancurilor, a demonstranților din Beijing. Gorbaciov a început să vorbească mult mai reținut decât înainte despre experiența chineză, ceea ce nu l-a împiedicat să accepte propunerea lui Jiang Jemin de a primi un credit din partea Chinei în 1991. Iar astăzi chinezii nu-l scot pe Gorbaciov din „groparul socialismului”.

Au mai fost și multe alte ciudățenii. București, 8 iulie 1989. Întâlnirea liderilor Tratatului de la Varșovia. Vorbind plastic, la noi ardea casa, la vecini erau alunecări de teren, se prăbușeau

ziduri, în Polonia venise la conducere Solidaritatea, iar conducătorul P.C.U.S. și al Uniunii Sovietice perora: „Având în vedere schimbările care au loc din Uniunea Sovietică, este nevoie să ne ridicăm din fotoliile comode, să ne uităm la evenimentele de pe cele

Perestroika nu a adus bunăstarea sperată, dimpotrivă...

mai înalte poziții, istorice și filosofice. Este foarte important să abordăm realitatea din acest unghi de vedere și atunci vor putea fi înțelese și teoria schimbărilor, și politica schimbărilor”.

În același spirit a vorbit Gorbaciov liderilor țărilor socialiste și la 4 decembrie 1989, după întâlnirea cu George Bush din Malta. La această întâlnire a criticat lentoarea țărilor socialiste în adoptarea deciziilor politice. El însă admitea o grămadă de amânări. Cel mai grăitor exemplu de șovăială a fost atitudinea lui față de reforma economică. Fuga lui de răspundere s-a văzut și în tăgădnarea exprimării poziției în problema Katîn, în 1989 – 1990, deși documentele de arhivă se aflau sub nasul secretarului general. Aceeași atitudine și în ce privește intervenția trupelor celor cinci țări socialiste în 1968 în Cehoslovacia. Uniunea Sovietică a fost ultima între țările socialiste care a reconsiderat această problemă. La fel în cazul Revoluției ungare din 1956. A fost împins să o facă de aprecierile lui Elfin.

Și încă un exemplu, de data asta neistoric. S-a discutat multă vreme despre necesitatea unei întâlniri comune la nivel înalt pentru dezbaterile situației din lumea socialistă. Au vorbit despre asta și cehoslovacul M. Jakes, și românul N. Ceaușescu, și alți conducători. Într-un final, la reuniunea liderilor din țările socialiste de la Moscova, din 4 decembrie 1989, președintele sovietic a fost de acord cu propunerea. „Nu trebuie scoasă de pe ordinea de zi”, a spus el. Și imediat: „Cred că nu putem face o asemenea reuniune acum, dar de avut în vedere trebuie să o avem”. V.I. Boldin, care a condus mulți ani aparatul lui Gorbaciov, a scris: „Cei din proximitatea lui n-au putut înțelege niciodată unde începea și unde se sfârșea sinceritatea lui”.

Ispita McDonalds

moartea tatălui, survenită în anul 1650, Miron Costin a trebuit să aibă grijă de familie și să preia administrarea moșiei arendate acolo. Ca nobil polon, a slujit la Curtea regală polonă, participând la bătălia de la Beresteczko (28 – 30 iunie 1651), dintre poloni și cazaci, terminată cu înfrângerea cazacilor.

În anii 1652 – 1653, Miron Costin se întorcea în Moldova, din cauza situației precare a familiei, de care se va îngriji influentul boier moldovean lordache Cantacuzino spătarul. Pe de altă parte, căsătoria cu Ileana Movilă a avut ca efect îmbunătățirea situației materiale a cărturarului, care devenea, în a doua jumătate a secolului al XVII-lea, unul dintre cei mai influenți și mai mari stăpâni de pământ ai Moldovei, deținând 89 de sate. La acest statut au contribuit și relațiile cu boierii moldoveni de frunte, în special cu puternicii boieri Cantacuzini (*Magazin istoric*, nr. 4 – 6/1983), cultura înaltă și aptitudinile sale politice.

Nu apucase să se repatrieze din Polonia, că se văzu implicat în conflictul dintre Vasile Lupu și pretendentul la domnie, Gheorghe Ștefan. Astfel, în 1653, Miron Costin era trimis cu solie de Vasile Lupu la Petru Potocki, staroste de Camenița (astăzi în vestul Ucrainei), pentru a-i veni în ajutor. Însă la al doilea act al încercării lui Vasile Lupu de a-și păstra tronul, în aju-

Timuș Hmelnițki

torul căruia sosise cazacul Timuș Hmelnițki, ginerele domnului, în fruntea unui puternic detașament zaporojean, Miron Costin se afla în tabăra adversă lui Vasile vodă, sub zidurile cetății Suceava, ocupată de cazaci și asediată de oștirea lui Gheorghe Ștefan, ajutat de puternice detașamente de unguri și poloni. Acolo a fost tălmăci la intermedierea întâlnirii între Gheorghe Ștefan și poloni. În domnia lui Gheorghe Ștefan, a fost un boier de încredere al acestuia, dar și al domnilor ce au urmat: Gheorghe Ghica,

Ștefăniță vodă și Eustratie Dabija.

„Să fii măria ta sănătos“

Ultimul sfert al veacului al XVII-lea a intrat în istoria Moldovei sub semnul sângeroaselor războaie otomano-polone, cele mai multe dintre ele desfășurându-se pe pământ românesc, soldate cu inevitabile distrugerii provocate țării. Diplomatul Miron Costin a fost, în acest context, foarte prezent în istoria țării până la trecerea la cele veșnice în 1691. De pildă, după cucerirea cetății Camenița de otomani, când este întrebat de marele vizir dacă se bucura de această cucerire, Miron Costin îi răspundea: „Suntem noi, moldovenii, bucuroși să să lățască [împărăția otomană – n.a.] în toate părțile cât de mult, iar peste țara noastră nu ne pare bine să să lățască“. Datorită curajului său, Miron Costin a obținut de la vizir promisiunea ca trupele otomane să nu ierneze în Moldova.

Un alt moment istoric în care Miron Costin împreună cu boierii moldoveni au acționat în interesul țării este acela din toamna anului 1673, când au re izbucnit ostilitățile otomano-polone. Domnul Moldovei Ștefan Petriceicu se afla cu oștirea în corpul expediționar otoman. Dar, sosit sub zidurile Hotinului,

Cetatea Camenița, ilustrată într-o hartă franceză din 1691

MIRON COSTIN ȘI POLONIA

CĂTĂLINA CHELCU
(Academia Română, Filiala Iași,
Institutul de Istorie „A.D. Xenopol”)

Miron Costin (1633 – 1691) se numără printre oamenii politici ai veacului al XVII-lea pentru care modelul politic polonez a stat la baza strategiei diplomatice în care a fost angrenată Moldova în a doua jumătate a celui secol (Magazin istoric, nr. 9/1983). S-a scris mult și cu folos despre ceea ce înseamnă Miron Costin pentru istoria și cultura românească (Magazin istoric, nr. 11/1991). În cele ce urmează vom puncta momente și motive pentru care opțiunea pro-polonă a fost preminentă în activitatea diplomatică, militară și culturală a dregătorului și cărturarului moldovean.

Miron Costin a aparținut unei familii prin intermediul căreia politica polonă în Moldova a avut continuitate, împreună cu altele cu care se înrudea: Movilă, Balica, Stroici, Ureche, Barnovschi. Dintre ele se distinge familia Movilă (*Magazin istoric*, nr. 6/1973, 4/1991), din rândul căreia s-au ridicat și domni ai Moldovei și Țării Românești.

Domnia lui Ieremia Movilă a reprezentat, pentru Moldova, încercarea de a include țara în sistemul politico-instituțional al Republicii nobiliare polone. Polonia era condusă de un rege, dar era considerată republică nobiliară (*Rzeczpospolita*), pentru că acesta era ales de toți membrii nobilimii. Ca urmare, țara era considerată o stăpânire a nobililor, și nu a regelui.

Legăturile politice devenite tradiționale între Moldova și Polonia au dus, în mod firesc, la relații personale ale boierilor români din familiile amintite cu nobili poloni, cu

lumea de la granița Moldovei. Unii dintre ei, siliți să se exileze în această țară, au intrat în mijlocul acestor nobili, au obținut indigenat (au devenit nobili), ori s-au apropiat, prin căsătorii, de familii polone, în special în Podolia și Galiția (*Magazin istoric*, nr. 9 – 10/2003).

Miron Costin a căutat, prin mijloacele pe care formarea intelectuală și cariera politică i le-au oferit, să mențină crezul politic al Movileștilor, de a se bizui pe puterea Poloniei pentru a izbăvi Moldova de sub stăpânirea otomană. A dat însă dovadă și de pragmatism politic, refuzând potențialul sprijin polonez atunci când împrejurările erau, în opinia lui, nefavorabile Moldovei.

Înnobilat de mic copil

Legătura directă cu familia Movilă a fost stabilită în urma căsătoriei lui Miron

Costin cu Ileana, fiica lui Ion Movilă și nepoată de fiu a lui Simion Movilă, domn al Moldovei și, pentru un timp, al Țării Românești. Școala o urmasc la colegiul ieșuit de la Bar (în regiunea istorică Podolia, astăzi în Ucraina), unde se așezase familia sa după 1633, în împrejurările următoare: în octombrie a celui an, Abaza pașa a năvălit cu otomanii în Polonia, târând după sine pe cei doi domni români, Matei Basarab al Țării Românești și Moise Movilă al Moldovei, cu oștile lor. Însă domnul Moldovei, împreună cu hatmanul Iancu Costin, tatăl cărturarului, îi înșelă pe otomani, spunându-le că se apropie cazacii, determinându-i astfel să se retragă. De teama răzbunării otomane, Moise Movilă și Iancu Costin s-au retras în Polonia.

În anul 1638, Miron, copil pe atunci (s-a născut în 1633), a fost înnobilat împreună cu tatăl și cu cei doi frați, Alexandru și Potomir. După

entul intendent al marelui vizir asupra chestiunii relațiilor otomano-polone.

Spre dezamăgirea lui Miron Costin, conflictul militar otomano-polon a continuat, iar armistițiul semnat la Zurawno (astăzi în Ucraina), în luna octombrie 1676, acordat regelui Jan Sobieski de sultan, era departe de a fi favorabil Poloniei, lăsând în continuare Camenița și întregă Podolie în mâna otomanilor, iar Moldova rămânând într-o situație la fel de împovăraătoare ca și până atunci. În vara anului 1677, regele polon trimitea la Istanbul o mare solie condusă de Ioan Gninski, palatin de Kulm, cu misiunea de a ratifica pacea otomano-polonă, încheiată de curând la Zurawno. Pe când se afla în Moldova, unde solia a fost întâmpinată cu deosebite onoruri, solul polon a avut prilejul să se întâlnească cu Miron Costin, numit de el „prieten și frate“.

Între timp, conflictul polono-otoman și ruso-otoman pentru Ucraina de pe malul drept al Niprului era în toi. În situația care se crease, speranțele moldovenilor se îndreptau iarăși înspre poloni. La sfârșitul anului 1680, Miron Costin, împreună cu Alexandru Buhuș, influentul boier al domnului Gheorghe Duca, cereau, printr-o corespondență directă, regelui Jan Sobieski să încheie alianță cu Rusia, pentru ca apoi să

Jan III Sobieski, în costum de roman, pictat probabil de Daniel Schultz (1615 – 1683)

pornească lupta hotărâtoare împotriva otomanilor și să elibereze Moldova, care urma să intre sub oblăduirea Coroanei polone. În caz că nu s-ar fi putut realiza acele planuri, regele era rugat să acorde azil domnului, dacă acesta era silit să caute scăpare de pedeapsa sultanului.

Tratatul otomano-polon au continuat și în anul 1681. Domnul Moldovei Gheorghe Duca trimitea în solie la rege pe fiul lui Miron Costin, prilej cu care acesta i se adresa la 25 septembrie lui Sobieski, încredințându-l de „supunere credincioasă și iubitoare“.

Bătălia de la Zurawno, pictată de Pierre-Denis Martin (1663 – 1742)

Cu toate acestea, statutul de supus al Imperiului Otoman l-a obligat pe Miron Costin să participe alături de Duca vodă la asediul Vienei, în campania otomană din vara anului 1683. Sultanul îl numise pe domnul moldovean, în vara anului 1681, și hatman al Ucrainei, având Curțile peste Nistru: la Nemirov, pe Bug, și la Țigănauca, în fața cetății Soroca.

Armatele creștine conduse de regele polon au obținut la Viena una dintre cele mai importante victorii din istorie împotriva otomanilor. Domnul Moldovei și Miron Costin au fost prinși de poloni și înfățișați regelui la Jaworow în primăvara anului 1684. Duca vodă a fost trimis la Liov, iar pe Miron Costin regele l-a ținut în castelul său de vânătoare de la Daszow, nu departe de Stryj, unde a stat aproape doi ani.

În timpul șederii la Daszow, cărturarul a scris *Poema polonă*, pe care a închinat-o lui Jan Sobieski. Scrierea avea ca subiect victoria regelui la Viena, cărturarul căutând, din nou, să trezească simpatia acestuia pentru soarta Moldovei. Atunci, speranțele în eliberarea Moldovei cu ajutorul polonilor păreau o certitudine. Împreună cu boierii moldoveni pribegi în Polonia, Miron Costin a alcătuit, la 25 iulie 1684, un memoriu adresat regelui, în care i se cerea să elibereze Moldova de otomani, cu garanța-

a fugit din tabăra otomană condusă de Husein pașa și s-a alăturat armatei polone, comandată de viitorul rege Jan Sobieski.

Bătălia hotărâtoare s-a dat la 11 noiembrie 1673. Într-o primă fază, otomanii au fost zdrobiți, iar polonii au ocupat cetatea Hotinului. Moartea regelui Mihail Wisniowiecki, la 10 noiembrie 1673, i-a împiedicat pe poloni să exploateze succesul tactic raportat și să tranșeze războiul în favoarea lor. Vacanța tronului regal i-a atras pe nobilii poloni în Capitală, înspre care se grăbea și Sobieski, dornic să-și pună candidatura în fața Seimului (parlamentul nobiliar).

Polonii au ocupat Hotinul, Succava și Cetatea Neamțului. În același timp, Moldova era amenințată dinspre sud de armata otomană, aflată la Dunăre, iar dinspre răsărit de hoardele tătarilor din stepele de peste Nistru. Ștefan vodă Petriceicu a ales, în acel context, să plece în tabăra polonă, îmbiindu-i la această „aventură” (după cum numește Miron Costin alegerea făcută de domn) și pe boieri. Cu toată convingerea pe care o avea în izbăvirea țării cu ajutorul aliatului creștin, Miron Costin a refuzat să-l urmeze pe domn, răspunzându-i acestuia: „Ori să fie voia mării tale, ori să nu fie, noi nu ne vom lăsa casăli să le ie tătarii [...] Să fii măriă ta sănătos”.

Prima pagină a Letopiseșului Țării Moldovei, de Miron Costin

În locul domnului pribecag a fost numit Dumitrașcu Cantacuzino. La începutul domniei, la porunca marelui vizir Ahmed Köprülü, îl găsim pe Miron Costin, în primele zile ale anului 1674, în Polonia, implicat în tratativele otomano-polone în vederea susținerii hatmanului Jan Sobieski pentru ocuparea tronului polon. O a doua solie a avut loc în primăvara aceluiași an. Cu acel prilej, Miron Costin îi adresa lui Sobieski rugămintea de a-l sprijini pe

Dumitrașcu Cantacuzino, de a retrace garnizoanele polone din cetățile moldovenești, de a restitui arhiva Mitropoliei Moldovei reținută de poloni, dându-i asigurări pentru ca domnul să intervină pe lângă otomani în vederea încheierii păcii. Miron Costin a obținut promisiunea îndeplinirii cererilor sale dacă medierea domnului Dumitrașcu Cantacuzino se va încununa de succes.

Intervenții pe lângă Sobieski

Tratativele otomano-polone au alternat cu conflicte militare în cursul anilor 1674 – 1675. În august 1674, Jan Sobieski, între timp ales rege al Poloniei, raportase sub zidurile Liovului o strălucită victorie asupra oștirii otomano-tătare. Pretențiile polonilor asupra Cameniței și hotărârea sultanului de a nu retroceda această fortăreață, precum și voința lui fermă de a păstra sub oblăduirea sa Polonia și Ucraina de pe

malul drept al Niprului continuau să alimenteze conflictul militar și să prejudicieze înțelegerea dintre beligeranți. Ca urmare, în primele zile ale lui 1676, marele logofăt Miron Costin se afla la Adrianopol, în rândurile unei solii moldovene ce duse-se haraciul la Poartă. Cu acel prilej, a avut întrevederi cu influ-

Bătălia de la Hotin din 1673, într-o reprezentare contemporană

Istorie
și film

SHOGUN

ALEXANDRA BULEI

„Sunt nebuni după săbiile lor!“, iată cum îi descrie în câteva cuvinte Rodrigues, unul dintre personajele mini-serialului *Shogun*, pe japonezi. Gândit ca o adaptare a romanului cu același nume scris de James Clavell, mini-serialul aduce pe micul ecran, pe parcursul a cinci episoade, povestea lui John Blackthorne și a echipajului său de pe corabia „Erasmus“.

Portretul lui William Adams, realizat în Japonia, în secolul al XIX-lea

Cele trei personaje principale ale mini-serialului, John Blackthorne (stânga), Toda Mariko (centru) și Toshiro Mifune (dreapta)

Naufragiul lor pe țărmul japonez este începutul unei suite de aventuri și peripecii care îmbină evenimentele tragice cu cele umoristice, sub umbrela șocului cultural produs în secolul al XVI-lea de contactul dintre două civilizații – cea occidentală și cea niponă.

Realizat în 1980 sub regia lui Jerry London și a casei de filme „Paramount Television“, avându-i ca actori în rolurile principale pe Richard Chamberlain (John Blackthorne), pe Toshiro Mifune (Yoshi Toranaga) și Yoko Shimada (Toda Mariko), mini-serialul *Shogun* s-a bucurat de un succes rapid în rândul publicului american și apoi în lume. În 1981, filmul câștigă premiul „Globul de Aur“, la categoria „cel mai bun serial TV“ și este nominalizat de 11 ori la premiile „Emmy“.

Scenele au fost filmate în Japonia, compania „Paramount“ bucurându-se de sprijinul studioului Toho în realizarea coloanei sonore. Încasările lui, de aproximativ 2,5 milioane de dolari, au fost pe măsura succesului.

De la personaj istoric
la personaj imaginar

Povestea lui John Blackthorne este fascinantă și poate reprezenta dorința fiecăruia dintre noi de a reuși să trecem peste propriile bariere culturale, să ne adaptăm unor noi reguli sociale și să interiorizăm cutume culturale noi. Dar a existat într-adevăr un european care a reușit să ajungă samurai? Care a fost acceptat și tratat ca un japonez, în ciuda diferențelor fizice și culturale? Sau totul este doar rodul imaginației unui scriitor?

Povestea lui John Blackthorne a fost inspirată de cea a lui William Adams. Născut la 24 septembrie 1564, în Gillingham, comitatul

rea credinței ortodoxe și cu eliberarea boierilor, curtenilor și ostașilor „de sub regimul despotice” al domnilor, scutirea lor de orice dări, „așa cum sunt șleahă polonă și cea litvană”. Aceste cereri ilustrau dorința boierilor de a-și spori puterea și influența față de domn, așa cum se petreceau lucrurile în Polonia.

Tragicul sfârșit al cărturarului

În toamna anului 1685, Miron Costin primea scrisoarea redactată de fratele său, Velicico Costin, în care era chemat acasă, în Moldova, sub amenințarea pierderii întregii averi. Fratele cărturarului își exprima speranța că regele, vechiul protector al familiei lor, nu se va împotrivi repatrierii pribeagului. În același timp, acesta îl asigura pe Miron Costin de bunăvoința noului domn, Constantin Cantemir (*Magazin istoric*, nr. 10/1994), și a influentului demnitar otoman, sersaschierul Sulciman. Domnul voia chiar să-și mărite o fată după un fiu al lui Miron, însă trăia și cu suspiciunea pentru strânsele relații pe care viitorul său cuscru le avea cu Polonia. Drept urmare, i-a dat în slujbă administrarea ținutului Putna (Vrancea de astăzi), cu scopul vădit de a-l ține departe de granița moldo-polonă.

În decembrie 1691 căzu de securea călăului capul lui Miron Costin, la porunca lui Constantin Cantemir, ca urmare a unui complot al boierilor din jurul acestuia; o

Constantin Cantemir,
Fresca bisericii Mănăstirii Mira

faptă pentru care vodă Cantemir s-a căit până la sfârșitul vieții, care se petrecu trei ani mai târziu. Cu privire la cauzele uciderii, cei mai mulți istorici au convenit asupra ideii că s-ar fi produs pe fondul divergențelor între partida polonofilă, reprezentată de Velicico și Miron Costin, și aceea pro-otomană, ai cărei reprezentanți erau boierii Cupărești din jurul lui Constantin Cantemir.

Cert este că de sfârșitul tragic al cărturarului moldovean se leagă numele spătarului Ilie Enache Țifescul. Acesta a divulgat domnului, în timpul unei nunți care avea loc în satul Băcani, mai sus de Bârlad, complotul pus la cale de cei doi frați Costinești împotriva sa. „Deci s-au sculat un boier dintre dâșii, anume Ilie Enache Țifescul, care îl poreclia mai pe urmă de-i zicea Frige-Vacă, și i-au

pârât domnului Constantin Cantemir pe boieri, de le-au spus tot sfatul lor...”, după cum relatează Ion Neculce. Suntem în asentimentul istoricului Ioan Tanoviceanu cu privire la caracterul faptei spătarului: „Destul de urâtă în sine, și mai urâtă încă prin tristețile și groaznicele sale urmări!”.

Miron Costin a înțeles că istoria Moldovei nu poate fi desprinsă de cadrul general al Europei Centrale și Răsăritene. Istoria politică a regiunii, încă din prima jumătate a secolului al XVII-lea, a fost dominată de balanța raporturilor între otomani, cazaci, poloni și transilvăneni. Moldova era antrenată în aceste competiții diplomatice și militare, schimbările survenite în raporturile de forțe repercutându-se asupra situației sale politice.

Atitudinea pro-polonă a lui Miron Costin este dovedită în mod evident de activitatea diplomatică și militară, și oglindită în opera literară. Nu a fost un filopolon romantic, ci unul realist, deoarece, către sfârșitul secolului al XVII-lea, puterea Imperiului Otoman nu era încă suficient de slabă pentru a fi ignorată, iar veacul următor, așa-numit fanariot pentru Moldova și Țara Românească, dovedește cu prisosință acest lucru. De aceea, concesiile făcute, la timpul lor, altor opțiuni politice decât pro-polone, trebuie privite în contextul istoric în care a trăit Miron Costin, dar în care „modelul polonez” a constituit, până la capăt, crezul său politic. ■

bătălia hotărâtoare pentru obținerea controlului Japoniei s-a dat în 1600, la Sekigakara. Prin înfrângerea lui Hideyori și prin supunerea liderilor clanurilor care l-au susținut, Ieyasu a devenit liderul *de facto* al Japoniei. În 1603, împăratul Go-Yozai (1571 – 1617), care avea un rol de ceremonie în acel moment, îi acordă titlul de *shogun* (*Magazin istoric*, nr. 2/1979).

Prima măsură pe care o ia în calitate de shogun este să îi aducă pe susținătorii săi în provinciile situate mai aproape de Capitală și să îi „exileze” pe vasalii care l-au susținut pe Hideyori în regiunile izolate din nordul și sudul Japoniei, pentru a le neutraliza posibilele încercări de revoltă.

A urmat o serie de măsuri care au adus încet, dar sigur, prosperitate țării. Ieyasu a încurajat relațiile cu statele din Occident, în special cu Portugalia, Olanda și Anglia. În 1615 este emis *Buke shohatto*, un set de legi care avea să îi ghideze pe toți shogunii familiei Tokugawa în exercitarea puterii.

Moare în 1616, la vârsta de 73 de ani, fiind urmat de fiul său, Tokugawa Hidetada (1579 – 1632). Tokugawa Ieyasu a pus bazele unui regim exercitat de aproximativ 15 membri ai clanului Tokugawa, într-o perioadă de 260 de ani de pace și stabilitate. Viața și personalitatea lui au servit drept model pentru James Clavell la conturarea personajului Yoshi Toranaga, stăpân de Kwanto/Kanto.

În 1868, Japonia este obligată să se trezească din acest vis frumos și să se confrunte cu faptul că guvernarea Tokugawa a avut și punctele ei slabe, unul dintre ele fiind izolarea

țării de celelalte națiuni. Odată spartă izolarea (*Magazin istoric*, nr. 7/1982), Japonia trece printr-o scurtă perioadă de război civil, 1867 – 1868, cunoscut și sub numele de „Restaurația Meiji”. În urma sa, ultimul shogun din clanul Tokugawa, Tokugawa Yoshinobu (1837 – 1913), pierde controlul țării, iar împăratul este repus în drepturi de simpatizanți din clanurile din regiunile Choshu și Satsuma, dar și de state precum Marea Britanie, care sperau că vor putea obține noi piețe de desfacere pentru produsele lor. Japonia începe un proces de modernizare în urma căruia reușește să prindă din urmă cele mai avansate națiuni ale secolului al XIX-lea.

Creștinarea populației

Filmul dezbată, pe lângă problema alterității și a modului în care reacționează două culturi diferite în momentul în care se întâlnesc, și problema creștinismului în Japonia. Această temă este umbrită de păienjenii de intrigi din film, însă, cel puțin în roman, este bogat descrisă. Atât acțiunea filmului, cât și cea a romanului se concentrează pe momentul 1599/1600, când, în Japonia, misionarii franciscani încep deja să nu mai fie primiți cu același entuziasm.

În 1549, misionarul franciscan Francisco de Xavier ajunge în Japonia și reușește să convertească un număr mare de persoane la creștinism. Opera de evanghelizare a populației nipone este continuată de mai mulți misionari portughezi, precum Alessandro Valignano. Seniorii locali trec, mai ales sub conducerea lui Oda Nobunaga – care i-a favorizat pe creștini,

Bătălia de la Sekigahara, ilustrată într-o copie din 1854 a picturii originale, pierdute, din anii 1620

Cei trei „mari unificatori” ai Japoniei. De la stânga la dreapta: Tokugawa Ieyasu, Oda Nobunaga și Toyotomi Hideyoshi

Kent, Anglia, William a fost căpitan pe mai multe corăbii de comerț portugheze și olandeze. În jurul anului 1600, ajunge în Japonia în urma unui naufragiu. Se adaptează rapid noilor condiții impuse de necesitatea de a trăi într-o societate nouă, bizară. Primește un nume nou, *Anjin* – pilot în limba japoneză –, sau *Miura Anjin* – pilotul din Miura, după numele localității unde naufragiază nava sa. Învăță limba japoneză, devenind interpretul shogunului Tokugawa Ieyasu, și mediază relațiile comerciale dintre shogunatul Tokugawa și creștinii, în mare parte portughezi și olandezi, sosiți în portul Nagasaki. Preotul catolic Valentin Cavalho îl înfățișează, în descrierile sale, pe William Adams ca fiind „un bun inginer și matematician”, care, „după ce a învățat limba, avea acces la Ieyasu și intra la orice oră în palat”.

În 1613 primește titlul de *hatamoto* – ce îi oferea unui samurai dreptul de a avea în subordine un sat și îi asigura un venit anual de aproximativ 250 de *koku*. Moare la 16 mai 1620, în Hirado, insula Kyushu.

● familie de shoguni

Acțiunea din mini-serial este ancorată în jurul anului 1600, an care coincide cu unificarea Japoniei și cu ascensiunea la putere a lui Tokugawa Ieyasu. Născut la 31 ianuarie 1543, în Mikawa – în prezent prefectura Okazaki –, Tokugawa Ieyasu a fost fondatorul shogunatului Tokugawa, care a condus Japonia din 1600 până în 1868 (*Magazin istoric*, nr. 11/2016). În istoria Japoniei este cunoscut ca unul dintre cei trei „Mari unificatori”, alături de Toyotomi

Hideyoshi (*Magazin istoric*, nr. 2/2020) și Oda Nobunaga, iar perioada shogunatului Tokugawa este supranumită și perioada Edo, după numele Capitalei.

Își construiește o carieră militară de la o vârstă fragedă. La 14 ani, pe atunci un senior minor supus clanului Imagawa, participă alături de Imagawa Yoshitomo la asediul castelului Terabe, din 1558, împotriva forțelor clanului Oda. În 1559, ia parte la asediul de la Okada – unul dintre punctele de frontieră care delimitau domeniile clanurilor Oda și Imagawa.

În 1560, conducerea clanului Oda este preluată de Oda Nobunaga (1534 – 1582). Yoshitomo, în fruntea unei armate de 25.000 de soldați, invadează teritoriul clanului Oda, însă este ucis în bătălia de la Okchazama, din 1560. Moartea lui Yoshitomo i-a oferit lui Ieyasu prilejul de a semna o alianță cu Oda Nobunaga și de a-și consolida puterea într-o perioadă în care ascensiunea și declinul clanurilor de samurai erau ghidate de un joc invizibil al norocului.

În 1565, Ieyasu devine *daimyo*, senior, al întregii provincii Mikawa. Asasinarea lui Oda Nobunaga în 1582, pe treptele templului Honno-ji, a dus la divizarea aliaților lui Nobunaga în două tabere. Unii doreau ca puterea să fie preluată de Tokugawa Ieyasu, care devenise mâna dreaptă a lui Nobunaga, iar alții susțineau că Toyotomi Hideyoshi (1537 – 1598) – considerat „cel mai puternic daimyo din Japonia” – ar fi cel mai potrivit pentru conducerea țării, acesta devenind și regent.

În 1598, Hideyoshi moare, fiind urmat de fiul său, Toyotomi Hideyori (1593 – 1615). Ruptura a escaladat într-un conflict deschis, iar

Încheiem prezentarea începută în numărul 9/2020 a modului cum a gestionat Raoul Bossy misiunea de trimis extraordinar și ministru plenipotențiar al României la Berlin, într-o perioadă extrem de dificilă.

RELATIILE ROMÂNNO-UNGARE ÎN RAPOARTELE LUI RAOUL BOSSY

Dr. OTTMAR TRAȘCĂ

Momentul maxim de tensiune în relațiile dintre România și Ungaria s-a înregistrat în vara anului 1942, când Războiul Rece existent între cele două state a fost pe punctul de a se transforma într-unul cald.

Ca urmare a exodului populației românești din Transilvania de Nord, autoritățile române au dispus în mod unilateral la începutul lunii iunie 1942 – sub pretextul asigurării hranei refugiaților români din teritoriul cedat Ungariei – rechiziționarea cerealelor de la locuitorii maghiari din sudul Transilvaniei. Maniera brutală în care s-au efectuat rechizițiile a determinat oficialitățile maghiare să protesteze vehement pe lângă Guvernul de la București și Puterile Axei, solicitând încetarea imediată a acestei măsuri și acordarea de despăgubiri pentru pagubele create populației maghiare. Întrucât situația amenința să scape de sub control, Germania și Italia au fost nevoite să intervină din nou în diferendul româno-maghiar, trimițând la fața locului comisia de anchetă condusă de miniștrii plenipotențieri Andor Hencke și Roggeri Delfino di Villa-

Moscova, 23 august 1939, la semnarea Pactului Ribbentrop – Molotov (de la stânga la dreapta): comisarul poporului pentru Afaceri Străine, Veaceslav Molotov, liderul sovietic I.V. Stalin, ambasadorul Germaniei în U.R.S.S., Friedrich-Werner Graf von der Schulenburg, Andor Hencke și ministrul de Externe al Reichului, Joachim von Ribbentrop

nova. Atât raportul, cât și recomandările elaborate de comisia de anchetă Hencke – Roggeri, predate celor două guverne la 8 februarie 1943, nu au adus noutăți notabile și nici nu au avut efecte specta-

culoase în planul relațiilor româno-maghiare, întrucât cauza reală a disensiunilor dintre cele două state o reprezenta al doilea arbitraj de la Viena, din 30 august 1940. Într-o discuție avută la 2 de-

în defavoarea preoților budiști – de la o politică de asuprire a creștinilor – *kirishitan*, în japoneză –, la una de acceptare și integrare a lor.

În 1600, Tokugawa Ieyasu era dispus să îi accepte pe călugării franciscani în Japonia, însă venirea englezilor și a olandezilor l-a determinat să treacă la o politică de asuprire a creștinilor. Aceasta a culminat cu alungarea misionarilor din Japonia în 1614 și cu organizarea unei „vânători de creștini” pe tot parcursul perioadei Edo. Printre motivele invocate pentru a motiva „vânătoarea” se numără cele de ordin economic – reprezentanții regimului Tokugawa considerau că „străinii” sunt interesați de bogățiile Japoniei, în special de aur, iar venirea lor în număr tot mai mare ducea la sărăcirea treptată a țării –, dar și de faptul că pentru shogunatul Tokugawa era greu de admis existența a doi conducători, shogunul, în competiție cu Papa din Roma, față de care populația să fie fidelă. Tokugawa cerea poporului japonez fidelitate și loialitate doar față de persoana shogunului, pentru a se asigura că nu există încercări de revoltă. Ieșirea din izolare a Japoniei în secolul al XIX-lea a reprezentat o perioadă de reîncepere a activității de creștinare a populației, stăvilită însă de Al Doilea Război Mondial.

Mini-serialul *Shogun* încearcă să prezinte mai mult meritele pe care le au misionarii creștini în descoperirea și înțelegerea limbii japoneze de occidentali. Prin personaje precum părintele dell Aqua sau Rodrigues, ne este

Împăratul Go-Yozai

amintită contribuția pe care au avut-o misionarii franciscani la elaborarea primelor dicționare nipono-portugheze, în redactarea primelor manuale de gramatică a limbii japoneze, foarte îndrăgite și utilizate de occidentali în secolul al XIX-lea.

Prototipul unui erou

În film, părintele Martin Alvito este prezentat ca fiind un intelectual și un duhovnic. Personajul care l-a inspirat, Joao Rodrigues (1561 – 1633), a fost un marinar, luptător și misionar ieșuit. S-a născut la Sarnancelhe, în Portugalia. A călătorit în Asia de la o vârstă fragedă. La 19 ani s-a alăturat unui grup de japonezi creștinați organizat de Oita Funai, *daimyo* local, convertit la creștinism în 1578. În 1593 își finalizează studiile teologice la Nagasaki și este desemnat ca preot în Macao. În 1596 se reîntoarce în Japonia, iar în 1598 încearcă să îl convertească pe Hideyoshi, aflat pe patul de moarte, la creștinism. Încercarea eșuează.

Este însă acceptat de Tokugawa, care îi oferă un post de interpret al shogunului. Pentru următorii 30 de ani, Rodrigues își va îndeplini atribuțiile de interpret și de mediator în relațiile nipono-portugheze. De asemenea, a redactat un *Dicționar nipono-portughez*, publicat în 1603, și *Arta limbii japoneze*, *Nihon Daibunten*, manual de gramatică a limbii nipone scris în latină și folosit de misionarii creștini din secolul al XIX-lea.

În urma decretului de expulzare a misionarilor creștini din Japonia din 1614, Rodrigues este nevoit să se reîntoarcă în insula Macao, unde a și murit în 1633. Istoria i-a păstrat memoria ca fiind un „erou”, un exemplu pentru semenii săi, reușind să deprindă limba japoneză și să fie fluent într-un timp scurt. Pe lângă japoneză, Rodrigues era și un bun cunoscător al limbii chineze, traducând mai multe scrieri confucianiste în latină și portugheză. Titlul de „erou” este dat de faptul că Rodrigues și-a îndeplinit activitatea de misionar și de interpret într-o perioadă în care creștinismul începea să piardă din influență în Japonia. ■

Koku este o unitate de măsură a greutatei preluată de japonezi din China. Un koku este egal cu aproximativ 180 de kg, apreciată drept cantitatea de orez necesară hrănirii unui om pentru un an. În Japonia, era folosită în special pentru a măsura cantitatea de orez produsă pe un domeniu, dar și averea unei persoane, deoarece serviciile aduse unui senior sau unui negustor erau răsplătite, de cele mai multe ori, în koku de orez.

Al doilea impediment major în viziunea lui Raoul Bossy era de ordin strategic, ce a stat în opinia sa inclusiv la baza deciziei luate la Viena, anume „voința Reichului de a fi prezent – direct sau prin interpușii maghiari – pe crestele Carpaților, care reprezintă bastionul cel mai puternic contra penetrațiunii rusești și paza cea mai sigură a petrolului românesc”.

Al treilea impediment major în calea revizuirii frontierei româno-maghiare trasate la 30 august 1940 – și cel mai puternic în viziunea lui Bossy – era faptul că, în planurile întocmite de Germania nazistă cu privire la organizarea politică a Europei postbelice, locul României era fixat în Est, și nu în Europa Centrală. Potrivit concepției conducerii celui de Al III-lea Reich, România și Finlanda urma să constituie „avangarda și primele fronturi de apărare ale Europei contra Rusiei”. În acest sens, atât Adolf Hitler, cât și reprezentanții Marului Stat Major german declaraseră în repetate rânduri că doreau în interesul Germaniei o „Românie tare”, dar îndreptată exclusiv spre Răsărit. „Cu cât neamul românesc va avea mai multe interese la Vest – arăta Raoul Bossy –, cu atât va slăbi și dinamismul său în Est. Astfel se explică stăruința cu care s-a urmărit aici angajarea masivă a forțelor noastre militare pe frontul rusesc. Toată atenția noastră, toată efortul nostru, toate interesele noastre trebuia concentrate la Est. Aci vedem și cauza

Principalul interes al Germaniei în România îl reprezenta petrolul; baterie antiaeriană germană pe Valea Prahovei

pentru care absolut toate cererile noastre, chiar cele de o importanță relativ mărunță, ne sunt sistematic refuzate când tind a întări pozițiile noastre spre Vest sau Sud, în timp ce suntem mereu atrași spre Est, unde nu s-ar pune nicio limită aspirațiilor noastre cele mai fantastice, dacă le-am avea”.

Să nu fim surprinși

Pe de altă parte, încercând să identifice factorii care ar putea determina Germania nazistă să ajute România în chestiunea Transilvaniei, Raoul Bossy releva prețuirea incontestabilă în Reich a aportului militar și economic al României în războiul împotriva U.R.S.S. În același timp însă diplomatul român atrăgea atenția asupra faptului că „experiența victiei cât și cunoașterea Istoriei ne învață că dacă gratitudinea este o virtute rară la indivizi, ea este și mai rară la națiuni

întregi, care sunt conduse mai puțin de emotivitate decât de cele ce cred a fi interesul lor”. Cum Germania nu avea de gând să revizuiască în favoarea României arbitrajul de la Viena din 30 august 1940, dar în același timp se opunea și refacerii „Coroanei Sfântului Ștefan”, respectiv anexării Transilvaniei de Ungaria, Raoul Bossy considera că Berlinul preconiza drept soluție a diferendului româno-maghiar în problema Transilvaniei și Banatului crearea unui „Donauland”, această reglementare fiind în opinia sa „cea mai conformă cu ideile național-socialiste”. În acest sens diplomatul român releva faptul că în cadrul celui de Al III-lea Reich exista un puternic curent ce susținea această din urmă variantă, autoritățile germane încurajând publicarea de cărți și articole referitoare la „Siebenbürgen” în care existența elementului etnic român sau maghiar era trecută complet sub tăcere.

cembrie 1940 cu ministrul plenipotențiar al României la Berlin, Raoul Bossy, conducătorii comisiei de anchetă – ce tocmai redactau raportul final – mărturiseau diplomațului român: „Noi am stabilit diagnosticul bolnavului, iar guvernele noastre vor întocmi rețeta. Din nenorocire s-ar putea ca medicamentul să nu fie pe placul bolnavului”. Răspunzând în acciași termeni, Bossy arăta: „Ceea ce mi se pare important este ca diagnosticul să fie exact, căci dacă doctoria prescrisă nu s-ar arăta potrivită, organismul bolnavului o va respinge de la sine și se vor căuta alte remedii până se va găsi cel bun”.

Să nu ne facem iluzii

În atitudinea conducerii celui de Al III-lea Reich față de raporturile româno-maghiare și problema Transilvaniei nu intervenise nicio modificare notabilă. Această constatare extrem de nefavorabilă pentru politica progermană promovată de regimul antonescian era prezentată și argumentată într-o manieră convingătoare de Raoul Bossy într-un excelent raport-sinteză din 3 decembrie 1942, intitulat „Problema Transilvaniei în lumina politicii germane”. Având ca punct de plecare repetatele declarații ale liderilor naziști (Adolf Hitler, Joachim von Ribbentrop, Joseph Goebbels, Alfred Rosenberg), potrivit cărora Berlinul își rezerva dreptul de a reexamina pro-

blema Transilvaniei la sfârșitul războiului, Raoul Bossy nu excludea totuși posibilitatea ca evenimente neprevăzute și stringente (necesitatea organizării mai strânse din punct de vedere politic a ceea ce propaganda nazistă numea cu emfază „Festung Europa” ori incidente serioase între România și Ungaria) să determine conducerea celui de Al III-lea Reich să efectueze „reexaminarea” încă în cursul conflictului aflat în plină desfășurare. În această ultimă eventualitate – arăta Raoul Bossy – „întrebarea firească pentru oricine conștiință românească este, în consecință, dacă, față cu marile noastre jertfe de sânge pe Frontul de Est și față de enormele sacrificii consimțite pe tărâmul economic, putem nădăjdui la o restabilire a drepturilor noastre istorice și etnice”. Diplomațul român releva faptul că, fără a fi informat cu privire la existența unor eventuale înțelegeri între București și Berlin sau angajamente din partea celui de Al III-lea Reich, era nevoit să apeleze pe de o parte la „elementele concrete cunoscute”, pe de altă parte la „atitudinea factorilor răspunzători de aici”. „Acestea, trebuie să recunoaștem având curajul de a privi lucrurile în față, nu autorizează speranțe sau iluzii din partea noastră. Găsim aici, în toate cercurile, o rezervă ermetică de îndată ce ating subiectul drepturilor noastre asupra Transilvaniei. Nu mi s-a făcut personal niciodată vreo declarațiune sau măcar vreo aluzie care să justifice credința că ni s-ar

putea face dreptate în privința Ardealului. Nu pentru că ar exista o nepăsare sau mai puțin o răceală față de noi – căci sentimentele pentru persoana Conducătorului statului și prețuirea vitejiei ostașilor noștri sunt călduros manifestate zilnic –, ci pentru motivele pe care îmi voi îngădui a le înșira mai jos”.

O Românie tare, dar numai spre Est

Primul impediment major în retragerea „frontierei nedrepte și absurde impuse la Viena” era reprezentat în opinia ministrului plenipotențiar român la Berlin de prestigiul celui de Al III-lea Reich și al autorilor/semnatarilor deciziei din 30 august 1940. Raoul Bossy presupunea în mod corect că Adolf Hitler și Joachim von Ribbentrop de partea germană, respectiv Benito Mussolini și Galeazzo Ciano de partea italiană nu ar fi fost dispuși să stabilească o nouă linie de frontieră și „a-și da singuri un blam”, recunoscând implicit faptul că „au greșit când l-au stabilit pe cel dintâi”. Diplomații germani din Auswärtiges Amt refuzau sistematic orice discuție ori critică referitoare la arbitrajul de la Viena din 30 august 1940, astfel că Raoul Bossy considera că – ținând seama de atmosfera existentă în Ministerul de Externe german – maximum ce putea fi obținut de România erau „unele schimburi mărunte de teritorii sau populații”.

Raoul Bossy cu soția

Banatul de Vest și Timoc. Nu s-a admis retrimiteră în Ucraina și Polonia a coloniștilor aduși de bolșevici în Basarabia. Iar noi ne dăm toată armata, tot petrolul, toată bogăția țării. Și nici nu observ cea mai mică indicație că ni se va face dreptate, după război, în chestia granițelor.” Vicepreședintele Consiliului de Miniștri a fost nevoit să admită justetea opiniilor formulate de Raoul Bossy, dar „tot speră că față de sacrificiile noastre se va ține seama de aspirațiile noastre.”

Decepția resimțită de Raoul Bossy s-a accentuat în urma numeroaselor discuții contradictorii, unele chiar extrem de tensionate, avute cu diplomații de rang înalt din cadrul Auswärtiges Amt în privința raporturilor româno-maghiare și a problemei Transilvaniei. Cea mai tensionată convorbire a avut loc la 4 septembrie 1942 cu secretarul de Stat din cadrul Ministerului de Externe german, baronul Ernst von Weizsäcker. Discuția,

ce a plecat de la solicitarea înaintată de Raoul Bossy în numele Guvernului român cu privire la acordarea de către Reich populației române din Banatul de Vest și Timoc a unui statut similar cu cel de care beneficia minoritatea germană în România, s-a tensionat brusc în momentul în care Ernst von Weizsäcker a reproșat interlocutorului său propaganda antimaghiară promovată de Legația română din Berlin, prin răspândirea unor broșuri antimaghiare în cadrul expozițiilor românești din Reich. Diplomatul german a reclamat faptul că propaganda antimaghiară era promovată în continuare în pofida repetatelor demersuri întreprinse de Auswärtiges Amt, acuzând totodată comportamentul „neloial” în această chestiune al Legației române și în special al atașatului cultural Vasile Tulescu.

Raoul Bossy a respins inițial pe un ton calm reproșurile formulate de Ernst von Weizsäcker, arătând că broșura reclamată fusese înlocuită cu

un prospect. Dat fiind faptul că diplomatul german a insistat, criticând conținutul „antimaghiar” al prospectului – ce conținea fraze precum „Transilvania este leagănul poporului român” ori „Românii luptă pentru restabilirea hotarelor lor firești” –, a urmat un schimb acid de replici cu ministrul plenipotențiar român la Berlin. Discuția a revenit la un ton normal abia în momentul în care Raoul Bossy a reproșat la rândul lui interlocutorului faptul că, în timp ce comunicatele militare germane evidențiau zilnic eroismul militarilor români pe Frontul de Est și „contribuția lor hotărâtoare la victoria comună”, Ministerul de Externe german găsea de cuviință să adreseze un protest ministrului plenipotențiar român la Berlin, formulat pe un ton inacceptabil, într-o chestiune secundară ce putea fi soluționată de funcționarii cu grad inferior din Legația română, respectiv Auswärtiges Amt. Iritat peste măsură de conținutul, forma și mai ales tonul protestului formulat de Ernst von Weizsäcker, Raoul Bossy l-a caracterizat pe acesta din urmă în termeni duri: „bătrân ramolit” și „prost crescut”. „Sunt indignat de sentimentele de la Auswärtiges Amt față de noi. Cum eu am cerut să-l văd pe Weizsäcker, iar nu el m-a convocat, desigur că «ieșirea» lui nu e din ordin, ci dintr-o pornire personală. Cu atât mai simptomatică îmi pare această «țâșnire» maghiarofilă. Să ne mai facem iluzii?”.

(Continuare în p. 61)

Raoul Bossy releva exemplul unui studiu ce fusese publicat recent în Germania despre Columna lui Traian, în care autorii explicau cu argumente „științifice” faptul că îmbrăcămintea locuitorilor din Dacia reprezentați pe Columnă indica în mod limpede originea lor gotică, și nu tracică! Elementele enumerate anterior i-au întărit lui Raoul Bossy convingerea că „este vorba de o teză oficială, a cărei realizare urmează a se face la ceasul nimerit”. Ministrul plenipotențiar român la Berlin considera că în aplicarea acestui plan conducerea celui de Al III-lea Reich miza pe o rezistență minimă din partea României și Ungariei, întrucât ambele state preferau în ultimă instanță o „Transilvanie independentă anexiunii integrale a ținutului de către națiunea inamică”. Independența Transilvaniei însemna în opinia sa administrarea acestui teritoriu de sași și o etapă spre unirea cu Reichul, iar un prim pas în această direcție ar fi fost probabil ocuparea Transilvaniei de trupe germane, sub pretextul nevoii imperioase de a se pune capăt conflictului româno-maghiar.

Ministrul plenipotențiar român la Berlin nu excludea la acea dată posibilitatea ca această ultimă variantă „de conciliere” să fie prevăzută în cadrul recomandărilor comisiei de anchetă Hencke – Roggeri, ce urma să fie în curând înaintate Guvernelor de la Budapesta și București. Raoul Bossy era conștient de faptul că raportul său constituia în esență o radiografie

Ernst von Weizsäcker

critică – chiar dacă într-o formă voalată – și foarte bine argumentată la adresa politicii progermane a regimului patronat de mareșalul Ion Antonescu, ce spulbera practic iluziile cercurilor decizionale din București – în măsura în care ele mai existau – cu privire la posibilitatea redobândirii Transilvaniei de Nord cu ajutorul celui de Al III-lea Reich, ce constituise până la acea dată unul dintre pilonii fundamentali ai politicii externe antonesciene. „Oricât de dureroase sunt constatările de mai sus – afirma Raoul Bossy în finalul raportului său adresat vicepreședintelui Consiliului de Miniștri Mihai Antonescu –, avem datoria a vi le împărtăși, pentru ca să le puteți confrunta cu celelalte informațiuni ce le posedați direct, evitându-se astfel să fim surprinși de evenimente și puși în fața unor fapte împlinite”.

Ieșirea lui Ernst von Weizsäcker

Misiunea lui Raoul Bossy în calitate de trimis extraordinar și ministru plenipotențiar al României la Berlin a încetat, la cererea sa, la 15 iunie 1943. Printre motivele care l-au determinat să solicite în repetate rânduri rechemarea atât vicepreședintelui Consiliului de Miniștri Mihai Antonescu, cât și mareșalului Ion Antonescu, enumerăm situația sa familială (primii trei copii ai familiei Bossy studiau în Elveția, iar soția era însărcinată la acea dată cu al patrulea copil, născut la 24 iulie 1943), decepțiile trăite la Berlin, dezacordul cu privire la politica promovată de regimul antonescian și, nu în ultimul rând, neînțelegerile cu ministrul de Externe Mihai Antonescu.

În cadrul unei convorbiri confidențiale avute cu acesta din urmă la 8 august 1942, Raoul Bossy și-a expus deschis dezamăgirea cu privire la rezultatele activității sale diplomatice la Berlin, îndeosebi în privința revizuirii frontierei trasate de Puterile Axei la Viena în 30 august 1940. „Vorbesc de decepțiile mele la Berlin – relate în jurnalul său discuția avută cu Mihai Antonescu –, unde nu ni se acordă nimic din ceea ce cerem pe când noi dăm totul. Nu s-a reacționat față de persecuțiile ungurești contra românilor din Transilvania de Nord. Nu s-a recunoscut niciun drept românilor din

Garnitura de tren, cu compartimente de patru locuri, era nouă, bine întreținută, avea atașat un vagon restaurant și un personal amabil și atent. Nu mi-am putut niciodată imagina că într-un tren, călătoria, chiar de peste o săptămână, poate fi atât de plăcută și interesantă. Nu m-am plictisit nicio clipă. Peisajele siberiene m-au încântat. În gări coboram și ne delectam cu produsele locale, de pildă, cu peștele afumat omuli din Baikal, trimiteam câte o carte poștală celor dragi. Localnicii erau amabili și mereu zâmbitori. Baikalul, cu horbota formată de valurile înghețate instantaneu, oferea un peisaj încântător și unic. Călătorii erau din categoria rușilor bonomi și cu bun simț. Ne deranja

doar fumul de țigară extrem de puternic și folosirea exagerată a parfumurilor concentrate. La restaurant prețurile erau convenabile (ne puteam permite până și icre negre), iar preparatele gustoase și destul de variate.

Pentru grupul nostru a venit momentul să ne cunoaștem, să punem bazele unei prietenii și colaborări de o viață. Ne-am acomodat foarte repede unii cu alții și descoperim multe elemente comune ale copilăriei noastre, în viețile noastre de școlari, în planurile noastre de viitor. Am împărtășit emoțiile noilor condiții de viață departe de cuibul familiilor cu care fusesem obișnuiți și ne-am încurajat reciproc.

Trenul trecea prin localități vestite ale Siberiei, peste râuri, fluvii și pe lângă munți faimoși. În ultima noapte, după ce întunericul s-a lăsat

Primii cinci studenți chinezi veniți la studii în România, aici alături de fiicele lui Gh. Gheorghiu-Dej: Lica Gheorghiu, Guo Junqing și Tanți Gheorghiu (așezate); în rândul al doilea: Lu Jixin, Qiu Zuti, un student din India, Zhao Shengzhen și Li Xiling (Mulțumesc domnului profesor dr. Ding Chao pentru amabilitatea de a ne pune la dispoziție această fotografie)

încet peste peisajul de iarnă și transsiberianul alerga spre granița Chinei, nu am mai putut dormi. Așteptam întâlnirea cu China, cu oamenii ei.

În zorii zilei, am coborât din tren în localitatea de graniță a Chinei Manzhouli. Peisajul de iarnă îmi amintea de cel de la poalele Făgărașului, doar termometrele arătau -30° . Spre grupul nostru se îndreptau, făcându-ne semnne prietenești, persoane ce purtau măști de tifon și căciuli grele de blană. Le vedeam doar ochii strălucind de bucurie. Am grăbit pasul spre ele și m-am gândit: iată primii reprezentanți ai unei jumătăți de miliard de chinezi în mijlocul cărora voi trăi în următorii ani. Erau lucrătorii Ministerului de Externe al Republicii Populare Chine-

ze, detașați la Oficiul de primire a oaspeților străini, în fruntea căruia se afla domnișoara Zhang Lian, pe care o voi reîntâlni peste 30 de ani în fruntea Direcției Asia a Ministerului de Externe. Fața ei rotundă și îmbujorată, gesturile domoale, felul cum ne îndemna, cu bunătate, să mâncăm îmi aminteau mereu de rudele mele din satele transilvănenne. Ochilor ei atenți nu le scăpa niciun amănunt, se îngrijea de toate și rezolva toate problemele cu eficiență, fără vorbărie multă. De pildă, nu i-a scăpat faptul că noi,

fetele din grupul nostru, purtam niște pardesic-lodene ușoare, pantofi decupați și bluzițe de vară, total inadecvate gerului și frigului din Beijing. În ciuda barierelor lingvistice, am simțit cum se stabileau contactele umane între mine și domnișoara Zhang Lian și ceilalți lucrători ai Oficiului. Am petrecut

Studenții români, bulgari și unguri la cursurile doamnei profesoare Deng Yi (primăvara anului 1951)

ACUM 70 DE ANI PRIMUL GRUP DE STUDENȚI PLECA ÎN CHINA

ANNA-EVA BUDURA

Prima fotografie făcută, la 26 decembrie 1950, de grupul de studenți români la Beijing; de la stânga la dreapta, așezați: Anna Budura, translatorea Feng Yiluo, doamna profesoară Du Rong, Maria Comănescu; în picioare: Leonin Vasilescu, Toni Radian, Romulus Ioan Budura

Toamna anului 1950 s-a impus poate mai devreme decât ne-am fi dorit. Cantonamentul 303 s-a golit de studenți. Unii și-au ocupat locurile în amfiteatrele universităților din țară, iar alții, puțini la număr, așteptau să li se anunțe data plecării în U.R.S.S. și alte țări din Europa și Asia. Grupul de cinci studenți – Romulus Ioan Budura, Maria Comănescu, Toni Radian, Szasz Anna Eva și Leonin Vasilescu – era pregătit ca la 15 noiembrie să urce în trenul spre îndepărtata Chină. A fost primul grup de studenți din România care urma să învețe limba chineză, să-și însușească elementele fundamentale ale marii civilizații antice create de poporul huaxia. Grupul va trăi în acea țară îndepărtată timp de șase ani, după care va pune bazele sinologiei în țara lor.

In seara de 15 noiembrie peronul unde a fost tras trenul internațional cu destinația Moscova era aglomerat. Aici se aflau părinți emoționați, prieteni veseli sau triști, primul grup de studenți chinezi sosiți în România, diplomați ai Ambasadei Republicii Populare Chineze și viitorii călători. Se dădeau și se ascultau ultimele sfaturi, recomandări, rugăminți, se ștergeau, pe furis, lacrimi. Ultimii călători au fost invitați să urce în tren și garnitura, cu un fluierat vesel, a luat viteză. În compartimente s-a lăsat tăcere. Pe mulți i-a cuprins somnul, alții copleșiți de emoții așteptau dimineața. Am trecut de Iași, am ajuns la Ungheni, unde ne-am urcat într-o garnitură rusească din timpul țarilor, adecvată ecartamentului mai larg al Rusiei. Ajunși la Kiev, am avut o surpriză. Aici ne-a așteptat o garnitură modernă, fabricată în Germania, în cadrul despăgubirilor de război. Am călătorit domnește în vagoane cu paturi, cu însoțitori atenți care ne serveau, la cerere, vestitul ceai rusesc.

Cele două zile au trecut repede și iată-ne

într-o seară la Gara Kievskaia din Moscova. Grupul nostru a fost așteptat de un diplomat român de la Ambasada Românică, domnul Florescu, dar și de reprezentantul Uniunii studenților români bursieri din U.R.S.S., Ion Iliescu. Ne-am simțit onorați. Am fost cazați la vestitul Hotel „Metropol” din apropierea Teatrului Marc. Am luat masa de seară în marea sală în care cu câteva zile în urmă Stalin îi oferise un dincu protocolar președintelui Mao Zedong, aflat în vizită oficială în U.R.S.S. În următoarele zile am vizitat Moscova și ne-am bucurat să vedem locurile despre care învățasem în popularul manual de limba rusă al doamnei Patapova. În ciuda iernii deja prezente, ne-am delectat cu faimoasa înghețată moscovită.

A treia zi seara, în Gara Iaroslavskaja, am urcat în trenul care urma să ne ducă la destinația noastră, Beijing. Ne aștepta o călătorie de o săptămână cu vestitul transsiberian, apoi de la granița Chinei, de la Manzhouli, până în capitala Chinei.

ce efort făcuse Guvernul chinez ca să pregătească condițiile pentru primirea studenților străini în situația precarității sistemului de învățământ al Chinei în acel moment.

Cu ocazia centenarului Universității Qinghua, în anul 2011 (*Magazin istoric*, nr. 10/2011), au fost publicate volumele aniversare consacrate istoriei „Clasei speciale de limba chineză pentru studenții sosiți în schimb în China din Europa Răsăriteană”. Din aceste volume am aflat că la mijlocul lunii ianuarie 1950, reprezentanții diplomați ai Guvernelor Cehoslovaciei și Poloniei din Beijing au propus Guvernului chinez să se efectueze schimburi de studenți în vederea asigurării comunicării directe între aceste țări și China. La 25 iunie, premierul Zhou Enlai a prezidat o ședință specială în care s-a dezbătut această propunere și s-a aprobat formarea unei secții speciale din membri ai Comitetului de Cultură și Învățământ al Consiliului de Stat, Ministerului de Externe și Ministerului Învățământului, care să elaboreze un plan pe care să-l prezinte reprezentanților acestor țări. Concomitent, premierul chinez a adresat o propunere similară Guvernelor României, Bulgariei și Ungariei, ca să se efectueze un schimb de câte cinci studenți. În iulie 1950, Ministerul Învățământului din China a însărcinat Universitatea Qinghua să facă pregătirile ce se impuneau pentru primirea primilor studenți din țările Europei Răsăritene, devenind astfel „prima unitate specializată în predarea limbii chineze străinilor din istoria Chinei”, unde s-au pus bazele unei noi discipline: predarea limbii chineze străinilor.

Răspunsul din partea Guvernului Românici, semnat de Gheorghe Gheorghiu-Dej,

26 noiembrie 1950, la Manzhouli:
Romulus Ioan Budura (primul din stânga),
Leonin Vasilescu (al doilea din dreapta)
și cu doamna Zhang Lian
(prima din dreapta), reprezentanta în Manzhouli a
Ministerului Afacerilor Externe al Republicii
Populare Chineze

a fost prompt și s-a și trecut la selectarea candidaților. Astfel, în luna septembrie a sosit grupul de cinci studenți chinezi în România, format din Li Xiling, Guo Junqing, Zhao Shengzhen, Lu Jixin și Qiu Zuti, și a fost primit cu mare bucurie în Cantonamentul 303. Iar la 15 noiembrie 1950 a plecat grupul nostru spre China, care a sosit acolo peste două săptămâni.

Filmul primelor zile petrecute la

Beijing s-a imprimat puternic în mintea și inima mea: primirea la gara din Beijing, fermecătorul complex architectural în stil tradițional al Universității Beijing din vecinătatea Palatului Imperial, unde am fost cazați imediat după sosire (ulterior am aflat că acolo se afla reședința rectorului Universității Beijing, Cai Yuanpei, intelectual de seamă al Chinei din secolul al XX-lea), capodoperele artistice ale Chinei din Muzeul Palatului Imperial, farmecul unic al unor vestigii istorice, atmosfera caldă de la întâlnirile cu tineretul chinez, hainele călduroase și plăpumele pufoase potrivite iernilor din Beijing care ne-au fost pregătite, felurile de mâncare cu grijă selecționate pentru a se potrivi gustului nostru, toate ne-au făcut să ne simțim înconjurați de prieteni grijulii; așteptam cu nerăbdare întâlnirea cu profesorii noștri.

La 4 decembrie 1950, într-o zi cenușie de iarnă, am ajuns la Qing Hua Yuan (Grădina Florilor Albastre), la prima poartă prin care am pătruns în lumea huaxia – chineză, la Alma Mater, unde ne vor fi îndreptați pașii spre însușirea limbii chineze. Aici am fost așteptați de profesori, cu mare grijă selectați dintre puținii specialiști de care dispunea atunci China, filologi de seamă: doamna Deng Yi, discipola profesorului

Iulie 1952, în fața Aulei Universității Qinghua,
în ziua absolvirii
cursului special de limba chineză
de primul grup de studenți străini
din țările Europei de Est
(în ordinea sosirii: România, Bulgaria,
Ungaria, Polonia, Cehoslovacia)

două zile în localitate, am vizitat monumente ce aminteau de războiul contra japonezilor și războiul de eliberare. Ne-am luat rămas bun de la primii noștri prieteni chinezi, cu dorința sinceră de a-i mai vedea.

Am urcat în garnitura căilor ferate chineze cu gândul că vom fi în curând la destinația noastră. Aici nu am putut să nu sesizăm atmosfera specifică vecinătății focalului de război din Coreea, dar și tensiunea care domnea în China după doar un an de la proclamarea Republicii Populare Chineze. Ne-am dat seama că avem „îngeri păzitori” și i-am acceptat. Dintre călători ne-am apropiat de tinerii coreeni întorși din U.R.S.S. ca să lupte pentru patria lor. și azi mai păstrez rândurile emoționante scrise, într-un carnețel primit de la însoțitorul vagonului, de acești tineri: „Nu voi uita, niciodată, zilele pline de prietenie și veselie pe care le-am petrecut cu voi în tren. și, mai ales, nu voi uita expresia solidarității voastre față de lupta eroică a poporului nostru”, scria Kim Hiang Sik. „În tine am găsit simbolul solidarității femeilor iubitoare de pace din întreaga lume față de poporul meu... Îți doresc să studiezi cu toată sârguința la Beijing, iar întoarsă în patrie, să devii o strălucită militanță a țării tale”, scria Cio Ok Mi.

În întunericul nopții trenul se grăbea să ajungă la destinație și grupul nostru aștepta momentul istoric al sosirii la Beijing. Zorile nu se iviseră când am fost înștiințați că ne apropiem de Gara de Est de lângă Poarta din Față a zidului Capitalei chineze. Garnitura rula încet

de-a lungul peronului și s-a oprit în dreptul unui grup entuziast de tineri, care ovaționa și flutura stegulețe multicolore. „Pe voi vă așteaptă”, ne-a șoptit un călător avizat.

Am fost cuprinsă de mari emoții. Am înțeles că se marchează un moment istoric: suntem primul grup de studenți bursieri din țările Europei Răsăritene sosiți în China, conform înțelegerii dintre cele două țări, ca să ne însușim limba chineză și să ne familiarizăm cu civilizația huaxia; vom fi primii români cunoscători ai limbii chineze. Am fost întâmpinați de șeful Serviciului studenți străini din cadrul Ministerului Învățământului, Huang Xinmin, de adjunctul Secției studenți a Comitetului Central al Uniunii Tineretului Comunist, Yang Cheng, de președintele Federației Naționale a Studenților, Xie Pangding, de consilierul Ambasadei Române, Pavel Silard și secretarul Ambasadei Române, Mihai Munteanu.

Am fost conduși cu mare entuziasm până la ieșirea din gară și ne-am urcat într-un autobuz. Ne-a întâmpinat un oraș învăluit în ceață, fără multă circulație, cu lungi ziduri cenușii.

Atunci nu cunoșteam încă motivele istorice pentru care această vestită capitală a Chinei lăsa impresia unei mari tristeți. Nu îmi era încă cunoscut faptul că aceasta, după căderea dinastiei Qing în 1911, suferise sub ocupația japoneză. Urmările acestui trecut nu au putut fi lichidate în scurtul timp ce se scursese de la proclamarea Republicii Populare Chineze, la 1 octombrie 1949, când s-a marcat încheierea unui secol de umilință și de tulburări sociale în istoria Chinei și s-a început o nouă eră de dezvoltare socială și de independență. Nu știam

În fața Bibliotecii Universității Qinghua
(de la stânga la dreapta):

Toni Radian, doamna profesoară Deng Yi,
Milca Kitova (din Bulgaria),
doamna profesoară Du Rong, Anna Budura;
în față: Feng Yiluo și Maria Comănescu

Adunare festivă organizată cu ocazia
zilei Republicii Populare Române, la 30 Decembrie 1950

**A fost odată
ca niciodată**

LILIECHI ÎN LEGENDĂ ȘI SIMBOLISTICĂ

Dr. GEORGETA ROȘU

Între viețuitoarele care alcătuiesc fauna țării noastre se numără și liliacul, animal mamifer insectivor crepuscular și nocturn, care comunică prin intermediul ultrasunetelor pe care oamenii nu le pot percepe. Este un animal-pasăre, aripile sale fiind de fapt „mâini“, care au apărut prin unirea degetelor printr-o membrană foarte delicată. Este asociat adesea cu personaje negative nocturne, precum Dracula, dar și cu eroul benzilor desenate și filmelor americane Batman.

Liliacul trăiește la întuneric, în peșteri, sub poduri, în turlile bisericilor sau în case părăsite. Acest animal straniu, pentru că e activ numai noaptea, dar și din cauza înfățișării sale, fiind unicul mamifer zburător, și-a găsit un loc important în mitologia popoarelor. Miturile despre liliac există din cele mai vechi timpuri. Egiptenii credeau că liliacul putea vindeca suferințele ochilor, durerile de dinți și chiar calviția. Era considerat un animal apotropaic. Agățat deasupra ușii sau a porții, putea împiedica pătrunderea forțelor răului și a Diavolului în gospodărie sau în casă. La indienii din Lumea Nouă liliacul reprezenta un spirit șarlatan, iar la chinezi simboliza longevitatea, fericirea, bogăția, serenitatea, virtutea. Pentru a se bucura de o viață lungă și prosperă, mamele coseau pe bonetele copiilor nasturi sub formă de liliac. La fel este cunoscut liliacul și în cultura polonezilor și a macedonenilor. Culturile vestice îl asimilează însă cu tenebrele, cu întunericul, cu lucrurile ascunse, de nepătruns.

Potrivit legii mozaice liliacul este un animal impur, simbolul idolatriei sau al fricii. În mito-

logia românească se vorbește despre originile sale obscure – un șobolan care a pătruns în biserică și a mâncat anafura –, dar este considerat și un simbol al răului, care a înfăptuit astfel o lucrare a Diavolului. Numeroase legende românești îl au ca personaj central. În imaginarul popular Liliac, fiul lui Pană Împărat, ar fi pornit la drum să-și cunoască împărăția. Așa a ajuns

*Camazotz,
zeul liliac
din cultura
mayașilor*

Zhao Yuanren de la Universitatea Harvard, întemeietorul noii discipline, doamna Wang Huan, cu o experiență de trei ani de predare a limbii chineze la Universitatea Cambridge din Anglia, doamna Du Rong, cu experiență didactică la Universitatea Yanjing-Harvard din Beijing. Pentru sprijinirea lor au fost selectați, după criterii foarte stricte de cunoaștere a limbilor străine și de dicție a limbii chineze standard, un grup de asistenți: Fu Weici, Xiong Yi, Zhang Wei, Zhong Qin, Jiao Hongyong, Feng Yiluo.

Azi îmi aduc aminte cu admirație de efortul și determinarea depuse de profesorii noștri de a preda primele noțiuni ale limbii chineze, prin intermediul limbii ruse, unui grup eterogen de studenți cu limba maternă provenind din familia limbilor latine, slave și fino-ugrică și să apreciez rezultatele obținute în doar trei semestre, pentru a-i pregăti să se încadreze în programul cursurilor universitare. Îmi voi aminti mereu cu mare recunoștință, cu admirație și dragoste profundă de întreaga echipă condusă de doamna Deng Yi,

de dăruirea lor neobosită cu care ne-au introdus cu exigență maximă în tainele unei limbi unice și ne-au pus în mână cheia înțelegerii și aprecierii acestora. Sunt mulțumită că grupul nostru nu a dezamăgit așteptările și cerințele profesorilor noștri și unul dintre noi, Romulus Ioan Budura, s-a afirmat cu rezultate de excepție în fruntea întregului grup de studenți străini, oferind dascălilor noștri satisfacția unei munci depuse cu mare dăruire.

În iulie 1952, am încheiat prima etapă a studiilor în China. În toamna aceluiași an urma să trec la Universitatea Beijing și să continui studiile la Facultatea de Istorie, pentru a obține cunoștințe de bază despre istoria și cultura chineză, să-mi perfecționez și completez cunoștințele de limba chineză (cele peste 2.000 de ideograme constituiau doar minimul pentru studiile universitare), astfel încât, după absolvire, să pot răspunde cerințelor viitorului meu loc de muncă. Au urmat patru ani de studiu susținut, apoi șase decenii de activitate și studiu permanent. ■

RELATIILE ROMÂNNO-UNGARE ÎN RAPOARTELE LUI RAOUL BOSSY

(Urmare din p. 56)

Un oftat de ușurare

Baronul Ernst von Weizsäcker a fost și el surprins de vehemența diplomatului român. „Până în prezent nu am avut niciodată dificultăți cu ministrul plenipotențiar român Bossy – nota diplomatul german în nota întocmită asupra întrevederii – și nu am observat niciodată la el o asemenea chițibușărie. Prin manevra sa teatrală de eschivare de astăzi, el a urmărit doar să se dezvinovățească de atitudinea necooperantă a Legației sale, continuă și repetată, ce a început încă din luna ianuarie a acestui an.” Mai mult, Ernst von Weizsäcker era de părere că „în această chestiune Legația română are conștiința încărcată. Spiritul

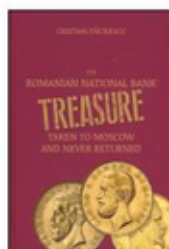
călăuzitor este atașatul cultural Tulescu. Se pare că ministrul plenipotențiar [Bossy – n.n.] nu îi face față lui Tulescu și se străduiește să acopere, cât de bine poate, abuzul de încredere al acestui domn Tulescu”.

În octombrie 1942, Raoul Bossy a primit instrucțiuni de la Mihai Antonescu să aducă la cunoștința Auswärtiges Amt protestul Guvernului român față de măsura comandamentelor germane de pe Frontul de Est de a reduce cu 40% rațiile de hrană ale militarilor români, ceea ce ar fi însemnat o crasă diferențiere în raport cu unitățile germane. În urma demersului întreprins atât de Raoul Bossy pe lângă Ministerul de Externe german, cât și de atașatul militar – colonelul Ion Gheorghe – pe lângă

Marcel Cartier General german, a reieșit că informația era falsă. Ulterior, pentru a se disculpa în fața conducerii Reichului pentru această inițiativă pripită, Mihai Antonescu a comunicat la Berlin, prin intermediul Legației germane din București, că informația referitoare la reducerea rațiilor militarilor români provenise de la ministrul plenipotențiar al României la Berlin. Indignat de acest neadevăr, Raoul Bossy a cerut explicații vicepreședintelui Consiliului de Miniștri, solicitând totodată rechemarea sa. A urmat un schimb dezagreabil de telegrame între cei doi, în urma căruia Mihai Antonescu a fost nevoit să bată în retragere.

Raoul Bossy părăsea Berlinul cu un oftat de ușurare, la 7 iulie 1943. ■

PENTRU BIBLIOTECA DUMNEAVOASTRĂ

● **Cristian Păunescu – THE ROMANIAN NATIONAL BANK TREASURE TAKEN TO MOSCOW AND NEVER RETURNED – WITH A SELECTION OF DOCUMENTS** – (foreword **academician Mugur Isărescu**)
Editura Oscar Print, București, 2020, 145 pp.

● **Vitalie Văratie – MISTERUL LEILOR**
Editura Oscar Print, București, 2020, 358 pp.

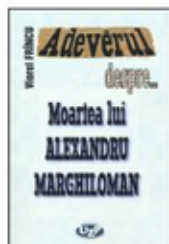
● **ROMÂNIA ÎN TIMPUL PRIMULUI RĂZBOI MONDIAL. MĂRTURII CONTEMPORANE** (Comisia Română de Istorie a Relațiilor Internaționale; ediție revizuită de **Dumitru Preda**)
Editura Militară, București, 2020, 359 pp.

● **Andrei Filotti – DE PESTE MĂRI ȘI ȚĂRI AMINTIRI DIN VIAȚA DIPLOMATICĂ DE ODINIOARĂ** (prefață de **Filip-Lucian Iorga**; postfață de **Mircea Filotti**)
Editura Corint Books, București, 2020, 603 pp.

● **SECURITATEA NOASTRĂ CEA DE TOATE ZILELE. FLORI BĂLĂNESCU ÎN DIALOG CU CRISTIAN TRONCOTĂ**
Editura Corint Books, București, 2020, 297 pp.

● **Viorel Frîncu – „ADEVERUL” DESPRE MOARTEA LUI ALEXANDRU MARGHILOMAN**
Editura UZP, București, 2020, 188 pp.

● **DOCUMENTE IDENTIFICATE ÎN ARHIVA DIPLOMATICĂ A MINISTERULUI DE EXTERNE AL ROMÂNIEI REFERITOARE LA FABRICAREA TIMBRELOR POȘTALE, FISCALE ȘI A HÂRȚILOR DE VALOARE LA PARIS ÎN SECOLUL AL XIX-LEA (VOL. 107, FOND FRANȚA). CONTRACTAREA TIPĂRII TIMBRELOR FISCALE ȘI A HÂRȚILOR DE VALOARE ÎNTRE ANII 1874 – 1875. VOLUMUL II** (Colecție de documente realizată sub îngrijirea ing. **Săvoiu Emanuel Alexandru**)
Editura Sătech, Craiova, 2010, 95 pp.

● **Augustin Mureșan, Laurențiu-Stefan Szemkovics – STEAGURI TRICOLORE DIN TIMPUL MĂRII UNIRI (1918)**
Editura Gutenberg Univers, Arad, 2020, 110 pp.

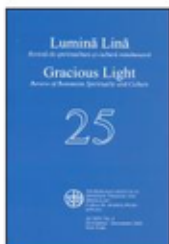
● **Thomas Gordon – DUȘMANI VECHI, AMENINȚĂRI NOI. ISTORIA SECRETĂ A MOSSAD-ULUI DIN 2000 PÂNĂ ÎN PREZENT** (traducere din limba engleză de **Gabriela Mitrovici**; prefață de **Cristian Troncotă**)
Editura Corint Books, București, 2020, 570 pp.

● **Ronen Bergman – RIDICĂ-TE ȘI UCIDE PRIMUL. ISTORIA SECRETĂ A ASASINATELOR PLANIFICATE ALE ISRAELULUI** (traducere din limba engleză de **Nicolae-Andrei Pogăciș**)
Editura RAO Distribuție, București, 2020, 843 pp.

● **ROMÂNIA EROICĂ** (Revistă editată de Asociația Națională Cultul Eroilor „Regina Maria”) Nr. 1 (60), anul XXIII – 2020, 64 pp.

● **LUMINĂ LINĂ** (Revistă de spiritualitate și cultură românească) Romanian Institute of Orthodox Theology and Spirituality, Capela Sf. Apostoli Petru și Pavel, An XXV, Nr. 4, octombrie – decembrie, 2020, New York, 165 pp.

Într-un sat în care locuia o zgripțuroaică. Deși fusese sfătuit de săteni să nu dea ochii cu ea, Liliac a intrat în peștera acesteia, unde avea să fie transformat în șoarece și dat motanului să fie mâncat. Reușește până la urmă să se refugieze în turla bisericii și scapă de motan. Într-una dintre zile pătrunde iar în ascunzătoarea zgripțuroaicei, îi încurcă părul și o sperie într-atât, încât aceasta iese în mijlocul satului, unde este prinsă de săteni și ucisă. De aceea se spune că noaptea trebuie să ne ferim de lilieci, pentru că ne-ar putea nimeri în păr, să ni-l încurce. Însă, îngropat sub pragul casei aduce noroc familiei care locuiește acolo. O aripă de liliac poate fi purtată de fetele de măritat, care-și caută ursita, pentru a găsi norocul în dragoste. Cele care voiau să afle care va fi alesul trebuia „să prindă un liliac și să-l pună într-o oală cu gura ferecată, pe care să o ducă peste nouă hotare și să o așeze peste un mușuroi de furnici. Când reveneau, peste nouă zile, ar fi trebuit să găsească la locul cu pricina o furcă și o greblă. Cu furca l-ar fi alungat pe feciorul nedorit, iar cu grebla l-ar fi apropiat pe cel pe care îl iubeau“ (H. Stahl, *Civilizația vechilor sate românești*, 1973).

Locuitorii din zona Sucevei cred că dacă un șoarece mănâncă anafură în ziua de Paști se transformă în liliac. Se credea că nu e bine ca un liliac să zboare sau să treacă pe sub ugerul unei vaci pentru că aceasta va pierde laptele sau va da lapte cu sânge (Suceava). În Iași și

Bucovina exista credința că dacă un liliac va rupe un fir de păr de pe capul cuiva, acel om va muri repede. Locuitorii satelor din Țara Chioarului și Suceava credeau că dacă un liliac lovește în fereastră de trei ori va prevesti moartea unuia dintre membrii familiei care trăiește în acea

Un liliac veghează intrarea într-o casă din China

casă. Dacă i se puna cuiva în mâncare pulbere de aripă de liliac, cu siguranță persoana respectivă și-ar fi pierdut mințile (Tecuci). Deși în imaginarul popular liliacul este la origini un animal malefic și este asociat și cu Diavolul pentru că ar fi fost făcut din balele lui, acesta are și trăsături benefice în practicile de magie albă.

În satul tradițional se credea că dacă somnambului sunt afumați cu fum din aripă de liliac se vor vindeca de această suferință (Suceava). Era socotit mare ghinion să vezi un liliac în timpul zilei, era de rău augur (Muntenia, Oltenia).

Pentru ca gospodarii să aibă noroc la animale și la roadele pământului trebuia să sacrifice un liliac, îngropându-l în fața casei, împreună cu câteva monete (Suceava). Se spunea că dacă la lăsarea nopții se văd mulți lilieci zburând era semn că va fi vreme bună, prielnică lucrărilor agricole (Botoșani). În sate din zona Suceava unele persoane se afumau cu fum din păr de liliac pentru a alunga „ceasul rău“, care ar fi putut să le pună în pericol. Se credea că dacă norocul peste acea persoană peste care va cădea un liliac (Muntenia) și că, dacă îți zboară un liliac prin casă, acea casă e bântuită de fantome și trebuie chemat preotul pentru sfeștanie.

Locuitorii de azi ai planetei asociază liliacului încă o conotație negativă; este simbolul unei boli care face ravagii fără frontiere. Acesta este considerat principalul vinovat de izbucnirea epidemiei cu virusul SARS-COV 2.

Înțelepciunea populară a păstrat doar câteva maxime despre liliac: După ce ajunge liliac, șoarecele se consideră Icar; și șoarecelul i-au crescut aripi, dar nu a ajuns decât liliac; și obscura cârtiță visează aripi pentru a se întrece cu liliacul; Nu mai umbla noaptea ca lilieci (i se spune cuiva care umblă prea mult noaptea). ■

Lilieci din gravura lui Francisco Goya, intitulată sugestiv *Somnul rațiunii naște monștri*

INSTITUTUL DE ISTORIA ARTEI „G. OPRESCU“

Casa Dissescu, sediul actual al Institutului...

... și primul său director

Decizia nr. 1.709 a Consiliului de Miniștri al Republicii Populare Române din data de 27 decembrie 1948 aproba Regulamentul General al Academiei R.P.R. prin care, alături de alte institute de cercetare, a fost înființat și Institutul de Istoria Artei.

Dr. ADRIAN-SILVAN IONESCU

De la data de 1 martie 1949 acest important institut de cercetări al Academiei Române a început să fie structurat și să funcționeze în aripa Kretzulescu a Palatului Regal – devenit Muzeul de Artă al R.P.R. În fruntea sa a fost așezat ilustrul profesor de istoria artei George Oprescu, personalitate marcantă a cercetării de specialitate care, pentru meritele sale recunoscute, fusese numit, încă din 1931 – la propunerea lui N. Iorga –, la Catedra de Istoria Artei de la Facultatea de Filosofie și Litere din București unde, în 1941, fusese înființat un Institut de Istoria Artei. Prin același regulament era stipulat ca în funcția de directori ai institutelor de cercetări să fie desemnați „membri titulari activi sau onorifici ai secțiunii căreia aparține institutul”, iar Oprescu avea această calitate, fiind ales membru corespondent din 1938 și titularizat în 1948. Oprescu a deținut, din anul 1948, și poziția de șef al Secției de artă universală a muzeului. Pentru meritele sale deosebite,

pentru opera de largă extindere și diversitate tematică, în 1961, la împlinirea vârstei de 80 de ani, directorul a fost distins cu Ordinul „Steaua Republicii Populare Române”, clasa I.

Cu vasta sa experiență în cercetare, ce acoperca arta populară, arta medievală și aceea a secolului al XIX-lea, care a căpătat prioritate în preocupările sale, profesorul Oprescu a creat mai multe grupuri de cercetare, selectându-și majoritatea cercetătorilor dintre foștii învățăcei și colaboratori. Institutul a avut încă de la fondare mai multe compartimente de cercetare, în funcție de specialități: artă medievală, artă modernă și contemporană – cu un sector de artă europeană, înființat în 1968 –, artă populară, muzică, teatru, la care, în 1966, s-a adăugat și cinematograful. Structura aceasta s-a păstrat, parțial, până astăzi: Arte vizuale și arhitectură – perioada medievală și premodernă, Arte vizuale și arhitectură modernă și contemporană, Artă muzicală postbizantină și modernă, Artele

ANDREA

5

1945. La ora 14.00 o escadrilă de cinci bombardiere Avenger a US Navy decolează de la baza aeronavală Fort Lauderdale (Florida), pentru un exercițiu de antrenament. Mișcarea ei, cunoscută ca „zborul 19”, este să lanseze torpile în apele din sudul peninsulei, în dreptul recifului Hen and Chicken. Pe drumul de întoarcere, piloții anunță perturbajii radioelectrice. Apoi contactul radio se pierde. Aparatele nu mai ajung niciodată la destinație. Un hidroavion plecat în căutarea lor dispare și el. US Navy face anchete asupra acestui fenomen straniu, primul dintr-o lungă serie, iar concluzia raportului este „cauze necunoscute”.

6

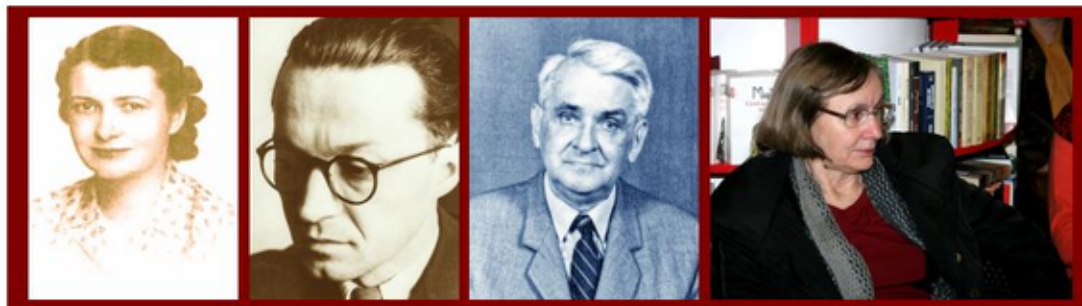
1956. La Melbourne, semifinala la polo pe apă care opune Ungaria U.R.S.S.-ului este pe sfârșite. Ungurii înving cu 4 la 0. Sovieticul Valentin Prokopov se apropie de ungurul Ervin Zador și îi aplică o puternică lovitură de cap. Fața lui Zador, de la sprâncana spartă, se umple de sânge. Ca un singur om, echipa maghiară se aruncă asupra lui Prokopov. Urmează insulte, busculade, pumni. Apa albastră a bazinului olimpic e pe alocuri roz. Arbitrul sună finalul meciului. De unde atâta descărcare de violență? Cu numai o lună în urmă tancurile sovietice puseseră capăt revoluției ungare pe străzile Budapestei. „Atunci n-am jucat numai pentru noi – va spune în 2008 Zadar –, ci și pentru frații noștri, pentru familiile noastre, aflate în suferință acasă. Trebuia neapărat să cucerim aurul și să-i pedepsim pe ruși”

15

1785. În această seară are loc în secret o căsătorie ilegitimă la locuința londoneză din Park Street a Mariei Fitzherbert, mireasa, cu prințul de Wales, viitorul rege George al IV-lea (1820 – 1830). Prințul de 23 de ani, cunoscut pentru aventurile amoroase pasagere, un neastâmpărat, un rebel, care își aduce la disperare tatăl, pe regele George al III-lea, este îndrăgostit acum, până peste urechi, de doamna, de două ori văduvă, cu șase ani mai mare decât el și, pe deasupra, romano-catolică, ceea ce face de neacceptat uniunea. Maria Fitzherbert este prea morală pentru viitorul monarh. Ea nu acceptă a-i fi amantă și, în general, este foarte lucidă. Știe că mariajul făcut public l-ar face pe prinț să iasă din succesiunea monarhică. Așa că se opune cât poate. Pleacă în Franța pentru un an, dar se întoarce de acolo, implorată de entourageul lui George, de la care află că tânărul plânge continuu și a încercat să se sinucidă. Într-un final, Maria cedeză. Dar fiecare la casa lui. Inevitabil, despre căsătoria lor începe să se vorbească la Curte. Ei doi o neagă, pretind că nu este decât un mizerabil zvon. Încet-încet însă flacăra amorului se stinge, prințul are noi aventuri și cuplul se separă.

20

1654. Fosta regină a Suediei, excentrica Christina, un veritabil băiețoi, unicul copil al regelui Gustav Adolf, intră călare în Roma, îmbrăcată ca o amazoană. Papa Alexandru al VII-lea îi acordă binecuvântarea, apoi suverana se instalează în palatul Farnese, unde se dedică deopotrivă luxului și desfrâului. Are 28 de ani și, cu numai câteva luni în urmă, în iunie, a convocat Stările generale la Uppsala și a declarat că abdică, în favoarea vărului ei, care devine regele Gustav al X-lea. „Sorții îmi vor îndrepta pașii de acum înainte”, este credința ei. Devine un fel de regină rătăcitoare, într-un etern exil voluntar. La Innsbruck renunță la protestantism, dar toată lumea îi știe lipsa de credință, de unde și comportamentul libertin. La Roma reputația îi devine atât de proastă, încât este obligată să-și reia peregrinările. În 1656 o găsim la Marsilia, privită curios de doamne care vor să o salute: „Ce le apucă pe toate proastele să se gudură pe lângă mine? Poate că semăn cu un bărbat?”, își spune în barbă, fosta suverană. La Roma, unde în 1658, va reveni, Christina își va petrece cea mai mare parte din ultimii 30 de ani de viață, înconjurându-se de artiști și de opere de artă și cultivându-și legenda de prințesa savantă.

Teodora Voinescu

Ion Frunzetti
(colecția
Florica Cruceru)

Remus Niculescu

Ioana Vlasiu

schimbat în Sectorul de artă bizantină și a Orientului creștin, dar, în 1973, a fost desființat odată cu reorganizarea Institutului.

Sectorul de istorie a muzicii a fost adăugat Institutului în 1952. În primii ani de activitate, cercetarea s-a axat aproape exclusiv pe creația lui George Enescu. Sectorul dedicat cercetării teatrului a fost, și el, foarte productiv, abordând teme fundamentale.

În 1966 a luat ființă sectorul de istorie a cinematografului, al cărui coordonator a fost Ion I. Cantacuzino. El s-a aflat în fruntea colectivului care a redactat două volume de referință pentru filmul românesc: în 1971 a fost publicată lucrarea *Contribuții la istoria cinematografului în România, 1896 – 1948*, iar în 1976 *Cinematograful românesc contemporan 1949 – 1975*.

Deoarece monografiile se editau mai greu și tipărirea lor necesita fonduri substanțiale și timp îndelungat, profesorul Oprescu a inițiat editarea unui periodic academic – *Studii și Cercetări de Istoria Artei* (abreviat SCIA) –, cu apariție bianuală în primii ani de existență. Primul tom a fost difuzat în 1954 și cuprindea toate specialitățile pe care le acopereau angajații în acel moment: artă populară, artă plastică (veche, modernă și contemporană), teatru și muzică. Din 1974 revista a devenit anuală. În 1967, din ea se desprinsese un volum rezervat artelor spectacolului (teatru, muzică, cinematograf). În 1964, a apărut o revistă de plastică editată în limbi străine, *Revue Roumaine*

d'Histoire de l'Art, ce și-a continuat apariția, fără întrerupere, până astăzi. În 2011 am solicitat conducerii Academiei Române amplificarea numărului de pagini al acestuia de la 95 la 150, ceea ce a fost aprobat.

Datorită statutului înalt pe care îl are Institutul de Istoria Artei „G. Oprescu” în lumea academică internațională, a fost invitat să facă parte din RIHA (International Association of Research Institutes in the History of Art), iar directorul sau secretarul științific a participat la câteva dintre întrunirile anuale ale acestui organism select

Din 2011, programul editorial al Institutului s-a amplificat. O contribuție de mare importanță ca instrument de lucru este *Dicționarul sculptorilor din România*. Marina Sabados a fost redactor responsabil al celui de-al cincilea volum al elegantei serii *Tezaurul Academiei Române*,

Academician Ionel Valentin Vlad, președintele Academiei Române, oferă însemnul Ordinului „Meritul Cultural”, în grad de Ofițer, lui Adrian-Silvan Ionescu, directorul Institutului de Istoria Artei „G. Oprescu” 19 decembrie 2014

spectacolului – teatru și film. Arta populară a dispărut, fiind mutată, în 1975, la Institutul de Cercetări Etnologice și Dialectologice. La fel și-a întrerupt existența, după șase ani de activitate (1974), și sectorul de artă europeană. În schema Institutului a figurat și continuă să figureze Biblioteca – posesoare a unui patrimoniu de câteva zeci de mii de volume, inclusiv valoroase piese bibliofile –, Arhiva, Fototeca-clisheoteca și laboratorul fotografic. Alte compartimente ale Institutului sunt: redacția revistelor ce le publicăm, contabilitate-administrativ și Casa memorială „G. Oprescu” din Câmpulung-Muscel.

Următoarea locație a institutului a fost în clădirea „Sora” de pe Calea Victoriei nr. 11. În 1967 a fost mutat într-un imobil integral al său, eleganta Casă Dissescu, tot de pe Calea Victoriei, nr. 196, unde se află și astăzi.

Primii 20 de ani de existență, Institutul a fost condus de acad. G. Oprescu (1949 – 1969), urmat de fostul său adjunct, Mircea Popescu (1970 – 1973) și apoi de unul dintre cei mai apropiați și activi colaboratori, Ion Frunzetti (1974 – 1975). Din 1975, printr-o decizie ministerială, institutele de cercetări ale Academiei R.S.R. au fost afiliate institutelor de învățământ superior de specialitate. Ca atare, toate instituțiile profilate pe creație plastică au fost unite sub conducerea rectorului Institutului de Arte Plastice „N. Grigorescu”, așa că atât Institutul de Istoria Artei cât și revista *Arta* s-au aflat sub diriguirea lui Gheorghe Achiței, Vasile Drăguț și, după moartea acestuia, a Ecaterinei Teodorescu.

Din 1990, când Institutul s-a întors în matca firească, la Academia Română, la conducerea lui s-au succedat, pe perioade foarte scurte, Magda Cârneci și Andrei Pleșu, având drept director adjunct pe Ioana Vlasiu care, în mai multe intervale, a gi-

rat funcția de director în absența titularului. Remus Niculescu, un alt vechi colaborator al lui Oprescu, a revenit de la pensie și a preluat directoratul în intervalul 1992 – 1998, secondat în funcția de director adjunct de Ioana Vlasiu și, ulterior, de Gheorghe Vida, care a rămas în aceeași poziție și sub noul directorat, între 1999 – 2011. Din 1 august 2011, din cauza numărului redus al personalului științific, funcția de director adjunct s-a transformat în cea de secretar științific.

Prin adresa Biroului Prezidiului Academiei Române nr. 763 din 17 februarie 1992, semnată acad. Nicolae Cajal, în calitate sa de vicepreședinte, a fost aprobată solicitarea Institutului de a purta onorantul nume al întemeietorului său, G. Oprescu.

De la fondare s-au scurs 70 de ani fructuoși, în care, cercetătorii Institutului au produs opere majore în literatura de specialitate. Profesorul Oprescu a coordonat două compendii de artă națională intitulate *Scurtă istorie a artelor plastice în R.P.R.* Pentru a răspunde imperativelor politice ale vremii, Oprescu a coordonat și un volum dedicat mișcării artistice din contemporaneitate, *Artele plastice în România după 23 August 1944*. O lucrare de mare anvergură, care a oferit un traiect de urmat pentru studiul artei vechi, a fost *Repertoriul monumentelor și obiectelor de artă din timpul lui Ștefan cel Mare*, coordonat de Mihai Berza.

Peste un deceniu au urmat alte două impozante tomuri rezervate exclusiv perioadei vechi, până în secolul al XVIII-lea, *Istoria artelor plastice în România*. Tot în 1970 debutează seria celor cinci volume *Pagini*

de veche artă românească, coordonate de Vasile Drăguț.

La Compartimentul Artă medievală a fost înființat, în 1968, Sectorul de istoria artei bizantine, așezat sub conducerea lui Sorin Ulea. Anul următor numele i s-a

Echipa Institutului, 20 iulie 1953 (colecția Dan Negru)

CULISELE UNEI DEMITERI

DORINA MIHALCEA

● Purtătorul unui nume care se citește la fel și într-o direcție și într-alta
● Un avocat ce inspira încredere ● „Socialismul meu a fost mai degrabă unul al inimii” ● „Independența materială = independență politică” ● „Dacă aș mai avea 20 de ani, aș alege să trăiesc în America” ● O manevră politică abilă de a prelua puterea sau... ● ... o tentativă de complot dejucată

La 13 decembrie 1940, mareșalul Pétain, noul președinte (din 16 iunie), avea să-l demită pe vicepreședintele Consiliului de Miniștri Pierre Laval. „Nu mai beneficiați de încrederea mea” – a declarat sec „Leul de la Verdun”, hotărând, cu câteva zile înainte de Crăciun, înlocuirea fostei sale mâini drepte cu avocatul Pierre-Étienne Flandin (1889 – 1958). Ceea ce părea însă o destul de simplă schimbare politică ascundea comploturi de culise cu rădăcini nebănuite de adânci în istoria Hexagonului.

Mareșalul Philippe Pétain și premierul Pierre Laval

A implicat, totodată, acele două personalități emblematică ale Regimului de la Vichy, acel stat marionetă dependent de Germania nazistă, una dintre cele mai triste experiențe din istoria Franței. De o parte se afla Philippe Pétain, bătrânul ofițer și a sa nouă deviză națională „Travail, famille, patrie” (Muncă, familie, patrie), gândită pentru a da aripi unei „revoluții” ce avea în centru o Franță rurală și catolică. De cealaltă parte,

Pierre Laval, un ambițios copil al Châteldonului, o micuță localitate de munte situată în inima Hexagonului.

În ciuda numeroaselor diferențe (de vârstă, de mediu de formare), destinul le-a jucat amândurora, peste ani, aceeași dureroasă festă: de la gloria din anii tinereții, ambii au ajuns să îndure eticheta de trădători de țară.

Pentru a descurca însă ițele crizei din iarna anului 1940, să lăsăm povestea să se depene...

Conform uncea dintre cele mai recente biografii, aparținând istoricului Renaud Meltz și intitulată chiar *Pierre Laval: un mystère français* (Pierre Laval: un mister francez, 2018), încă din primii ani de viață, ambiția l-a motivat, dându-i mereu aripi. Născut în familia lui Gilbert Laval, un mic întreprinzător local, totodată hangiu, vânzător de cai și măcelar, nu s-a sfiit fie să-și ajute părintele, pentru a câștiga bani de buzunar, fie, mai târziu, pen-

dedicat colecțiilor de artă donate celei dintâi instituții savante a țării.

Una dintre temele de cercetare foarte dragi celor care au fost implicați în ea a văzut lumina tiparului în 2017 și a fost laureată, în 2019, cu Premiul Academiei Române: *Artiștii români în străinătate (1830 – 1940); Călătoria, între formația academică și studiul liber*.

Instrumentele de lucru sunt deosebit de importante și lipsesc din istoriografia de specialitate românească. Institutul de Istoria Artei „G. Oprescu” și-a propus să elaboreze asemenea lucrări. A fost finisat, în 2019, un dicționar al pictorilor din secolul al XIX-lea, ce se află sub tipar, și a început lucrul la un dicționar al graficienilor din același veac.

I lucrare fundamentală, ce a debutat în 2016, este *Istoria Institutului de Istoria Artei „G. Oprescu”,* al cărui prim volum, ce acoperă cei 20 de ani de activitate după fondare (1949 – 1969), când director a fost acad. G. Oprescu, a fost terminat în luna iulie 2019. Pentru al doilea volum, ce va acoperi intervalul 1970 – 1989, s-a început cercetarea de arhivă.

Sunt în derulare câteva cercetări fundamentale ale celorlalte compartimente, în cadrul *Enciclopediei artelor în România*, precum aceea a Compartimentului Arte vizuale și arhitectură – perioada medievală și premodernă: „Repertoriul picturilor murale românești: Moldova, Țara Românească, Transilvania, secolele XIV – XVIII. Stil, canon și epigrafie în pictura din secolele XIV – XVIII de pe teritoriul României”; sau aceea a Compartimentului Artă muzicală postbizantină și modernă: „Catalogul

Brevetul și însemnul Ordinului „Meritul Cultural”, în grad de Ofițer, acordat Institutului de Istoria Artei „G. Oprescu” la împlinirea a 65 de ani de existență

descriptiv și analitic al manuscriselor muzicale în notație neumatică bizantină și postbizantină (psaltice) păstrate în colecțiile românești (1700 – 1848), etapa a II-a (Fondul grecesc din Biblioteca Academiei Române)”. La Compartimentul Artele spectacolului – Teatru și film

este în lucru tema „Critica teatrală românească în a doua jumătate a secolului XX”, ce va fi predată în decembrie 2023.

Specialiștii noștri au fost invitați să contribuie cu materiale la capitolele de cultură ale monumentalei lucrări în 11 volume *Istoria românilor*, editată de Academia Română, și la impozanta lucrare de sinteză, în două volume, *Artă din România din preistorie în contemporaneitate*, coordonată de academicienii Răzvan Theodorescu și Marius Porumb și apărută cu ocazia sărbătoririi Centenarului Unirii, în 2018,

Pentru rezultatele notabile ale cercetărilor, valorificate în volume de referință și cu valoare perenă în domeniu, Institutul de Istoria Artei „G. Oprescu”, prin Decretul Nr. 418/19 mai 2014 semnat de președintele României, Traian Băsescu, a fost distins cu Ordinul „Meritul Cultural” în grad de ofițer, categoria H „Cercetare științifică”, la împlinirea celor 65 de ani de rodnică activitate.

Să ne bucurăm împreună de vârsta ce, pentru instituție, bate la poarta senectuții, dar, prin personalul acesteia, întinerește mereu! ■

**Radio
România
București fm [98,3 FM]**

Cu președintele american Herbert Hoover...

„Nu am fost niciodată un socialist foarte ortodox – avea să noteze în celulă, în așteptarea sentinței procesului din 1945... Socialismul meu a fost mai degrabă unul al inimii, decât unul doctrinar... Eram mult mai mult interesat de oamenii din jur, de slujbele lor, de nenorocirile și de problemele lor decât de digresiunile marelui pontif german“.

De abia la alegerile locale din februarie – martie 1923 a decis să intre fără nicio afiliere politică în cursa pentru primăria Aubervilliers, o micuță localitate din imediata apropiere a Parisului. Și, cu o listă formată din foști socialiști și comuniști, a reușit să câștige.

Aubervilliers era o așezare semi-rurală, semi-muncitorească, tristă, duhnind a rafinării și abatoare. Laval va ridica, printre altele, o nouă poștă și o nouă școală, locuințe sociale, un centru medical destinat controlului gratuit al tinerelor mame, instituind, totodată, și un serviciu de distribuție de lapte sterilizat. Activul edil a rămas în funcție

până în 1944!

Și pe plan profesional, avocatul Laval a înregistrat succes după succes. Cu un ascuțit simț al afacerilor, moștenit cel mai probabil de la tată, și-a pus la bătaie economiile pentru a cumpăra acțiuni la o tipografie, la câteva zile de provincie și, mai apoi, la un post de radio, conștient fiind de importanța deținerii controlului unor asemenea unelte propagandistice.

Cu toate că de ani buni, alături de soție, Jeanne Claussat (fiica unui cunoscut socialist, cu care se împrietenise din tinerețe, 1888 – 1959), aleseseră să locuiască fie la Paris, fie în preajmă, sufletul îi rămăsese la Châteldon. Acolo avea să cumpere, în 1931, castelul-lemnă al zonei. În 1923, și-a investit o mare parte dintre economii pentru a deveni stăpânul unui domeniu în Normandia, unde, pe o suprafață de peste 100 ha, a ridicat o fermă de vaci, măgari și cai, în a cărei administrare s-a implicat adesea, punându-și la bătaie cunoștințele de științe naturale obținute în anii studenției.

Doi ani mai târziu avea să cumpere și eleganta vilă unde până atunci locuise cu chirie, situată într-o zonă selectă a Parisului.

„O independență materială asigu-

rată – avea să noteze în aceeași celulă, în 1945 –, chiar dacă nu este indispensabilă pentru un om de stat, îi conferă acestuia o mult mai mare independență politică“.

Pentru Fred Kupfermann, autorul unei alte biografii (apărută în 1976), Pierre Laval s-a dovedit de-a lungul vieții aproape indiferent la lucrurile ce nu țineau de unele dintre cele mai mari pasiuni ale sale: animalele și politica!

Și ultima i-a dat totul; dar i-a și adus sfârșitul în fața plutonului de execuție. Abilitatea dovedită, credința conform căreia orice se poate câștiga prin negociere l-au propulsat pe cele mai înalte poziții: de trei ori președinte al Consiliului de Miniștri, între 1925 și 1945; de 14 ori ministru în funcție, deținând, printre altele, portofolii importante la Justiție, Muncă sau Afaceri străine. „Anii '30 au fost cu adevărat unii frumoși“ – nota mai târziu, cu evidentă tristețe, fiica, Josée, în memorii.

Țara nu fusese încă lovită de criză, iar Laval era convins că „economia noastră va rămâne una sănătoasă, dacă ne bazăm pe munca și pe resursele

... și cu fiica sa

tru a-și acoperi costul studiilor universitare (de științe Naturale și apoi de Drept), să se angajeze pedagog la diverse licee din regiunea Lyonului.

Spirit jovial, deschis, atent la cei din jur, cu o vorbă directă și nu de puține ori ascutită, Pierre Laval a reușit să se transforme, odată cu trecerea anilor, într-o personalitate complexă, unul dintre cei mai importanți jucători politici din vremurile complicate de dinaintea celui de Al Doilea Război Mondial. Determinante au fost, pe lângă ambiție, inteligența și capacitatea de a-și crea conexiuni și relații în aproape toate mediile sociale. O glumă care circula în epocă spunea că Laval ar fi fost atât de iubit de soartă, încât aceasta i-ar fi dat un nume care, indiferent cum îl citești, tot același rămâne (ceea ce în lingvistică se numește palindrom)!

Intrigă în special astăzi schimbarea radicală de macaz – de la socialistul convins, ce afișa peste tot, în primii ani ai veacului XX, o cravată de un roșu înflăcărat, la adeptul național-socialismului promovat de Al Treilea Reich.

Și-a început cariera de avocat pledând cauzele celor săraci

Napoleon al II-lea și o imagine de la ceremonia de reînținare la Domul Invalizilor

și aflându-se mereu în siajul Confederației

Generale a Muncii, una dintre cele mai cunoscute organizații sindicale franceze, înființată în 1895. Tot datorită sprijinului sindicalistilor a ajuns deputat, în 1914, devenind astfel, la doar 31 de ani, mezinul taberei socialiste din Parlament. O figură foarte îndrăgită, după cum avea să își amintească Henry Torrès, autorul unuia dintre primele biografii. „Întregul său fizic, mâinile muncite, mustața mereu în dezordine și şuvițele de păr rebele, umerii voinici, hainele care parcă

erau alese la întâmplare, deloc obișnuite pentru un avocat de succes... toate laolaltă inspirau încredere.”

Ceea ce părea o colaborare de viață s-a destrămat în anii primei conflagrații mondiale. Din minoritar, manifestându-și o poziție acidă față de așa-numita Uniune sacră, formațiunea ce a strâns laolaltă partidele poli-

tice de stânga, s-a transformat, în 1917, în critic vehement la adresa poziției partidului de a nu susține politica premierului Georges Clemenceau, menită să câștige, cu orice preț, războiul.

Nu a părăsit însă barca socialistă, nici când partidul i-a cerut să refuze nominalizarea făcută de Clemenceau pentru un post de subsecretar de Stat la Ministerul de Interne și nici când formațiunea a fost învinsă, în alegerile din 1919, de coaliția Blocului Național Republican de centru-dreapta.

Pierre Laval (al doilea din stânga) la o ceremonie diplomatică desfășurată în Germania, în 1931

Mareșalul Pétain și Guvernul Laval, iulie 1940

Mareșalul Pétain
în timpul procesului

1948), directorul de Cabinet. Du Moulin a intrat imediat în gardă: trecuse prin multe în politică pentru a nu înțelege că participarea bătrânului mareșal la o asemenea ceremonie, alături de germani, îl va costa scump. Oricât de mult și-ar fi dorit compatrioții săi revenirea în țară a cenușei fiului lui Napoleon, nu puteau înghiți ca șeful statului lor să se afișeze cu dușmanul! Mai mult chiar – mintea lui Du Moulin lucra pe repede înainte! –, oare manipulatorul Laval nu se afla în spatele dubioasei afaceri?! Nu complota el să își ademenească șeful la Paris, pentru a-l izola, îndepărtându-l de puterea de la Vichy, și a-i prelua, astfel, prerogativele?!

După ce a fost pus la curent, Pétain a decis imediat să nu participe. Dar nu avea să o declare și oficial... Când, în dimineața zilei de 13 decembrie, Laval i-a făcut o vizită în biroul din Vichy, împreună cu Fernand de Brinon, ambasadorul Franței pe lângă comandamentul german, pentru a-i înmâna personal scrisoarea lui Hitler, și-a însărcinat directorul de Cabinet să redacteze prompt un răspuns. Discuția cu vicepreședintele Consiliului de Miniștri i-a demonstrat, încă o dată, dacă

mai era nevoie, cât de corect gândise inițial: după toate probabilitățile, Laval nu dorea decât să îi întindă o capcană! Bătrânul Leu și-a răs în barbă: nu degeaba ajunsese el general în doar trei luni, nimeni nu putea să îl învingă în strategii.

Afișând o mină de om obosit, și-a petrecut ziua în modul obișnuit. Prânz, alături de Laval, mai multe vizite, plimbarea de rigoare de după masă – totul bine gândit pentru a-i adormi adversarului și cea mai mică temere. În tot acel timp însă, complotul menit a-l debarca pe Laval prindea contur. S-au luat toate măsurile pentru izolarea lui Laval: Vichy a fost închis, la propriu, prin cordoane de poliție, s-a anulat cursa de tren Clermont-Ferrand – Paris, s-a închis gara din Vichy și din cea mai apropiată localitate, s-a tăiat, la propriu, rețeaua telefonică. Niciun detaliu nu a fost omis: chiar și șoferul lui Laval a fost plasat sub atentă supraveghere.

Venise vremea ca Pétain să dea lovitura de grație: a anunțat organizarea unui Consiliu de Miniștri pentru ora 20.00. Surprins, Laval nu a mai avut cui să ceară explicații. Mareșalul se făcuse nevăzut, lăsându-l cu imperturbabilul Du Moulin. Nu avea de ce să își facă probleme – i-a replicat șeful de Cabinet –, întâlnirea avea să fie doar o formalitate menită a-i informa pe miniștri de deplasarea la Paris. De astă dată, mintea ascuțită a lui Laval a părut că nu mai funcționa la cei mai înalți parametri. Aproape convins, și-a mai plimbat o dată privirea pe biroul funcționarului înainte de a-l părăsi. Du Moulin redacta

o scrisoare... Chiar dacă, rapid, acesta a reușit să ascundă prima filă, cea de-a doua a ajuns în mâinile lui Laval. Laval a zâmbit, deodată: rândurile îi erau adresate lui Hitler, exprimând mulțumirea șefului statului francez pentru repatrierea cenușei fiului lui Napoleon. Laval a tras aer în piept: putea pleca liniștit. Și așa a și făcut!

La opt seara s-a prezentat în sala de Consiliu, fără să bănuiască nimic. Mareșalul a intrat tanțos. Cuvintele sale au căzut ca o lovitură de ciocan: așteaptă demisia... Inițial, Laval pare convins că nu poate fi vorba de a sa. Dar Pétain revine: „Nu mai beneficiați de încrederea mea“!

Două zile mai târziu, la 15 decembrie, în plină zi, sub escortă militară, rămășițele fiului lui Napoleon au fost purtate spre Domul Invalizilor. În fruntea ceremoniilor, mareșalul Darlan, ca emisar al Leului de la Verdun. În ciuda solemnității și importanței simbolice a evenimentului francezii de rând nu s-au arătat mișcați: „Nouă ne lipseau cărbunii, și nemții ăștia ne-au trimis... cenușă!“.

Cu toate că Pierre Laval a revenit în fruntea Guvernului, la 18 aprilie 1942, relația cu Pétain nu va mai fi niciodată aceeași.

Victoria Franței și sfârșitul războiului i-au adus pe amândoi în fața aceluiași acuzator, ambii primind cea mai grea pedeapsă: trădare de țară. Sentința la moarte a mareșalului a fost comutată în închisoare pe viață, dar cea a lui Pierre Laval a fost pusă în aplicare fără ezitare. La 15 octombrie 1945, în închisoarea Fresnes, gloanțele i-au curmat viața în timp ce striga „Trăiască Franța!“! ■

proprii". Ca premier investit (27 ianuarie 1931), a întreprins la sfârșitul aceluiași an o călătorie în Europa și în Statele Unite, care s-a transformat rapid într-un turneu triumfal. Având-o alături pe fiică, a cărei eleganță și spirit monden contrabalansau aspectul mai puțin cizelat al noului prim-ministru, Laval a câștigat multe inimi și voturi, atrăgându-și adepți aproape peste tot. I-a impresionat pe americani, când le-a declarat jurnaliștilor într-una dintre primele conferințe acolo că, dacă ar mai fi avut 20 de ani, Statele Unite ar fi fost țara în care și-ar fi dorit să trăiască! S-a întâlnit apoi cu președintele Herbert Hoover, prezentat în ziarele din Franța ca „omul care nu știa să zâmbească”, pentru a pune la cale o posibilă alianță și a dezbate problemele stringente ale momentului: reparațiile și datoriile de război sau dezarmarea. Un exercițiu de frustrare reciprocă – a catalogat marca majoritate a istoricilor episodul cu pricina. Niciunul dintre planurile propuse nu a câștigat suportul celuilalt. Învingător poate fi considerat însă Laval, căci imagina sa a făcut înconjurul lumii. Revista *Time* avea să îl decreteze „Omul anului”!

Precum anii complicați de criză, așa a fost și cariera lui Pierre Laval – sușuri și coborâșuri: pleacă de la șefia guvernului (20 februarie 1932), revine pentru câteva luni (iunie 1935 – ianuarie 1936); preia, după asasinarea ministrului de Externe Louis Barthou (octombrie 1934) și portofoliul Externelor; se implică, alături de ministrul britanic Samuel Hoare, în găsirea unei soluții

pentru rezolvarea așa-numitei Crize abisinienice (1935 – 1936), determinată de dorința Italiei de a ocupa teritoriul în Africa.

Izbucnirea războiului și, mai ales, punerea în aplicare a Planurilor Galben și Roșu, operațiunile Germaniei naziste de a ocupa Belgia și Franța, finalizate cu succes, au schimbat radical situația politică în Franța. Capitulara din 25 iunie 1940 a condus la impunerea regimului de la Vichy.

Bătrânul Pétain l-a chemat pe Laval sau, după alte surse, cel din urmă a trimis numeroase mesaje și emisari de la domeniul de la Châteldon. În primele luni, colaborarea dintre cei doi părea să meargă ca unsă. După întâlnirea cu Hitler de la Montoire (22 – 24 octombrie 1940), nimic nu a mai funcționat însă între șeful statului francez și ministrul său. Și aceasta, sunt de acord istoricii, nu datorită divergențelor de opinie dintre cei doi cu privire la colaborarea cu Germania nazistă. Săbiile începuseră să se ascuță și nu mai aveau loc în aceeași teacă. Laval era convins că putea să preia singur frâiele; așa cum și „Leul de la Verdun” credea despre sine.

În acel început de decembrie 1940, un episod mai puțin cunoscut din complicații ani ai celui de Al Doilea Război Mondial avea să pună capăt dilemei învingătorilor: Pétain sau Laval?!

Admirator recunoscut al lui Napoleon, Hitler era convins că repatrierea în Hexagon a cenușii fiului lui Napoleon, cu a doua soție, Marie Louise de Austria, mort de tuberculoză la Palatul Schönbrunn din Viena, la 22 iulie 1832, un simplu gest de curtoazie, va atrage după sine nu numai un val de simpatie din partea francezilor, ci, poate, chiar o adeziune mult mai evidentă la planurile sale. Mai ales că Franța o ceruse în repetate rânduri, chiar și înainte de război... Transferul de la Viena la Paris, în Domul Invalidilor, s-a transformat într-un ordin ferm.

Laval a primit ideea cu încântare. Chiar dacă a fost informat din scurt de planurile germane, s-a gândit că o ceremonie fastuoasă, la lumina torțelor, îi va aduce o adevărată lovitură de imagine în inimile francezilor. Cine știe, poate va mai câștiga ceva susținători...

Sau chiar, poate, episodul îl va catapulta în fruntea statului în mod oficial?! Trebuia informat și șeful statului. Era imperios necesar ca acesta să fie prezent la Paris, la ceremonie.

Laval a pus mâna pe telefon... O manevră extrem de abilă: nu putea fi acuzat că nu și-a anunțat imediat superiorul, dar, totodată, știa foarte bine că Pétain nu răspundea niciodată în persoană! și așa a și fost: Laval i-a prezentat planul lui Henry Du Moulin de Labarthète (1900 –

● Din celula Gestapo, oaspete de onoare la masa liderului nazist ● Preocuparea lui Eisenhower ● Nu vă faceți griji, sunt în mâinile Gestapo ● Torționarul îi aduce un ziar să citească, în timp ce își mănâncă bunătățile în celulă ● Răspunzi cu capul dacă Freddy pățește ceva ● Se schimbă discursul ținut la radio ● Dintr-un automobil german coboară un tânăr plin de vânătași care anunță capitularea Tirolului

Hofer l-a invitat pe Freddy să ia loc în sufragerie, alături de soția sa și de alți câțiva demnitari naziști. Au așteptat servirea mesci. Freddy era nebărbierit și învinețit groaznic și purtase câteva zile la rând aceleași haine jechoase și largi. Nu prea era îmbrăcat pentru o atare ocazie. Petrecuse săptămâni la rând în ascunzători înghesuite și murdare și ajunsese într-un loc care-l debusola – bârlogul confortabil al unui leu nazist.

– Ei bine, ce părere aveți despre război? – l-a întrebat Hofer, spre surprinderea sa.

Freddy era oaspete în casa sa, dar a vorbit deschis.

– Cred că e pe sfârșite – i-a răspuns el. Hitler se poate da bătut – i-a spus gazdei sale naziste cu o obraznicie care nu se prea potrivea cu situația lui. Totul se va sfârși cât de curând.

Masa era servită. În închisoarea poliției secrete Gestapo, Freddy fusese supus unei diete constând din supe necomestibile și pâine tare ca piatra. Acum s-a desfășurat cu un prânz compus din

patru feluri: cartofi, pâine proaspătă, șnițele vieneze, dulceață și alte delicatose austriece. Îl durca când mesteca, dar nu avea de gând să spună nu unei mese adevărate. A refuzat totuși paharul de vin pe care i l-a oferit Hofer, care și-a dat seama că era jenat și a izbucnit în râs. I-a dat paharul său, parcă pentru a-i demonstra că vinul nu fusese otrăvit.

Hofer a îndreptat conversația înapoi la subiectul războiului. Părea să aibă o dilemă și spera că oaspetele său misterios – american, după cum presupunea Hofer, deși nu-i cunoștea încă identitatea reală – avea să-l ajute s-o rezolve. I-a explicat lui Freddy că bolșevicii de la Moscova erau adevărații inamici ai omenirii, nu naziștii.

Franz Hofer dă mâna cu Hitler

Fred Mayer s-a așezat în repetate rânduri în uniforma unui ofițer nazist, fără a stârni bănuiele

I-a propus o alianță.

– De ce nu și-ar uni yankeii și englezii forțele cu nemții împotriva rușilor? – l-a întrebat Hofer pe un ton plângăreț.

– Exclus, i-a răspuns Freddy, care se trezise brusc în rol de diplomat internațional.

Chestiunea mobilizării capacității de luptă a forțelor naziste din Tirol și din regiunea Munților Alpi îi măcina în continuare pe liderii militari americani. În acea lună aprilie 1945, Eisenhower și principalii săi generali dezbăteau aprins dacă fortăreața din

Alpi era o „fantasmă” sau o amenințare uriașă, care ar fi putut mobiliza până la 200.000 de soldați SS și ar fi lungit războiul cu câteva luni sau chiar mai bine, după cum sugeraseră un articol publicat cu câteva săptămâni în urmă. OSS pusese paiele pe foc, afirmând într-un raport din luna martie:

Avanpremieră editorială

În noaptea de 26 februarie 1945, dintr-un avion american B-24 „Liberator” săreau, deasupra Alpilor austrieci, trei agenți ai Office of Strategic Services (OSS), serviciul de spionaj al S.U.A., precursorul CIA. Plecaseră de la baza OSS din Bari, Italia. Misiunea lor era să obțină informații despre „Fortăreața Alpi”, unde, potrivit datelor existente, se pregătea o rezistență înverșunată a elementelor naziste. Grupul era condus de Fred Mayer, un evreu plecat în anii '30 din Germania. El a reușit să obțină informații de primă mână, inclusiv despre bunkerul lui Hitler din Berlin. William J. Casey, viitor conducător al CIA, aprecia că a fost misiunea cea mai importantă a centrului de la Bari din timpul războiului.

În final, Fred Mayer a fost arestat. A fost anchetat dur de un ofițer Gestapo, Güttner, și a fost salvat de Max Primbs, adjunctul lui Franz Hofer, conducătorul nazist din Tirol. Condus de Primbs acasă la Hofer, Fred (Freddy) Mayer avea să obțină, în final, predarea lui Hofer. Povestea vieții lui a fost relatată de Eric Lichtblau într-un volum aflat în pregătire la Editura „Meteor”, sub titlul *Reîntoarcerea în Reich*. Vă prezentăm în continuare un fragment din carte.

PREDAREA „FORTĂREȚEI ALPI”

ERIC LICHTBLAU

Hofer i-a întâmpinat la ușă pe Primbs și pe Freddy, zâmbind prietenește. Era un om corpulent, care aducea cu un urs; avea obraji cărnoși și o față de bebeluș, care-i contrazicea reputația de tiran nazist. Statura solidă

și uniforma nazistă i-au amintit lui Freddy de Hermann Göring.

Nu părea chiar o încarnare a răului, dar Freddy îi cunoștea reputația: nazist convins, „100% pro Hitler”, prieten personal și devotat al Führerului de când acesta ajunsese la putere.

Dintr-un astfel de avion B-24 „Liberator” s-a parașutat grupul condus de Fred Mayer în Tirol (o imagine din 1945)

La începutul lunii mai, trupele americane avansaseră până la o distanță de mai puțin de 30 km vest de Innsbruck și respingeau atacurile sporadice ale unităților din Wehrmacht și ale civililor loiali regimului. Un asalt masiv al americanilor părea iminent. Nimeni nu părea să știe ce avea de gând Hofer.

Lui Primbs i se părea că rezultatul era ca și decis; venise timpul să iasă din război. A aflat însă cu îngrijorare că Hofer, singurul nazist din Tirol cu un grad mai mare decât al său, plănuia să transmită la radio un mesaj important prin care-i îndemna pe tirolezi să continue lupta. Discursul pe care-l pregătise în avans era un apel către populație să pregătească „o ultimă linie de apărare“.

Primbs nu a reușit să-l convingă că poziția sa era zadarnică, dar s-a gândit că dacă Hofer auzea aceleași argumente de la un american – de la Freddy – s-ar fi putut totuși răzgândi. La 2 mai, el și Freddy s-au dus la Hofer și au intrat neanunțați în biroul Gauleiterului, situat lângă cel al lui Primbs. Hofer era la birou și se pregătea pentru discursul de la radio, care ar fi trebuit să aibă loc peste mai puțin de o jumătate de oră.

– Domnule Hofer, faceți cea mai mare greșală din viața dumneavoastră – l-a avertizat Freddy. Predați-vă și vă voi transforma din nazist în prizonier de război.

Hofer s-a purtat ca un

Fred Mayer, primul din dreapta

animal încolțit. A început să bată câmpii despre necesitatea de a apăra Tirolul. I-a spus lui Freddy că nu putea accepta să se predea necondiționat. Avea de gând să urmeze exemplul amiralului Dönitz, noul lider al Germaniei, care jurase cu o zi înainte să continue lupta împotriva rușilor pentru „a salva bărbații și femeile din Germania de distrugerile înfăptuite de înaintarea inamicului bolșevic“. Dönitz susținuse că era pregătit să capituleze în fața americanilor și a britanicilor, dacă îi acceptau condițiile. Hofer avea de gând să adopte aceeași poziție în Tirol.

– Această propunere nu va fi acceptată niciodată – i-a spus Freddy, care nu avea idee ce ar fi fost dispuse să accepte autoritățile americane aflate mult deasupra sa în ierarhia militară. Singura cale pe care o puteai urma este capitulara necondiționată. Altfel, l-a atenționat Freddy, armata americană va invada cu siguranță Innsbruck.

Hofer se temea îngrozitor pentru soarta sa – nu doar în privința unui viitor atac american, ci și din pricina luptărilor austriece din rezistență,

care, în ultimele zile, de când Reichul începuse să se prăbușească, ajunseseră să se deplaseze cu tot mai multă ușurință prin unele părți ale Tirolului. Hofer știa ce soartă avusese Mussolini în nordul Italiei, de partea cealaltă a Pasului Brenner (*Magazin istoric*, nr. 12/1975).

Freddy a mers din nou la cacealma. A jurat să le ofere protecție lui Hofer și familiei sale. Putea să-l pună sub „arest la domiciliu“ și să se asigure că americanii îl țineau în siguranță după predarea Tirolului. Ar fi dus-o mai bine ca prizonier de război decât ca dictator nazist care se agățase disperat de putere. Dar nu-i mai putea promite nimic dacă le spunea oamenilor săi la radio să continue lupta.

Hofer a cugetat la situația îngrozitoare în care se afla. Ar fi trebuit să-și înceapă discursul radiofonic în mai puțin de zece minute. I-a cerut lui Freddy asigurări ferme că americanii îl vor proteja. Freddy i-a răspuns că-i dădea „cuvântul său de ofițer“. Fără însă a menționa că deocamdată era doar un simplu gradat și nici că, oricum ar fi luat-o, nu avea autoritatea de a-i da lui Hofer o astfel de asigurare.

Hofer a acceptat. Avea să-și țină discursul, dar în loc să cheme la acea ultimă luptă în tranșee de care se temuseră americanii timp de luni de zile, avea să le spună tirolezilor că războiul se sfârșise. Să le ordone oamenilor săi să se predea, să declare Innsbruckul „oraș

„Se consideră că reducta va include în final 15 – 25 de divizii compuse în mare parte din trupe SS de asalt”.

Istoria avea să arate că majoritatea acestor predicții erau exagerate; amenințarea era totuși considerată atât de gravă, încât Eisenhower hotărâse să trimită trupe în regiunea Munților Alpi pentru a preveni orice mobilizare de proporții. Generalul afirmase că „operațiunile din Berlin vor trebui plasate pe locul doi”, lăsând orașul în mâna sovieticilor. Această decizie strategică avea să influențeze ani la rând desfășurarea Războiului Rece, dată fiind divizarea postbelică a Germaniei.

Adevărul este că nici măcar Hofer nu știa exact câți soldați mai erau disponibili – și dispuși – să apere „teritoriul său”. Gauleiterul a trecut brusc de la apărarea supremației și a măreției nazismului la exprimarea regretelor sale privind războiul. I-a oferit lui Freddy o ramură de măsline care l-a uluit: ar fi fost dispus să negocieze cu americanii pentru a opri luptele din Tirol. În acest scop, ar fi vrut să-și folosească oaspetele ca om de legătură cu americanii.

– Vă sugerez să vă predați fără să mai aduceți și alte daune inutile [Tirolului] – i-a spus Freddy. A intrat repede în noul său rol neoficial de negociator de pace și i-a cerut lui Hofer să facă un gest de bunăvoință: dorea să trimită un mesaj OSS pentru a anunța că era

teafăr. Trecuseră patru zile de când fusese arestat, iar baza din Bari aștepta, probabil, cu înfrigurare vești de la echipa lor. Hofer a acceptat repede, iar Freddy a scris un mesaj – scurt și plin de aplomb, ca de obicei: „În prezent în mâinile Gestapoului, dar voi scăpa în scurt timp într-un fel sau altul. Nu vă faceți griji”.

Hofer i-a promis că va trimite mesajul scris de mână până la sediul OSS din Elveția, pe teren neutru. L-a expediat apoi pe Freddy, oferindu-i pâine, salam și ciocolată, pe care să le ia cu el la închisoare. Era încă prizonier, dar nu unul obișnuit. Güttner înțelegea foarte bine că situația se schimbase după toate întâmplările stranie din acea zi. Ofițerul Gestapo l-a condus înapoi la închisoare, i-a scos cu emfază cătușele când au ajuns în celulă și s-a dus să-i caute un ziar pe care să-l citească în timp ce-și mânca bunătățile.

Mesajul lui Freddy a călătorit de la Hofer până la agenții OSS din Elveția, exact cum îi promisese. Șefii lui l-au primit cu scepticism, dar și cu ușurare. Agentul OSS din Elveția care a primit mesajul

îl știa pe Freddy de la baza din Bari și-i cunoștea nonșalanța. Era totuși greu să nu-ți faci griji atunci când unul dintre cei mai abili agenți ai tăi este arestat de Gestapo. OSS nu avea deloc încredere în diplomatul nazist care le predase mesajul pentru că, în urmă cu câteva săptămâni, avuseseră cu el un schimb de idei foarte neplăcut pe tema unei posibile oferte de încetare a ostilităților. Agenții OSS i-au comunicat diplomatului că avea să „răspundă personal cu capul” în cazul în care cei din Gestapo l-ar fi vătămat pe Freddy.

La sfârșitul lunii aprilie, la o săptămână după ce fusese luat prizonier, gardienii nazisti l-au mutat pe Freddy din închisoarea Gestapoului în lagărul de la Reichenau. La câteva ore după ce sosise la Reichenau, un gardian l-a strigat pe nume și l-a condus afară din baraca prizonierilor. Freddy era transferat din nou. Un automobil BMW cu șofer îl aștepta dincolo de porțile lagărului. Era șoferul doctorului Primbs, noul său aliat, care aflase că fusese dus în lagărul de concentrare și reușise să-l transfere repede în custodia

sa personală. Șoferul avea cu el documentele oficiale. Güttner, ale cărui planuri privindu-l pe Freddy fuseseră din nou dejucate, a contestat inițial ordinul, dar apoi a renunțat. Nu era pregătit să se angajeze într-o confruntare cu cel mai important nazist din Tirol după Hofer pentru un singur prizonier.

Max Primbs se adresează unei adunări

ARHITECTUL EMANOIL MIHĂILESCU ȘI RUGUL APRINS

MARIUS VASILEANU

Încă unul dintre studenții Rugului Aprins care a fost arestat a fost Emanoil Mihăilescu. Prezența celor cinci studenți arestați în lotul Rugului Aprins demonstrează că autoritățile comuniste au intenționat ca această acțiune să aibă un serios ecou în rândul tinerilor, tocmai pentru a descuraja orice revoltă al cărei motor principal vine adesea din această categorie de vârstă.

Emanoil Mihăilescu le vorbește studenților prezenți la Fortul 13 Jilava, mai 2012
(foto de Vlad Mitric-Ciupe)

Născut în București în anul 1935, în familia unui croitor, Emanoil Mihăilescu avea doar 23 de ani când a fost arestat. Intrase la Universitatea de Arhitectură (București) și era coleg de grupă cu George Văsâi (*Magazin istoric*, nr. 1/2020) și cu Nicolae Rădulescu, amândoi arestați în același lot. În mod evident, acești tineri nu participaseră la întâlnirile Rugului Aprins petrecute în anii '40 la Mănăstirea Antim. Așa cum am scris în articolul despre George Văsâi, ajunseseră la invitația colegului lor să viziteze într-o vară (1956) Mănăstirea Slatina, iar apoi Schitul Rarău. Pe Muntele Rarău l-au întâlnit pe părintele Daniil Sandu Tudor (*Magazin istoric*, nr. 12/2017), care i-a găzduit câteva zile. Cu o vădită aplecare de îndrumător spiritual, starețul Schitului Rarău le-a vorbit studenților despre valorile perene ale culturii creștine, încadrându-le în cultura universală, și a pus accentul îndeosebi pe spiritualitatea isihastă.

Detașați de lumea politică

Ulterior, cei trei tineri, care s-au împrietenit și cu studentul Șerban Mironescu (fiul lui Alexandru Mironescu), au participat de câteva ori la întâlniri petrecute în chilia părintelui Benedict Ghiuș, din București, acesta fiind cel mai important îndrumător spiritual recomandat de părintele Daniil, cu intenția de a-i prelua mai departe. Este o evidență că nu s-a pus problema vreunei rezistențe de ordin politic, organizată explicit, așa cum au fost acuzați tinerii studenți în timpul procesului.

O altă formă de a lua legătura cu părintele Daniil Sandu Tudor a fost atunci când acesta mai venea prin București – cu treburi administrative ori cultural-spirituale. Părintele Daniil era înconjurat adesea de tinerii sus-menționați (alături de alți câțiva studenți), întâlnirile

liber“ și să accepte capitularea necondiționată.

Freddy nu a vrut să mai asculte discursul lui Hofer. Dorea să ajungă cât mai repede pe front pentru a transmite intențiile Gauleiterului. Hofer a acceptat să-și trimită oamenii pentru a-l însoți pe Freddy până la avangarda americană, care era deja poziționată la mai puțin de 25 de kilometri nord de Innsbruck. Trebuia să le comunice că Hofer se preda.

La 3 mai, șoferul lui Primbs l-a luat pe Freddy de la Hofer de-acasă și l-a dus prin mulțimea de patrulare ale Wehrmacht din preajma Innsbruckului până la trupele americane care înaintau dinspre vest, peste munți. La 17 kilometri de Innsbruck, într-un oraș numit Zirl, a zărit în depărtare un tanc Sherman și în jur de 50 de infanteriști care constituiau avangarda Diviziei 103. Freddy a scos pe geamul mașinii steagul alb pe care-l adusese cu el – un cearșaf legat de o prăjină – și a început să-l fluture cu vigoare. Infanteriștii americani au privit circumspecți mașina care se apropia.

Freddy s-a apropiat de tanc, a salutat mândru și i-a spus unui ofițer uluit că era american și că dorea să discute cu cineva din G-2, departamentul de informații. Centrul de comandă a primit apelul, iar maiorul Bland West, unul dintre ofițerii superiori, s-a deplasat până la linia avan-

Militari americani intră în orașul Innsbruck

gardei. Aici l-a întâmpinat o priveliște năucitoare: un automobil civil german lângă care stătea un tânăr învințit rău, dar zâmbitor, în haine de vagabond, cu un steag alb improvizat în mână.

Freddy a salutat din nou și s-a prezentat: i-a spus într-o engleză cu accent german și înfloritură de Brooklyn că era sergentul Frederick Mayer din OSS. I-a explicat foarte senin ofițerului buimăcit că negociașe capitularea cu Gauleiterul din Tirol. L-a informat și că Gauleiterul se afla în arest la domiciliul său din Hall, că le ordonase naziștilor din subordine să se predea și că aștepta sosirea americanilor.

Pentru Freddy, tot ce urma era doar o formalitate. Nu și pentru maiorul West. El și ceilalți oameni din Divizia 103 nu avuseseră idee că în Tirol se infiltraseră agenți OSS și nici că vreunul dintre ei ar fi negociat capitularea. S-a convins până la urmă că apariția dramatică a lui Freddy nu era parte a vreunui scenariu nazist bizar și l-a urmat prudent până în Innsbruck împreună cu un pluton de soldați, care s-au

deplasat în vehiculele lor pe drumuri deschise până au ajuns la domiciliul lui Hofer, unde au oficializat acțiunea inițiată de Freddy. Hofer își dorea cu disperare să fie tratat cu indulgență; i-a spus maiorului tot ce dorea să afle despre apărarea nazistă din zonă și a acceptat să țină încă un discurs radiofonic în care-i

îndemna pe tirolezi să se predea. Americanii l-au preluat pe Hofer din propria casă și l-au arestat, iar el a făcut un salut nazist și a strigat un ultim „Heil Hitler!“.

Predarea pașnică a Tirolului a fost oficializată a doua zi, la ora zece și un sfert, iar tancurile americane au pătruns în Innsbruck și au preluat controlul orașului și al întregii fortărețe naziste. Nu a fost tras niciun foc de armă. Cetățenii din Innsbruck au împânzit orașul, mulți dintre ei susținând că se opuneau de mult timp naziștilor. Au înlocuit sinistrele svastici germane cu stindarde în roșu și alb – culorile de pe steagul Austriei de dinainte de Anschluss.

Güttner a fost capturat și închis câteva săptămâni mai târziu, după ce armata americană a preluat controlul regiunii. Ofițerul care l-a percheziționat i-a găsit în portofel fotografia pe care i-o făcuse lui Freddy la sediul Gestapoului, atunci când chipul agentului era tumefiat și plin de sânge.

**În românește de
Adina BARVINSCHI**

Intrarea în Fortul 13 Jilava, unul dintre locurile unde a fost închis arhitectul

Intelectualii și studenții trebuiau speriați

Cum s-a petrecut cu bună parte dintre deținuții politici ai acelor ani, anchetele erau foarte dure. Neavând experiența carcerală și a acestor anchete – în timpul cărora victimele erau supuse la amenințări, șantaj, bătaii –, majoritatea cedau și „recunoșteau” ceea ce nu făcuseră. Tot astfel s-a petrecut și cu studentul Emanoil Mihăilescu, despre care se precizează în dosarul de condamnare: „Atât la organele de anchetă penală, cât și în fața instanței [...] recunoaște în întregime faptele comise, arătând amănunțit activitatea sa dușmănoasă desfășurată împotriva regimului democrat popular din R.P.R.”.

Trebuie precizat că Emanoil Mihăilescu a trăit până recent (2019), astfel încât a fost adesea „exploatat” mediatic și a participat la numeroase emisiuni, în care a evocat povestea sa. Întrucât am avut personal o relație caldă cu arhitectul Emanoil Mihăilescu, am publicat un dialog cu acesta (revista *Tabor*, nr. 3 și nr. 4/2013) și posed o seamă de înregistrări audio în care am încercat să aflu cât mai multe despre Rugul Aprins, despre oamenii pe care i-a cunoscut și despre atmosfera în care a trăit.

Figură nonconformistă și un suflet uriaș, Emanoil Mihăilescu a revenit după eliberarea din închisoare la Universitatea de Arhitectură, unde și-a încheiat studiile. A lucrat ca arhitect în București întreaga viață, având frumoase realizări profesionale. După 1989 a fost unul dintre mărturisitorii închisorilor prin care a trecut (Jilava, Gherla, Periprava etc.), dar și despre câteva probleme sensibile legate de Rugul Aprins.

Între altele, așa cum reiese din cele de mai sus, este o legătură între evenimentele anticomuniste din Ungaria (1956) și duritatea anchetelor și arestărilor din România din anii imediat ulterioari. Lotul Rugului Aprins, lotul Noica – Pillat sunt doar câteva exemple, printre numeroase altele. În special intelectualii și studenții trebuiau „speriați” – de unde și valoarea de simbol a celor două loturi, dar și componența nominală a acestora. În privința Rugului Aprins, am mai precizat aceasta, au fost arestați mai degrabă aleatoriu o parte dintre participanții – mă refer în special la studenți – la acest fenomen de ordin cultural-spiritual: cei care au avut ghinionul să fie „agățați” cu ceva, cât de insignifiant, în acțiunile de urmărire ale poliției politice.

Mai trebuie subliniat că atmosfera politică avea încă o componentă majoră: retragerea trupelor sovietice din România (începând cu anul 1958), ceea ce a atras automat un anume „joc” făcut de autoritățile române. Tocmai pentru a le demonstra conducătorilor U.R.S.S. că dețin controlul și că mișcările anticomuniste din Ungaria anului 1956 nu vor fi posibile și în România.

Dinamica amintirilor

Au avut cu adevărat un discurs anticomunist mentorii Rugului Aprins? Din anchetele și dosarele finale ale arestului celor 16 membri ar rezulta un răspuns afirmativ. În urma unor îndelungi cercetări – inclusiv nenumărate dialoguri private cu supraviețuitorii –, concluzia subsemnatului ne îndeamnă la un răspuns nuanțat: da, în măsura în care orice activitate cultural-spirituală care animă o seamă de oameni devenise automat o formă de rezistență la discursul oficial marxist, ateu; nu, întrucât adevăratele valori ale căutării de ordin isihast – în cazul membrilor emblematici ai Rugului Aprins – sunt trăite cu discreție. Rugul Aprins nu a fost o mișcare explicit anticomunistă, așa cum greșit înțeleg unii. Implicit, este adevărat, se poate spune că a fost o formă de rezistență la „noua orânduire socială”. Practică însă cu aceeași discreție de întreaga Biserică Ortodoxă Română, ba chiar de toate cultele religioase recunoscute în România. Fiindcă, la limită, toți

Document eliberat de
Securitate - C. I. P. I.
(confidențial)

PENITENCIARUL

1. *dos. nr. 20.11.961*
2. *dos. nr. 20.11.961*
3. *dos. nr. 20.11.961*
4. *dos. nr. 20.11.961*
5. *dos. nr. 20.11.961*
6. *dos. nr. 20.11.961*
7. *dos. nr. 20.11.961*
8. *dos. nr. 20.11.961*
9. *dos. nr. 20.11.961*
10. *dos. nr. 20.11.961*

Averea deținutului la data arestării
Ocupația sotului în prezent
Averea sotului în prezent
Ocupația părinților în prezent
Averea părinților în prezent

Document eliberat de
Securitate - C. I. P. I.
(confidențial)

PENITENCIARUL

1. *dos. nr. 20.11.961*
2. *dos. nr. 20.11.961*
3. *dos. nr. 20.11.961*
4. *dos. nr. 20.11.961*
5. *dos. nr. 20.11.961*
6. *dos. nr. 20.11.961*
7. *dos. nr. 20.11.961*
8. *dos. nr. 20.11.961*
9. *dos. nr. 20.11.961*
10. *dos. nr. 20.11.961*

Averea deținutului la data arestării
Ocupația sotului în prezent
Averea sotului în prezent
Ocupația părinților în prezent
Averea părinților în prezent

Două pagini din fișa penală a lui Emanoil Mihăilescu

petrecându-se în mod special în apartamentul profesorului Alexandru Mironescu și la Mănăstirea Plumbuita, în anii 1957 – 1958, în preajma arestării.

Studentii respectivi erau destul de detașați de lumea politică, inclusiv Emanoil Mihăilescu. Chiar dacă nici acesta nu avea vreo simpatie pentru comuniști, nu participase în niciun fel la acțiuni de subminare a noii ordini sociale. Nici măcar Radio „Europa Liberă” nu ascultase (decât accidental), prioritatea majorității tinerilor din anii '50 fiind învățătura și urgența de a-și găsi un loc în viață, într-o lume nouă, din ce în ce mai ostilă.

Emanoil Mihăilescu a fost arestat în lotul intitulat în acte „Alexandru Teodorescu și alții” (reamintesc, Alexandru Teodorescu este numele real al lui Sandu Tudor, cel din urmă nume fiind pseudonimul de jurnalist și de scriitor). Laolaltă cu ceilalți, studentul Emanoil Mihăilescu a fost condamnat la cinci ani de muncă silnică și acuzat de „uneltire contra ordinii sociale”.

Fotografie din dosarul de la Securitate

lescu a fost condamnat la cinci ani de muncă silnică și acuzat de „uneltire contra ordinii sociale”.

Iată un fragment din verdictul Tribunalului Militar care a judecat întreg lotul: „Inculpatul MIHĂILESCU EMANOIL în august 1956 a participat la excursia organizată de Văsai Gheorghe [George – n.a.] și ceilalți coinculpați la Schitul Rarău, unde el a cunoscut pe Teodorescu Alexandru – starețul schitului. Cu această ocazie, inculpatul a participat, timp de circa 10 zile, împreună cu ceilalți coinculpați, la meditațiile organizate de Teodorescu Alexandru, în cadrul cărora acesta, pe lângă problemele de ordin istoric-religios, le-a vorbit și despre unele probleme politice, afirmând în mod dușmănos că regimul democrat popular din R.P.R. ar fi lipsit de libertate. Tot în cadrul acestor meditații li s-a făcut o educație ostilă regimului nostru, îndemnându-i să nu ia parte la viața politică și culturală ce se desfășura în Facultate. Inculpatul Mihăilescu Emanoil, în primăvara anului 1956 – 1957 [sic! – n.a.], a participat în mai multe rânduri la discuțiile care au avut loc la domiciliul lui Mironescu Șerban și la Mănăstirea Plumbuita, unde împreună cu ceilalți coinculpați, pe lângă problemele mistico-religioase, a purtat și o serie de discuții dușmănoase la adresa regimului nostru, preconizând schimbarea acestuia, iar în timpul evenimentelor din Ungaria, a elogiat acțiunile criminale săvârșite de elementele contrarevoluționare. De asemenea, a mai participat și la unele întruniri așa-zise religioase, organizate de Ghiuș V. Benedict care se ocupa de educarea lor – cu care ocazie s-au purtat și discuții ostile regimului democrat popular din R.P.R.”.

Este limpede, anchetatorii nu înțelegeau nimic din dialogurile de ordin spiritual la care participaseră studenții, inclusiv la Mănăstirea Plumbuita unde, reamintesc, devenise stareț un alt membru emblematic al Rugului Aprins, părintele Sofian Boghiu (*Magazin istoric*, nr. 1/2019), fapt pentru care la descinderile sale în Capitală, părintele Daniil Sandu Tudor participa la slujbă și se mai întâlnea acolo cu ucenicii.

FRANCIS WALSINGHAM SPIONUL ELISABETEI I

MIHAI MANEA

Printre portretele ce se află expuse la Galeria Națională din Londra se găsește unul realizat de pictorul John de Critz cel Bătrân, ce înfățișează un bărbat cu fața fină, nasul acvilin, care trădează răceală, cruzime și un caracter calculat. Este Sir Francis Walsingham, considerat de mulți contemporani spionul Elisabetei I, regina Angliei (1558 – 1603). El îi scria în 1571 contelui de Leicester: „Înainte de toate, îmi doresc gloria lui Dumnezeu și, apoi, siguranța Reginei”.

Dar să vedem cine a fost cel care s-a numărat, alături de William Cecil, Lord Burghley, și de Robert Dudley, conte de Leicester, printre principalii colaboratori ai suveranei în Consiliul Regal Privat.

Sir Francis Walsingham, tablou de John de Critz cel Bătrân

Walsingham s-a născut în 1532, la Fooks Cray, lângă Chislehurst, în comitatul Kent, într-o familie de mici nobili. Tatăl era un faimos avocat din Londra. Mama era rudă cu unul dintre membrii Consiliului Privat al lui Henric al VIII-lea Tudor, rege al Angliei (1509 – 1547). Francis a urmat cursurile Colegiului Regal al Universității din Cambridge și a decis să aibă o carieră în domeniul Dreptului. În 1550 – 1551 a călătorit în Europa.

În perioada domniei Mariei I Tudor, zisă și Sângeroasă (1553 – 1558), care a încercat să reimpună catolicismul în Anglia pe cale violentă, Walsingham, un adept convins al religiei protestante (în Anglia numită anglicanism), s-a refugiat, alături de John Foxe și John Cheke, pe continentul european, mai întâi în Elveția, și apoi în principatele din nordul Italiei. În perioada exilului a continuat să studieze Dreptul la universitățile din Basel și Padova.

La moartea Mariei I, după suirea pe tron a Elisabetei I Tudor, a revenit la Londra. Cu spri-

jinul unui tovarăș de exil, contele de Bedford, a devenit membru al Parlamentului, fiind reales de câteva ori succesiv. A fost căsătorit de trei ori și a avut patru copii – o fată și trei băieți.

Politicianul și diplomatul

Din 1568 a început să susțină deschis în fața Elisabetei I cauza protestanților francezi, denumiți și hughenoti, care se aflau în conflict cu catolicii.

În 1570 Elisabeta I-a trimis în Franța, în calitate de consilier al hughenotilor, în negocierile acestora cu Carol al IX-lea de Valois, rege al Franței (1560 – 1574), care ar fi trebuit să ducă la instaurarea păcii în regat. La finele aceluiași an, i-a urmat lui Sir Henry Norris în calitate de ambasador englez la Paris. Misiunea sa principală a fost să continue tratativele pentru încheierea căsătoriei dintre Henric, duce de Anjou, fratele lui Carol al IX-lea, și Elisabeta, regina Angliei. În același timp, a fost principalul

credincioșii practicanți ai acestora se situau pieziș față de propaganda oficială comunistă, măcar launtric, nevăzut. Chiar dacă anumiți lideri religioși au avut un discurs acomodant, „pe linie“, cum se spunea odinioară, prin ritual și prin valorile împărtășite și trăite, atât la nivel de întreg (Biserică), cât și în particular, se distanțau radical de propaganda marxistă, comunistă. Problema care rămâne, în cazul multora, într-adevăr, este această diferență între gând, cuvânt și faptă. Istoria creștinismului este însă plină de disimulări.

Un ultim aspect este acela al păstrării memoriei Rugului Aprins prin acești supraviețuitori, precum arhitectul Emanoil Mihăilescu. Tocmai fiindcă am avut privilegiul de a fi fost relativ apropiați, trebuie să constat că există o „evoluție“ a discursului și a amintirilor –

care, dincolo de eventualele „patinaje“ ale memoriei, se mai petrec cu înaintarea în vârstă. Memorie care suferă influențe dinspre lecturile recente, dinspre amintirile scrise, împărtășite în spațiul public de alți confrăți, dinspre convorbirile cu cercetătorii mai mult sau mai puțin avizați etc. În plus, intervine uneori și un discurs marcat – puternic, în cazul de față (voi da amănunte cu alt prilej) – de lectura propriilor dosare politice aflate la C.N.S.A.S.

Provocarea la care este chemat cercetătorul comu-

nismului, în general, este de a face slalom și printre aceste mărturii puternic amprentate *post factum* de accesul la dosare, de memoriile altora, de dialogurile petrecute în mod curent în mass-media etc. Fiindcă, vom constata, uneori, memoria poate juca surprinzătoare feste. ■

BLITZ... CONCURS

Trimiteți, până la 15 ianuarie 2021, prin poștă, e-mail sau Facebook, răspunsul la această întrebare (cu mențiunea **Pentru concurs**) și adresa dumneavoastră și puteți câștiga un abonament pe un an de zile la revista *Magazin istoric*.

– Cum l-a numit solul polon Ioan Gninski, aflat în Moldova, pe Miron Costin?

Răspunsul corect la **Blitz... Concursul** din octombrie 2020 este:

*„Militarii greci sunt demni urmași
ai tradițiilor de la Marathon și Thermopile“*

Premiul de un abonament pe un an la revista *Magazin istoric* a fost câștigat de domnul **Andrei Furca**, din **Mangalia**, jud. Constanța.

Abonamentul se efectuează începând cu luna ianuarie 2021.

Adresa noastră: **Magazin istoric**, C.P. 15 – 702, Of. P. 15, sect. 1, București
E-mail-ul nostru: **mistoric@gmail.com**

William Cecil, Lord Burghley

glici, Gilbert Gilford, misionar catolic, care a jucat un rol esențial în acuzarea Marici Stuart de complot împotriva Elisabetei I. Unii autori au susținut faptul că și scriitorul Christopher Marlowe a fost spion în slujba lui Walsingham.

Însuflețit de un zel rar în favoarea protestanților, Walsingham a dorit să contracareze violent pe catolici, folosind în mod deschis tortura contra preoților și agenților secreți catolici. În același timp, din 1568 – 1569, l-a sprijinit pe William Cecil, pentru a asigura securitatea reginei. Astfel, s-a preocupat de strângerea de informații pentru contracararea comploturilor împotriva suveranei, de supravegherea posibilităților agenți catolici care seseau la Londra, de monitorizarea activității Marici Stuart, regina Scoției (1542 – 1567), refugiată în Anglia după ce fusese alungată din țara sa în urma unei revolte nobiliare. A țesut intrigi pentru a împiedica o posibilă căsătorie între Howard, duce de Norfolk, și Maria Stuart, care ar fi consolidat pretențiile reginei scoțiene la coroana Angliei. A acționat ferm pentru a neutraliza complotul pus la cale de Roberto di Rodolfi, un bancher italian, care din porunca Papei Pius al V-lea a trimis bani în Anglia pentru a obține înlocuirea Elisabetei cu vara sa, Maria Stuart.

Unul dintre episoadele cele mai interesante în care a fost amestecat Walsingham a vizat-o pe Maria Stuart. În luna mai 1582, Walsingham a aflat, prin intermediul lui Sir John Foster, despre scrisori ale ambasadorului spaniol la Londra, Bernardino de Mendoza, trimise în Scoția. Deschise și citite, documentele au arătat că s-a organizat un complot, care viza înlăturarea Elisabetei I de pe tronul Angliei și înlocuirea ei cu Maria Stuart. Mai mult, un agent al lui Walsingham, supranumit Giordano Bruno, cu relații la Ambasada Franței de la Londra, i-a transmis că un tânăr, pe nume Francis Throckmorton, l-a vizitat de câteva ori pe ambasadorul Michel de Castelnau. Arestat, tânărul a dezvăluit, sub tortură, complotul organizat împotriva Elisabetei. În 1584 Throckmorton a fost condamnat și executat, iar ambasadorul Mendoza a fost expulzat. Toate indiciile au dus la Maria Stuart, care se afla la Chartley, practic cu un regim de închisoare, sub supravegherea lui Sir Amias Paulet.

La jumătatea anului 1584 a fost asasinat liderul revoltei protestanților din Țările de Jos, Wilhelm Taciturnul, ceea ce a sporit îngrijorarea și pentru viața Elisabetei I. În martie 1585 Parlamentul de la Londra a adoptat „Actul de siguranță privind persoana reginei”, care a prevăzut

Sir Amias Paulet

Robert Dudley, conte de Leicester

consilier al suveranei engleze în problemele diplomației europene. Proiectata căsătorie a eșuat din cauza religiei catolice a ducelui francez. Mai apoi, pentru o perioadă, a apărut drept candidat la mâna Elisabetei Francisc, duce de Alençon, dar Walsingham l-a considerat „urât și lipsit de umor”. În același timp, Walsingham a militat pentru încheierea unui tratat de alianță între Franța și Anglia, îndreptat contra Spaniei, care a fost semnat în 1572, la Blois.

În 1572 Walsingham a fost martorul cumplutului masacru al hughenotilor francezi din ordinul regelui Carol al IX-lea și al mamei sale, Caterina de Medici, cunoscut ca „Noaptea Sf. Bartolomeu” (*Magazin istoric*, nr. 3/1973). Casa din Paris a diplomatului englez a devenit loc de refugiu pentru unii hughenoti scăpați din calea morții.

În 1573 Francis Walsingham s-a întors la Londra, devenind membru al Consiliului Regal Privat al reginei și primind demnitatea de secretar principal, inițial, alături de Thomas Smith și, respectiv, din 1576, singur titular și administrator al Sigiliului Privat. În această calitate oficială, Walsingham a avut grijă de întreaga corespondență regală, de pregătirea ședințelor Consiliului Privat, exercitându-și influența atât în politica internă, cât și în cea externă.

S-a arătat interesat de explorarea unor teritorii din Lumea Nouă – a încurajat expedițiile exploratorilor britanici Martin Frobisher, John Davis, Francis Gilbert pentru deschiderea și menținerea unor drumuri de comerț pe mare –, a investit în Compania Moscovei și Levantului, s-a preocupat de situația din Irlanda și Scoția, de relațiile Angliei cu Țările de Jos, Franța, Spania. L-a încurajat pe Francis Drake, devenit deopotrivă explorator și pirat englez, să efectueze călătoria în jurul Pământului, din 1578 – 1581. Era de părere că posesiunile spaniole din Lumea Nouă trebuia să fie ținta unor atacuri devastatoare ale englezilor.

Spre deosebire de William Cecil, Walsingham a susținut deschis o intervenție în favoarea protestanților revoltați în Țările de Jos contra Coroanei Spaniei. În perioada domniei lui Henric al III-lea de Valois, rege al Franței (1574 – 1589), relațiile Angliei cu Franța au devenit tot mai tensionate, din cauza caracterului impredictibil al monarhului francez, dar și a rolului dublu al ambasadorului englez la Paris, Edward Stafford. Fanatic al jocurilor de noroc, acesta a ajuns să transmită, pentru bani, așa cum avea să se demonstreze, informații importante Curții de la Madrid. Concomitent, Walsingham a încercat să mențină relații bune cu vecinii apropiați ai Angliei, Scoția și Irlanda.

Walsingham va rămâne în istoria domniei reginei Elisabeta I drept unul dintre cei mai fermi promotori ai unei politici externe active, care a pus Anglia într-o poziție cu totul nouă și favorabilă pe scena europeană, ca o putere protestantă importantă din punct de vedere economic și maritim.

Intrigi țesute

Walsingham a fost responsabil și pentru asigurarea securității reginei Elisabeta I. și-a construit o rețea de spioni și informatori, inclusiv printre catolici. S-au remarcat criptograful Thomas Phelippes, un adevărat maestru al deschiderii și citirii scrisorilor și al falsului, Arthur Gregory, specialist în deschiderea de sigilii de pe scrisori, fără a le sparge, Nicholas Berden, catolic, care se putea deplasa ușor la Paris și Roma, unde avea numeroase relații, preotul catolic Anthony Tyrell, trecut în serviciul An-

DISPUTĂ PENTRU ARHIVĂ

În anul 1950, în urma conflictelor nesfârșite din cadrul exilului românesc, se crea Comitetul Național Român, în frunte cu Constantin Vișoianu, care era destinat să ia locul anteriorului Comitet Național, ce îl avusese ca președinte pe generalul Nicolae Rădescu. Conflictele au continuat, exilul împărțindu-se în cei care îl susțineau pe Rădescu și cei care se alăturau noului organism. Dovadă și scrisoarea pe care o prezentăm în continuare, ce provine din Fondul Constantin Vișoianu, păstrat la Arhivele Hoover Institution on War, Revolution and Peace. Mulțumim doamnelor ELENA DANIELSON și LAURA COSOVANU pentru posibilitatea de a o publica.

Domnului Constantin Vișoianu
Președintele Comitetului Național Român
2910, Que Street, N.W.
Washington, D.C., USA

Londra, 11.VIII.1951
362 LCN/51

Domnule Președinte,

La scrisoarea Dv. no 383/51, I-SU din 13.VII.1951, am onoarea a vă aduce la cunoștință următoarele:

1. Completarea arhivei C.N., în afară de interesul pur documentar, mai prezintă și pe acela de corectitudine în activitatea publică a fiecăruia. Și de aceea, îmi iau voia să cred că este o obligație pentru C.N. de a încerca, pe căile justiției oficiale americane, să intre în posesia documentelor ce aparțin C.N.-ului și pe cari fostul președinte le păstrează în chip nemotivat și nepermis.

2. Pentru documentele ce nu se vor mai putea obține de la fostul președinte al C.N., am de pe acum înalta autorizație a Majestății Sale regelui de a le trimite în copie sau fotocopie, la timpul său, adică atunci când se va fi dovedit imposibilitatea de a le avea pe altă cale.

3. Pentru orientarea Dv., vă pot spune acum, după registre, că:

– de la 5.II.1948 și până la 7.IV.1949 excl. (trimiterea procesului-verbal cu propunerile nominale pentru constituirea C.N.) au fost primite, de la N. Rădescu, 8 scrisori și i s-au trimis 6 (incl. o telegramă)

– de la 7.IV.1949 incl. și până la 21.VIII.1950 incl. (neacceptarea formulei regale de Com. de Dir. pentru C.N.) au fost primite de la fostul președinte 16 scrisori plus o telegramă și i s-au

expediat pentru C.N. 1 telegramă plus 24 scrisori (dintre cari una „particulară“, 2 prin președinți temporali și una prin dl. prof. V. Veniamin).

Din acestea din urmă, după însemnările cuprinse în scrisoarea Dv. din 13.VII.1951, C.N. nu posedă decât:

– 3 scrisori din cele 17 trimise de dl. N.R., de la C.N.

– 13 scrisori din cele 25 trimise d-lui N.R., pentru C.N.

4. Fără îndoială că, așa cum era firesc, dacă s-ar fi completat arhiva C.N. încă din septembrie 1950, C.N. ar fi fost în măsură să aprecieze mai precis și să combată mai eficace acțiunea necorectă dusă de cele patru persoane ieșite de voia lor din C.N., acțiune ce a culminat cu faimoasa „Încheiere“ din septembrie 1950 și care, la lumina documentelor, se arată a nu cuprinde absolut niciun adevăr pur, ci numai minciuni pure, inexactități voite și tălmăciri tendențioase, totul agrementat de ștrengării ca aceea prin care ei invocă textul scrisorii, din Î.[nalt] O.[rdin], din 16.XII.1949, pe care, sub proprie iscălitură, l-au desconsiderat la vremea sa, și prin gluma de a ne promite atitudini monarhice și democratice, „așa cum au avut toată viața lor“.

Vă rog să binevoiți, domnule președinte, să primiți asigurarea considerațiunii mele deosebite.

G-ral C. Petre-Lazăr

P.S. Corespondența anterioară constituirii C.N. este indicată numai pentru a vedea că dl. N.R., cu mult înaintea alcătuirii Comitetului, avusese prilejul să-și dovedească darurile sale politice și scriitoricești. ■

că oricine pretindea tronul Angliei trebuia arestat și deferit justiției. Paznicul Marici Stuart, Paulet, a primit instrucțiuni de la Walsingham să deschidă orice scrisoare adresată acesteia sau care era redactată de ea. Au fost descoperite și citite mesaje ale reginei scoțiene, care erau introduse în butoaiele cu vin. În iulie 1586, o scrisoare a lui Anthony Babington, un catolic fanatic, îi comunica Marici că se putea organiza un complot, care să o ucidă pe Elisabeta, ceea ce Maria a salutat călduros. În septembrie 1586 Babington și tovarășii săi au fost arestați și executați. În luna următoare, în baza „Actului de siguranță”, Maria a fost adusă în fața tribunalului, care a condamnat-o la moarte. În februarie 1587, a fost executată, la castelul Fotheringhay.

Din 1586 au început să se adune la Londra informații conform cărora Filip al II-lea de Habsburg, regele Spaniei (1556 – 1598), pregăt看 o mare expediție navală – Invincibila Armada – contra Angliei. Numeroase mesaje au fost transmise lui Walsingham de un agent englez,

Anthony Babington

Anthony Standen. Walsingham a încercat să contracareze acțiunea spaniolă. A susținut refacerea portului Dover și o politică externă mai activă și agresivă. Prin intermediul ambasadorului englez la Poartă, a căutat să-i determine pe otomani să atace posesiunile spaniole din Marea Mediterană. În 1587 a convins-o pe Elisabeta I să aprobe raidul lui Francis Drake contra portului Cadiz, de pe coastele Spaniei, ceea ce a întârziat Armada pentru aproape un an și a permis englezilor să obțină noi informații prețioase cu privire la mobilizarea spaniolilor și, în

final, să înfrângă expediția din 1588.

La 6 aprilie 1590 Francis Walsingham, grav bolnav, s-a stins la proprietatea sa de la Seething Lane. Dincolo de implicarea sa politică și în strângerea de informații vitale pentru politica Angliei, Walsingham, unul dintre cei mai remarcabili consilieri ai Elisabetei I, se înscrie printre reprezentanții de seamă ai intelectualității engleze din perioada Renașterii, alături de Philip Sidney, Edmund Spenser și John Dee. ■

ANTICĂ

(Criptografie: 2, 5, 2, 5, 2, 4)

S^vC^vA^vF^vM^kM^pP

Laurian BUTURE, Mărășești

Soluția rebusului **NICOLAE IORGA**
– **CUGETĂTORUL**, din nr. 11/2020

SINAIA – ORASE – OTOMANI – IGOR
– RAUTU – SPARTA – BLA – RETEVEI –
OI – CT – RT – S – D – NACU – CARTOFI
– ANALISTI – RES – ARTA – INA – MC
– I – TUSA – ORFEU – SPIRITE – GAIT –
UR – A – ARMATEI – SUFLETE – TA – I

Soluția jocului **ÎN VESTUL**
SĂLBATIC, din nr. 11/2020

DIN ZARE VIN CĂLĂREȚI
ÎNARMAȚI

(D – ÎN – Z / ARE – V – I / N – CA – L / ARE –
T – I / ÎN – A – R – MAȚI)

DIALOG CU CITITORII

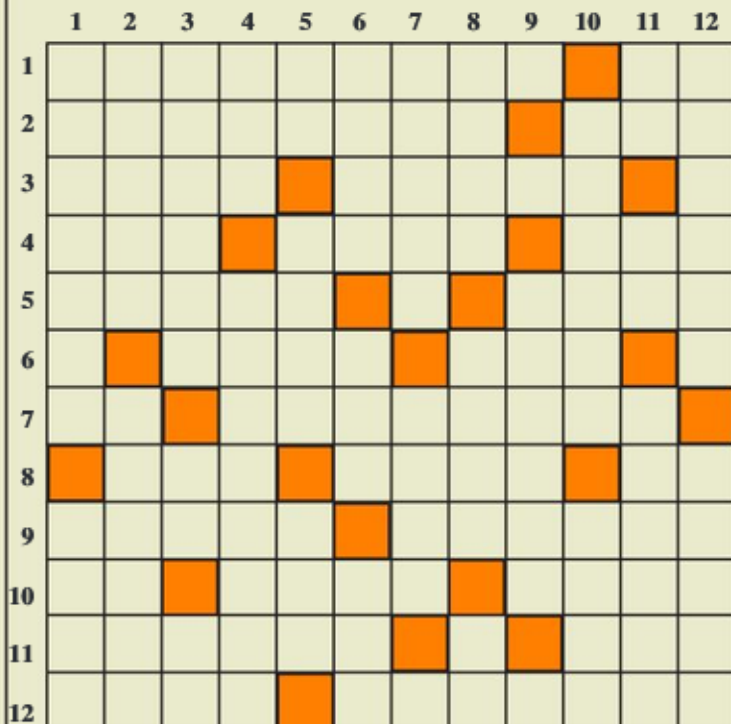
UN PÂRÂU AFRICAN?

Domnul DRAGOȘ CIOBANU, din Piatra Neamț, jud. Neamț, ne scrie: Am citit cu mare interes articolul domnului dr. Gabriel-Virgil Rusu despre baronul Iosif Dujardin (*Magazin istoric*, nr. 11/2020), însă am observat un amănunt care m-a nedumerit. Este corectă denumirea pârâului Maroc, din apropierea fiefului baronului? Nu este un stat din Africa?

Domnul dr. Gabriel-Virgil Rusu a avut amabilitatea să facă următoarea precizare: Pârâul Marocului este denumirea corectă a cursului mic de apă ce se varsă în stufărișurile de la Sic. Denumirea lui vine de la satul vecin, Tăușeni, numit în perioada austro-ungară Marokháza, sau Casa lui Marok (acesta fiind numele unui nobil, proprietarul de odinioară al satului). Românii îi spun azi Valca Marocului, satului, Marochaza, dar litera „a” se pronunță în maghiară „o”, deci, în scriere fonetică ar fi Maroc. Dar, repet, pe hărți, inclusiv pe cea manuscrisă iosefină, din secolul XVIII, numele cursului de apă este Marocul, cu siguranță.

ERATĂ

În numărul din octombrie al revistei, careul rubricii de rebus a apărut greșit. Publicăm aici forma corectă, definițiile rămânând aceleași.

Dragi cititori, vă puteți asigura continuitatea colecției revistei Magazin istoric prin abonarea la oficiile Poștei Române. Revista Magazin istoric figurează în catalogul Poștei Române, la poziția 19.356.

Revista poate fi ridicată și de la sediul redacției din Piața Valter Mărcineanu, nr. 1-3, etajul 3, camerele 11-14, sector 1. Vă punem la dispoziție, cu abonament, și versiunea online a revistei www.magazinistoric.ro, unde aveți acces de la primul număr, aprilie 1967.

Îi rugăm pe autorii și colaboratorii revistei noastre să ne trimită fotografiile care însoțesc articolele în format tiff sau jpeg pe adresele de e-mail: mistoric@gmail.com și mistoric1967@yahoo.com; de asemenea, să redacteze articolele cu diacritice românești. Toate materialele trimise sau predate redacției nu se returnează.

PAȘOPTIȘTI ROMÂNI

(1816-1897) POST PRIM-MINISTRU		ODĂITĂ LA MĂNĂSTIRE		DÂNSELE		AVRAM		CONSTANTIN	
..... RĂDULESCU		INEDIȚI		HIDRO-CARBURĂ				DEODORANT (ABR.)	
PETE MICI ALBE PE UNGHII						TUMOARE MICĂ PE PIELE			
SPRINTENĂ						ȘIR			
					REZULTAT SPORTIV				
					EA				
DORINTE ARZĂTOARE		METAL ALB ARGINTIU						RĂȚIU ION	
		MIC VAS CU MOTOR							
				ALECU RUSSO		CARTEI			
				CONSTANTIN ESARCU		EFTIMIE			
LA FEL			CONSTANTIN NEGRUȚI			MIZEI			
BASIST			MIJLOC DE PLATĂ						
NICOLAE									
								CREDUL	
	ÎN DUELI			SUFLARE UȘOARĂ DE VÂNT		RENI			
	 MUREȘANU					SĂ SE VADĂ EXPUS			GOLESCU
					AGASANT LA ÎNCEPUT!				
					ACȚIUNE				
POPA			DEDICAT UNEI IDEI						
POFTIM			ÎNCHISĂ SAU DESCHISĂ						
		UNCHI (REG.)				NAVEI			
		FARFURIE ZBURĂTOARE				ÎN PIREUI			
BOLINTINEANU DUMITRU								CAMEREI	
C-TIN ALEX.									
					MIJLOC DE LUPTĂ				
BOLIAȘ			AFLAT ÎN AFARA ȚĂRII						
IOAN NENIȚESCU									

D. CIREAȘĂ

Jupânecele din familia Palade. Maria postelniceasa	– Senciuc O.	10(643)	71
Ascendența medicului Gabriel (Piți) Vasiliu	– Spănu A.	2(635)	23
Dimitrie A. Sturduza către fiul său, Alexandru	– Stan-Țurcanu N.	2(635)	18
Scrisori de la Ștefan G. Vărgolici către Iacob Negruzzi	– Stan-Țurcanu N.	10(643)	43
Observatoarele astronomice din București	– Stavinski M.	11(644)	57
Albumul Craiova de altădată	–	12(645)	32

Contemporană

Copilărie între două arestări ale tatei	– Albu M.A.	9(642)	42
Acum 70 de ani primul grup de studenți pleca în China	– Budura A.E.	12(645)	57
Compania franco-română de navigație aeriană	– Conrad J.-Y.	9(642)	33
Jurnal din vreme de război	– De Roma P.D., Trohani G.	6(639)	53
		7(640)	43
		8(641)	58
		9(642)	66
Un secol de arhivistică militară românească	– Drăghici L.	8(641)	66
Păcălind cenzura	– Dulciu D.T.	8(641)	16
Cum am revenit acasă	– Gafencu G., Trașcă O.	7(640)	23
România și sistemul de tratate de la Versailles	– Ghișa Al.	4(637)	10
		5(638)	42
		6(639)	38
Evacuarea teritoriului Ungariei	– Giurcă I.	3(636)	15
		4(637)	74
Cedarea Basarabiei și a părții de Nord a Bucovinei	– Giurcă I.	6(639)	9
Evacuarea structurilor militare din teritoriul cedat Ungariei	– Giurcă I.	8(641)	10
		9(642)	10
Evacuarea Cadrilaterului	– Giurcă I.	10(643)	5
		11(644)	52
Un scandal monden în Bucureștiul interbelic	– Hoiescu I.	9(642)	26
Institutul de Istorie a Artei „George Oprescu“	– Ionescu A.-S.	12(645)	66
Cafenelele Bucureștilor sub regim comunist	– Ioniță M.-M.	3(636)	52
Unirea Principatelor în rebus	– Kureliuk K.	6(639)	32
O filă dintr-o istorie complicată. Tratatul de la Trianon	– Matei A.V.	6(639)	33
Magazin istoric și nevoia de a populariza istoria	– Matei D.	4(637)	33
Amintiri din misiunea de ambasador în România	– Menéndez M.Y.	11(644)	37
O inedită Octavian Goga	– Mihailide M.	3(636)	57
Tudor Arghezi în mărturisirea agentului „Ardeleanu“	– Mihailide M.	5(638)	26
Electroputere Craiova. Un colos industrial ajuns la capăt de linie	– Nicolae V.-A.	3(636)	48
Funcționari ai B.N.R. în vremuri tulburi (1947 – 1952)	– Nițulescu C.	10(643)	15
		11(644)	42
Pasiunea ascunsă a lui Carl Stormer	– Oprea A.	6(639)	32
1930. A încheiat Carol al II-lea un acord cu Budapesta?	– Otu P.	6(639)	23
Organizarea militară a românilor timișoreni în toamna anului 1918	– Păiușan R.	12(645)	27
Nicolae Iorga. Câteva piese de muzeu	– Păiușan-Nuică Cr.	11(644)	81
Viitorul Transilvaniei la Conferința de Pace de la Paris,			
în documentele Foreign Officeului	– Pițigoi Al.	7(640)	13
„Datoria victii noastre“, la Centenar	– Pop I.-A.	1(634)	5
		2(635)	5
„Generozitatea“ eliberatorilor	– Popa I.	7(640)	18
		8(641)	53
Martor la Unire	– Popișteanu I, Cristescu S.	3(636)	10
A fost odată ca niciodată	– Roșu G.	2(635)	82
		4(637)	71
		6(639)	47
		8(641)	81
		10(643)	60
		12(645)	62
Deportarea în U.R.S.S. a etnicilor germani din România.			
Documente arhivistice ruse	– Schipor I.	1(634)	51
		2(635)	66
		3(636)	71
		4(637)	66
Activitatea primului Parlament al României întregite	– Scurtu I.	1(634)	66
Un exercițiu de imaginație:			
Martha Bibescu, primar al Bucureștiului	– Sircuța C.	3(636)	24
Mărturii ale refugiaților din Transilvania de Nord și Cadrilater	– Sircuța C.	9(642)	15
Dictatul de la Viena reflectat la posturile străine de radio	– Spănu A.	8(641)	15
Marca Unire și internaționalismul proletar	– Spănu A.	12(645)	22

SUMARUL SUMARELOR, 2020

Istoria României

Veche

Recrutarea dacilor în trupele auxiliare ale armatei romane	– Audino L.	3(636)	33
Traci, geți, daci, geto-daci	– Borangic C.	4(637)	15
		5(638)	33
		6(639)	50
Clerul dacilor	– Borangic C.	10(643)	33
		11(644)	29
Obiect metalic decoperit la Aiud	– Gruia A.-M., Gruiță I.	1(634)	63
Instrument muzical dintr-o valvă folosită	– Luca S.A.	3(636)	76
Diplomele militare romane	– Petolescu C.C.	2(635)	47
Sanctuale în Dacia Romană	– Szabó Cs.	9(642)	23
Știința de carte în Dacia romană	– Varga T.	1(634)	47

Medie

Arheologia epocii migrațiilor și a Evului Mediu în Sălaj.	– Băcuț-Crișan D.	7(640)	29
O sută de ani de cercetări (1918 – 2018)	– Cazacu M.	3(636)	5
Ospțe cu veselie sau... însângerate		4(637)	20
		5(638)	66
		6(639)	66
		7(640)	66
		8(641)	71
Hoți și tâlhari în Moldova medievală	– Chelcu C.	9(642)	78
Miron Costin și Polonia	– Chelcu C.	12(645)	43
Regele suedez Carol al XII-lea la Tighina (1709 – 1713)	– Denndorf R.	5(638)	57
		6(639)	79
Lumea Evului de Mijloc	– Pop I.-A.	7(640)	5
		8(641)	5
Istoria reală	– Pop I.-A.	11(644)	5
Jupâneasa Safta Greceanu și familia ei	– Senciuc O.	7(640)	82
Vrăjitoria în Transilvania secolelor XVI – XVIII	– Solcan Ș.	1(634)	42
Casa Sfântului din Brașov la 100 de ani	– Ștefan Al.	11(644)	15

Modernă

Prima școală și prima biserică din satul Cîrșu	– Barbu D., Ciolacu Gh.	7(640)	62
Palatele Clujului	– Chiș A. L.	3(636)	27
Moștenirea contesei Claudine Rhédey	– Chiș A.L.	8(641)	37
Pe vremuri oamenii își trimiteau scrisori	– Filitti G.	1(634)	69
		3(636)	66
		5(638)	12
		7(640)	48
		9(642)	50
		11(644)	71
De la Moscopolie la Budapesta. Fundația Gojdu	– Ghișă Al.	2(635)	10
Baluri la Curte, baluri în cartier	– Ionescu A.-S.	10(643)	66
Frații Bogos. Luptători pentru întregirea neamului	– Negrilă M.	9(642)	45
		10(643)	30
Un soldat în Primul Război Mondial	– Paschievici S., Hoiescu I.	4(637)	5
		5(638)	17
		6(639)	58
1863 – 1864. Din culisele Dietei Transilvaniei	– Retegan S.	7(640)	38
Nicolae P. Romanescu, primarul Craiovei	– Rezeanu P.	2(635)	52
Povestea baronului Iosif Dujardin	– Rusu G.-V.	11(644)	47
Tezaurul României la Moscova. Argumente din arhivele ruse	– Schipor I.	11(644)	8
		12(645)	14
O masă cu boieroaice la Vodă Șuțu	– Senciuc O.	2(635)	71

Medie

Shogun	– Bulci Al.	12(645)	48
O regină din nou în atenție. Emma a Normandiei	– Darie A.	4(637)	89
Gryla, Babușka, Befana și Aric	– Dolghin F.	12(645)	12
Creștinii ortodocși arabi și icoanele lor	– Feodorov I.	2(635)	33
Francis Walsingham spionul Elisabetei I	– Manca M.	12(645)	84
Când moartea pândește, temerile lovesc...	– Mihalcea D.	4(637)	57
Ambiția unui regent japonez	– Oprea A.	2(635)	28
Cruciada încheiată pașnic	– Oprea A.	7(640)	58
Prima epidemie de ciumă în Europa	– Oprea A.	8(641)	49
O viață în umbra operei Jean Fouquet	– Stănescu-Stanciu T.	9(642)	71
Agnès Sorel. Misterul unei morți controversate	– Stănescu-Stanciu T.	11(644)	76
Bradul	–	12(645)	5

Modernă

Cosima și Richard Wagner	– Bisteanu I.	6(639)	42
Surorile Brontë: cinci lucruri mai puțin știute	– Darie A.	1(634)	56
Cine l-a omorât pe amiralul Nelson	– Darie A.	7(640)	70
Corsarul regelui Ludovic al XIV-lea	– Darie A.	10(643)	79
Marie d'Agoult – Franz Liszt	– Dolghin F.	1(634)	73
A colecționa, colecționare	– Dolghin F.	3(636)	84
Begonia și camelia	– Dolghin F.	7(640)	75
Ludwig van Beethoven, mai mult decât muzică	– Dolghin F.	9(642)	18
Diego Velazquez prietenul regelui	– Dolghin F.	10(643)	48
Memoriul lui Ismail Qemali Vlora din 1903	– Dushku L.	2(635)	15
Din vremea Revoluției	– Kșesinskaia M.	11(644)	24
Guy Fawkes: omul din spatele măștii.			
Zece lucruri mai puțin cunoscute	– Mihalcea D.	5(638)	52
Marca dragoste a unei prime doamne	– Mihalcea D.	7(640)	53
Chappe unchiul și nepotul	– Petrescu V.	2(635)	91
Sudist și confederat în... Germania	– Silvan A.-S.	8(641)	88
Alexandre Dumas și secretele bucătăriei	– Stănescu-Stanciu T.	1(634)	82
Pinocchio și răzvrătirile copilăriei	– Stănescu-Stanciu T.	2(635)	56
Gioachino Rossini. Plăcerea de a trăi	– Stănescu-Stanciu T.	4(637)	43
Supa, o istorie cu gust	– Stănescu-Stanciu T.	5(638)	85
Aventuri culinare cu Jules Verne	– Stănescu-Stanciu T.	7(640)	85
Începuturile dificile ale ciclismului	– Stănescu-Stanciu T.	10(643)	57

Contemporană

100 de ani de la semnarea Tratatului de la Trianon	– Ablonczy B.	7(640)	9
Josip Broz Tito, Axa și Aliații	– Andrei I.G.	1(634)	37
Golful Piran/Savudrija	– Andrei I.G.	4(637)	38
„Doctor Jivago”. Servicii secrete, politică și literatură	– Bisteanu I.	9(642)	38
		10(643)	53
Criza ostaticilor din Iran	– Cernătescu M.	5(638)	38
		6(639)	71
În ce lume trăim, după prăbușirea comunismului	– Ciochinăru Șt.	1(634)	20
		2(635)	42
		3(636)	42
		4(637)	48
Către un nou model geopolitic. O propunere americană	– Ciochinăru Șt.	7(640)	26
De la FIFA la UEFA	– Constantin P.N.	5(638)	30
Omuleții verzi. Scurtă poveste	– Darie A.	3(636)	88
Bate-un vânt de demolare...	– Darie A.	8(641)	29
Boris Pasternak. Sentimente și istorie	– Dolghin F.	5(638)	47
Spionul care a ajutat S.U.A. să economisească miliarde de dolari	– Florea S.	3(636)	59
Cazul Stig Wennerström	– Florea S.	9(642)	54
Misiune în infern. Witold Pilecki, un deținut voluntar la Oswiecim	– Gogun Al.	8(641)	25
Să ne speriem sau să învățăm din filmele cu epidemii	– Hentea C.	5(638)	22
Cariere navală a amiralului Alan G. Kirk	– Latham E. H. Jr.	7(640)	33
		8(641)	33
Predarea „Fortăreței Alpi”	– Lichtblau E.	12(645)	75
Un document cu viață scurtă: Tratatul de la Sèvres	– Matei A.V.	8(641)	40
Cine a fost modelul pentru Betty Boop?!	– Mihalcea D.	6(639)	90

Mihai Dimitrie Sturdza (1934 – 2020)	– Stan-Țurcanu N.	7(640)	32
Ella Marcus, o viață pentru astronomie	– Stavinski M.	9(642)	59
Litoralul străbunicilor	– Stănescu-Stanciu T.	8(641)	32
„Cel mai mare sat din lume“	– Șerban N.	8(641)	45
Mihail Manoilescu. Conspirator în slujba Restaurației	– Ștefan C.	4(637)	25
		5(638)	71
		6(639)	27
Întâlniri cu Evgheni Primakov	– Talpeș I.	1(634)	25
Relațiile româno-ungare în raporturile lui Raoul Bossy	– Trașcă O.	9(642)	5
		10(643)	25
		11(644)	76
		12(645)	52
„Grupa Specială“ din S.S.I.	– Trohani G.	10(643)	10
		11(644)	11
Legea cererii și a ofertei	– Vancu Al.	6(639)	63
Arhitectul George Văsâi și Rugul Aprins	– Vasileanu M.	1(634)	78
Sfatul scriitoricesc de la Putna și Rugul Aprins	– Vasileanu M.	2(623)	75
Academicianul Virgil Căndea și Rugul Aprins	– Vasileanu M.	3(636)	20
Părintele Adrian Făgețeanu și Rugul Aprins	– Vasileanu M.	4(637)	82
Jertfa familiilor membrilor Rugului Aprins	– Vasileanu M.	5(638)	75
Părintele Dumitru Stăniloac și Rugul Aprins	– Vasileanu M.	6(639)	84
Șerban Mironescu și Rugul Aprins	– Vasileanu M.	7(640)	78
Anton Dumitriu și Rugul Aprins	– Vasileanu M.	8(641)	84
Academicianul Alexandru Elian și Rugul Aprins	– Vasileanu M.	9(642)	74
Receptarea Rugului Aprins după 1989	– Vasileanu M.	10(643)	75
Mircea Vulcănescu și Rugul Aprins	– Vasileanu M.	11(644)	60
Arhitectul Emanoil Mihăilescu și Rugul Aprins	– Vasileanu M.	12(645)	72
Cum am răscumpărat degeaba lei românești din Basarabia	– Văratie V.	5(638)	5
		6(639)	17
Mareșalul Jukov cenzurat	– Văratie V.	6(639)	15
În București, acum 50 ani	–	2(635)	79
		4(637)	79
România acum 100 de ani	–	1(634)	89
		3(636)	80
Documente românești la Hoover Institution	–	1(634)	93
		2(635)	93
		3(636)	93
		4(637)	93
		5(638)	93
		6(639)	93
		7(640)	93
		8(641)	93
		9(642)	93
		10(643)	93
		12(645)	88
Simpozionul de istorie și civilizație bancară	– Pop I.-A., Manca N.,		
„Cristian Popișteanu“, „Un secol de la unificarea monetară“	Drecin M.D., Buga V., Schipor I.,		
	Matei D., Păunescu Cr.	11(644)	85
Crăciunul din poveștile străbunicilor	– Cămărășescu Z., Suțu R.,		
	Rosetti R.R., Petrașcu N.,		
	Cluceru D., Eftimiu V., Arghezi T.	12(645)	6

Istorie universală

Veche

Fascinația lui Ȧ	– Mihalcea D.	2(634)	61
Poveștile animalelor. Tigru	– Mihalcea D.	10(643)	85
Bătălia de la Avarayr (451)	– Neagu D. L.	9(642)	88
Femei înțelepte din Egiptul Antic	– Preda M.	9(642)	83
Secretele unui regat mai puțin cunoscut	– Rilly Cl.	4(637)	29
Mitologia astrilor	– Tudor D.	4(637)	54
		5(638)	83
		6(639)	88
		7(640)	90

CONTENTS (Romanian History) C. Bacalbaşa The reason why we were not and still are not united • Z. Cămărăşescu, R. Suţu, R.R. Rosetti, N. Petraşcu, D. Cluceru, V. Eftimiu, T. Argezi Yesteryear's Christmas • I. Schipor The story of the NBR Treasure evacuated to Moscow in 1916 – 1917 and never returned. Russian and Soviet documents (II) • A. Spănu How the Communists opposed the Great Union of 1918 • R. Păiuşan The military organisation of the Romanians of Timişoara in the autumn of 1918 • The history of Craiova in images • C. Chelcu Miron Costin, a lucid pro-Polish diplomat • O. Traşcă Romanian-Hungarian relations as seen in the reports of the Romanian Minister to Berlin, Raoul Bossy (IV) • A.-E. Budura 70 years ago, the first Romanian students set out to China • G. Roşu Once upon a time: Bats in popular belief • A.-S. Ionescu The anniversary of the "G. Oprescu" Institute of Art History • M. Vasileanu Architect Emanoil Mihăilescu and the Burning Bush • Romanian Documents at Hoover Institution (CLXXVI)

СОДЕРЖАНИЕ (Румынская история) К. Бакалбаша Почему мы не были едины и не едины и сегодня • З. Кэмерэшеску, Р. Суцу, Р.Р. Росетти, Н. Петрашку, Д. Клучеру, В. Ефтимииу, Т. Аргези Праздник Рождества былых времён • И. Скипор История казни Нацбанка, эвакуированной в Москву в 1916 – 1917 и ещё не вернувшейся домой. Русские и советские документы (II) • А. Спыну Как сопротивлялись коммунисты Великому Объединению 1918 г. • Р. Пэюшан Военное организавание румын Тимишоары осенью 1918 г. • История города Крайовы в фотоснимках • К. Келку Мирон Костин, реалист филопольских убеждений • О. Трашкэ Румынско-венгерские отношения отражены в докладах румынского министра в Берлине Рауля Босси (IV) • А.-Е. Будура 70 лет тому назад: первые студенты румыны в Китае • Дж. Рошу Жили-были: летучая мышь в народных верованиях • А.-С. Ионеску Институту истории искусств «Дж. Опреску» – 70 лет • М. Василян Архитектор Эманойд Михэилеску и Неополимая Купина • Румынские документы в Гуверском Институте (CLXXVI)

magazin istoric

Apare lunar, se găseşte de vânzare la chioşcurile de difuzare a presei. Abonamentele se fac la oficiile poştale, factorii poştali de la oraşe şi de la sate sau la redacţie (pentru cititorii din Bucureşti).

Cititorii din străinătate se pot abona direct la redacţie, pe adresa Piaţa Valter Măărăcineanu, nr. 1 – 3, sector 1, PO Box 15 – 702, cod 010155, Bucureşti, România; e-mail: mistoric@gmail.com sau mistoric1967@yahoo.com; cont bancar B.C.R., sucursala Unic, RO80RNCB0080005630130002 (USD) sau RO15RNCB0080005630130008 (EURO). Plata se poate face prin virament sau cec bancar. Preţul unui abonament pe un an este de 75 EURO sau 90 USD. Vă rugăm să indicaţi adresa poştală unde doriţi să primiţi revista şi data de la care să înceapă abonamentul

ISSN 0541 – 881X

Lei 8.00

Adolf Hitler. Secretele din spatele mitului	– Mihalcea D.	8(641)	76
Culisele unei demiteri - Mihalcea D.		12(645)	70
Mihail Gorbaciov văzut de un colaborator	– Musatov V.L.	12(645)	38
70 de ani de la participarea Greciei la războiul din Coreea	– Patelakis A.	10(643)	38
Cum s-a prăbușit comunismul	– Pop A.	1(634)	15
		2(635)	37
		3(636)	37
Anticiparea prăbușirii comunismului un eșec parțial	– Pop A.	11(644)	33
		12(645)	33
Diferendul dintre Japonia și Federația Rusă	– Scumpieru I.	5(638)	79
		6(639)	75
Lothar von Arnauld de la Perière	– Stănescu Fl.	2(634)	84
Cum a schimbat jurnalismul social media			
și dispozitivele inteligente	– Stănescu-Stanciu T.	12(645)	19
Cum să furi 200 de milioane de dolari	– Thomas G.	10(643)	20
Revoluția „de catifea” trăită printre studenți	– Valentová L.	1(634)	10
Memoria istorică în viziunea Moscovei	–	8(641)	20

Cuvinte din bătrâni

Domnul Unirii	– Giurescu C.C.	1(634)	4
Iartă, ca să poți fi iertat	– Seneca	2(635)	4
Ce se va spune mai târziu despre epoca noastră	– Romicus	3(636)	4
Un moment prea târziu	– Mora M.	4(637)	4
Scepticism și amețire	– Nordau M.	5(638)	4
Importanța memoriei istorice europene pentru viitorul Europei	–	6(639)	4
Drumurile problema turismului românesc	– Sion Gh.	7(640)	4
Patriotism	– Teodorescu ALO.	8(641)	4
Cât suntem de datori istoriei și cărții	– Al-Mas'udi	9(642)	4
Despre plagiat, la români	– Leon N.	10(643)	4
Atingeri cu titanul	– Cioculescu Ș.	11(644)	4
De ce nu suntem uniți?	– Bacalbașa C.	12(645)	4

Interviurile noastre

Cu Elisa Sebbel despre un destin de vivandieră	– Burcea D.	1(634)	33
--	-------------	--------	----

Eveniment

Reuniune internațională la București	– Otu P.	1(634)	61
Centenar la vârful Stog	– Prisăcaru D.	10(643)	63
Bancnota aniversară Ion I.C. Brătianu	–	3(636)	79
Aurul împărăților chinezi	– Tătaru C.	1(634)	30

Clio anunță

Armata română în epoca Unirii Principatelor	– Boboescu E.	4(637)	86
Dialog științific româno-rus	– Buga V.	1(634)	88
Monumentul Eroilor din comuna Vedea	– Rățoi Fl.-G.	2(635)	89
Cercul de istorie „Columna” din Brașov	– Stoica I.	5(638)	90
Premiile Asociației Naționale Cultul Eroilor			
„Regina Maria”, ediția 2019	– Roman D.	8(641)	63
Satele albe ale Andaluziei	–	10(643)	92

Telex

		3(636)	91-92
		5(638)	91-92
		9(642)	92
		10(643)	90-91

Fotografii de la cititori

Crâmpei de istorie	– Șerban A.M.	10(643)	84
--------------------	---------------	---------	----

Cititorii întreabă... istoricii răspund

Care a fost primul?	– Hagiu M., Dinu Ștefania	1(634)	87
---------------------	---------------------------	--------	----

magazin istoric

